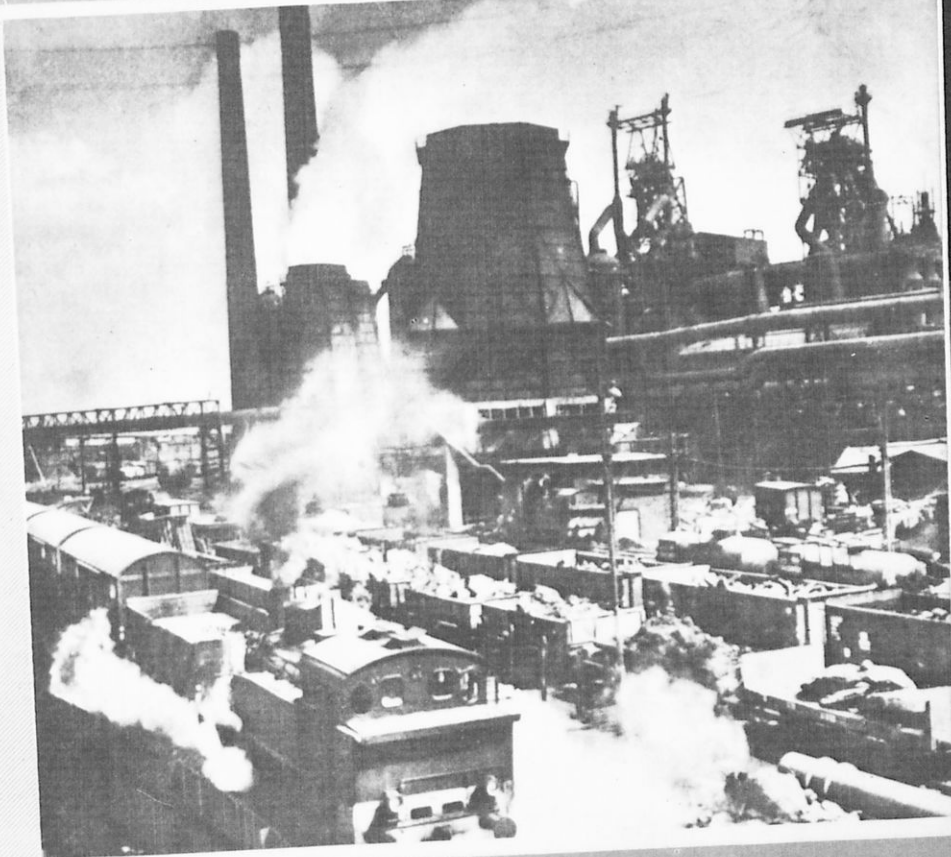

ΑΛΚΙΝΟΥ ΜΑΖΗ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Α' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ - ΑΘΗΝΑ 1982

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΛΚΙΝΟΟΥ ΜΑΖΗ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1982

AKRINOY IASH

ΛΙΦΑΓΩΣΤΙΑ

ΛΥΚΕΙΟΥ

Βιβλιογραφία Στατιστικῶν στοιχείων :

1. STATISTICAL YEARBOOK 1975.
UNITED NATIONS.
2. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ 1977.
ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ὁ μεταγλωττισμὸς τοῦ βιβλίου ἔγινε ἀπὸ τὸ συγγραφέα μὲ τὴ συνεργασία τοῦ κ. Κων. Μικρούδη, φιλολόγου Γενικοῦ Ἐπιθεωρητῆ Μ.Ε.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

1. Όρισμός τής Γεωγραφίας.

Ἡ σύγχρονη Γεωγραφία δέν ἀρκεῖται στό νά περιγράφει τή θέση τῶν διαφόρων τόπων, τή μορφολογία, τό κλίμα ἑνός τόπου κλπ., ἀλλά ζητεῖ νά ἐξηγήσει τά διάφορα γεωγραφικά φαινόμενα. Ἡ Γεωγραφία εἶναι κλάδος τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν καί ἐρευνᾷ τά φαινόμενα πού συμβαίνουν στήν ἐπιφάνεια τῆς Γῆς προσπαθώντας νά βρεῖ τήν αἰτιώδη σχέση πού συνδέει αὐτά τά φαινόμενα.

2. Διάρθρωση τῆς Γεωγραφίας.

Ἐπειδή τό πεδίο πού ἐρευνᾷ ἡ Γεωγραφία εἶναι εὐρύτατο γι' αὐτό ἡ Γεωγραφία διαιρεῖται σέ τρεῖς μεγάλους κλάδους, τή Φυσική Γεωγραφία, τήν Ἀνθρωπογεωγραφία καί τήν Οἰκονομική Γεωγραφία.

α) Ἡ **Φυσική Γεωγραφία** ἐξετάζει διάφορα φυσικά φαινόμενα, πού παρατηροῦνται στήν ἐπιφάνεια τῆς Γῆς, π.χ. ἐξετάζει τή μορφολογία τῆς ἐπιφάνειας τῆς Γῆς, τά κλίματα, τίς κινήσεις τῆς θάλασσης, τή γεωγραφική κατανομή τῶν φυτῶν καί τῶν ζώων κλπ.

β) Ἡ **Ἀνθρωπογεωγραφία** ἐξετάζει τήν ἐπίδραση πού ἐξασκεῖ τό φυσικό περιβάλλον στή ζωή καί στόν πολιτισμό τῶν ἀνθρώπων καί, ἀντίστροφα, τήν ἐπίδραση πού ἐξασκεῖ καί τίς μεταβολές πού προκαλεῖ ὁ ἄνθρωπος στό φυσικό περιβάλλον.

γ) Ἡ **Οἰκονομική Γεωγραφία** ἐξετάζει τήν οἰκονομική ζωή κάθε χώρας καί τίς οἰκονομικές σχέσεις πού ἀναπτύσσονται μεταξύ τῶν διαφόρων χωρῶν, γιατί ὁ φυσικός πλοῦτος κάθε Χώρας καί οἱ ἀνάγκες τῆς κάθε ἀνθρώπινης κοινωνίας εἶναι διαφορετικές.

(*) **Σημείωση.** Στοιχεῖα ἀπό τή Φυσική Γεωγραφία διδάχτηκαν σέ προηγούμενες τάξεις.

ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Ο ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

3. 'Ο άνθρωπος πάνω στή Γῆ.

'Ο άνθρωπος είναι παλιός κάτοικος τοῦ πλανήτη μας, ἐμφανίστηκε ὅμως πάνω σ' αὐτόν τελευταῖος ἀπό ὅλα τὰ ὄργανικά ὄντα. Γιὰ τοὺς προϊστορικούς χρόνους δέν ὑπάρχουν γραπτά μνημεῖα. Ἐτσι ἡ μελέτη τῆς προϊστορικῆς ἀνθρωπότητας στηρίζεται στά ἀπολιθωμένα σωματικά ὑπολείμματα τῶν προϊστορικῶν ἀνθρώπων καί ἀκόμα στά ἀρχαιολογικά εὐρήματα, πού φανερώνουν τήν πνευματική ἀνάπτυξη καί τόν ψυχικό βίο τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου.

'Η ἐπιστημονική ἐρευνα κατέληξε στό συμπέρασμα ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχει πάνω στή Γῆ ἀπό τίς ἀρχές τοῦ τεταρτογενοῦς αἰώνα. Ἀπό τὰ παλαιοντολογικά εὐρήματα φαίνεται ὅτι στίς ἀρχές τοῦ τεταρτογενοῦς αἰώνα ἔζησαν δύο τύποι ἀνθρώπων, πού τοὺς διακρίνουμε μέ τὰ ὀνόματα **πρωτόγονος ἄνθρωπος** καί **σοφός ἄνθρωπος**. Ἀπολιθώματα τοῦ πρωτόγονου ἀνθρώπου βρέθηκαν σέ πολλά σημεῖα τοῦ πλανήτη (Δ. Εὐρώπη, Κροατία, Ροδεσία, Κίνα κ.ἄ.). Τό γεγονός αὐτό φανερώνει ὅτι ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος ἔζησε γιά πολύ χρόνο, κι ἔτσι μπόρεσε νά ἐξαπλωθεῖ πάνω στή Γῆ. Ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος ἐξαφανίστηκε στά μέσα τῆς πλειστόκαινης ἐποχῆς (βλ. πίνακα 1). Ἀλλά ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος, πρὶν ἐξαφανιστεῖ, ἔζησε γιά ἄρκετό χρόνο παράλληλα μέ τό σοφό ἄνθρωπο, πού εἶχε ἀνώτερες σωματικές καί πνευματικές ἱκανότητες. Ὁλόκληρη ἡ ἀνθρωπότητα ἔχει κοινή καταγωγή. Ἀκόμα ὅμως δέν ξέρομε θετικά πού ἐμφανίστηκε γιά πρώτη φορά ὁ ἄνθρωπος.

4. Τό φυσικό περιβάλλον τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου.

Στή διάρκεια τοῦ τεταρτογενοῦς αἰώνα πολλά καί σημαντικά γεωλογικά φαινόμενα ἔδωσαν στίς ἡπείρους τή σημερινή μορφή τους (π.χ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Διαιρέσεις του τεταρτογενούς αιώνα - Δυτική Εύρωπη

Γεωλογική διαίρεση	Κλίμα	Ζώα	Απολιθωμένοι άνθρωποι	Αρχαιολογική διαίρεση		
Τριτογενής αιώνας	Πλειόκαινη	Α' Παγετώδης	Μεσημβρινός έλεφαντας	Απολιθωμένοι άνθρωποι	'Ηολιθική εποχή (:)	
		Α' Μεσοπαγετώδης				
	Β' Παγετώδης	Μεσημβρινός έλεφαντας	'Ανθρωπος ; ;	Παλαιολιθική εποχή κατώτερη		
	Β' Μεσοπαγετώδης					
	Κατώτερη	Γ' Παγετώδης (ή ισχυρότερη)	Πανίδα ψυχρού κλίματος. Μαιμούθ	ΠΡΩΤΟΓΟΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ 'Ανθρωπος Νεάντερταλ (δολιχοκέφαλος)		'Ωρινιάκιος Σολουτράια Μαγδαληναία
		Γ' Μεσοπαγετώδης (κλίμα γλυκό)	Πανίδα θερμού κλίμα- τος. Ίπποπόταμος	ΠΑΛΑΙΟΑΝΘΡΩΠΟΣ ΣΟΦΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ Φυλή Γκριμάλντι (δολιχοκέφαλος)		
Μέση		Δ' Παγετώδης (κλίμα ψυχρό και ξηρό)	Πανίδα ψυχρού κλίματος. Μαιμούθ	Φυλή Κρομανιόν (δολιχοκέφαλος)		
'Ανώτερη	Μεσοπαγετώδης (κλίμα ψυχρό και ξηρό)	Πανίδα στέππας ή τούντρας Τύρανδος				
'Ολόκαινη	Κλίμα γλυκύτερο	'Ελάφι		Μεσολιθική εποχή (:)		
	Κλίμα όμοιο με το σημερινό	Πανίδα και χλωρίδα όμοια με τη σημερι- νη. ΄Εξημέρωση ζώων, καλλιέργεια	'Εμφάνιση βραχυκέφαλων Μεγάλες μετακινήσεις λαών Φυσικός τύπος διάφορος κατά τόπους	Νεολιθική εποχή 'Ορείχαλκου Σιδήρου . }		
Κατά Α. GIBERT και G. TURLOT				ΙΣΤΟΡΙΑ		

ή καταβύθιση της Αιγηίδας, ό βαθμιαίος περιορισμός της Κασπίας, ό άποχωρισμός της Μ. Βρετανίας από την ήπειρωτική Εύρώπη, ή καταβύθιση των τελευταίων λειψάνων της ήπειρου που άλλοτε ήταν στό Β. Άτλαντικό ώκεανό).

Ό τεταρτογενής αιώνας διακρίνεται και για τίς διαδοχικές εξαπλώσεις των παγετώνων, που περιοδικά σκέπασαν μεγάλες επιφάνειες των ήπειρων. Έγιναν τέσσερις εξαπλώσεις παγετώνων. Έπειτα όμως από κάθε εξάπλωση των παγετώνων άκολουθοϋσε μία μεσοπαγετώδης έποχή μέ κλίμα εϋκρατο. Αυτές οί έναλλαγές των κλιματολογικών όρων είχαν πολύ μεγάλη επίδραση στη ζωή των φυτών, των ζώων και των ανθρώπων που ζούσαν τον τεταρτογενή αιώνα.

5. Οί προϊστορικοί χρόνοι.

Οί προϊστορικοί χρόνοι διακρίνονται σέ δύο μεγάλες έποχές, την **έποχή του λίθου** και την **έποχή των μετάλλων**.

α) **Η έποχή του λίθου.** Άνάλογα μέ την εξέλιξη της ζωής του ανθρώπου διαιρούμε την έποχή του λίθου σέ δύο βαθμίδες, την **παλαιολιθική** και τή **νεολιθική έποχή**.

Η παλαιολιθική έποχή είχε τή μεγαλύτερη διάρκεια από κάθε άλλη περίοδο της προϊστορίας. Στην άρχή τό κλίμα ήταν θερμό και ό άνθρωπος ζούσε μέ τό κυνήγι, τό ψάρεμα και μέ καρπούς. Άργότερα τό κρύο της παγετώδους έποχής ανάγκασε τον άνθρωπο νά καταφύγει μέσα σέ σπηλιές και νά φτιάξει ένδύματα μέ δέρματα ζώων. Όσο περνούσε ό χρόνος, ό άνθρωπος άποχτοϋσε άνώτερη φυσική έμφάνιση, ίκανότητα νά χρησιμοποιεί καλύτερα τό χέρι του και πνεϋμα έφευρετικό. Κατά τό τέλος της παλαιολιθικής έποχής ό άνθρωπος ζούσε πιά ήρεμος, γιατί ήταν έφοδιασμένος μέ ό,τι χρειαζόνταν για τή συντήρησή του. Τότε για πρώτη φορά στράφηκε πρós τή τέχνη και έγινε χαράκτης, ζωγράφος, γλύπτης. Ό «σοφός άνθρωπος» έφανίστηκε στά μέσα της παλαιολιθικής έποχής και άποτελοϋσε δύο φυλές, τή φυλή Κρομανιόν, μέ χαρακτηριστικά της λευκής φυλής, και τή φυλή Γκριμάλντι, μέ νεγροειδή χαρακτηριστικά(*).

Η νεολιθική έποχή χαρακτηρίζεται από την εξάπλωση του «σο-

(*) Οί φυλές πήραν τά όνόματα από τίς σπηλιές Κρομανιόν (Γαλλία) και Γκριμάλντι (Ιταλία) όπου βρέθηκαν οί πρώτοι σκελετοί.

φοῦ ἀνθρώπου», ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέρχεται ἡ σύγχρονη ἀνθρωπότητα. Αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τὸ κλίμα ἦταν εὐνοϊκὸ γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Τότε ὁ ἄνθρωπος ἐγκαταστάθηκε σὲ καλύβες πού ἐπλεκε μὲ κλαδιά ἢ ἐχτιζε μὲ πλίνθους. Οἱ μικροὶ συνοικισμοὶ γιὰ ἀσφάλεια εἶχαν ἓνα περίφραγμα ἀπὸ πασσάλους. Γιὰ μεγαλύτερη ἀσφάλεια δημιουργήθηκαν μέσα σὲ λίμνες οἰκισμοί, πού ἦταν ὀλόκληρες πόλεις. Ὁ ἄνθρωπος τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς ἐξημέρωσε ὀρισμένα ζῶα (τὸ σκύλο, τὸ βόδι, τὸ πρόβατο, τὴ γίδα, τὴν κότα) καὶ ἄρχισε νὰ καλλιεργεῖ διάφορα φυτὰ (σιτάρι, κριθάρι, σίκαλη, λινάρι κ.ά.). Κατὰ τὴν νεολιθικὴ ἐποχὴ ὀργανώθηκε ἡ ἀγροτικὴ ζωή.

β) Ἡ ἐποχὴ τῶν μετάλλων. Ἡ μεταλλουργία φαίνεται ὅτι γεννήθηκε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἀσίας καὶ ἀπὸ ἐκεῖ διδάχθηκε στοὺς ἄλλους λαοὺς ἢ κατεργασία καὶ ἡ χρησιμοποίηση τῶν μετάλλων. Στὴν Εὐρώπη ὁ χαλκὸς ἄρχισε νὰ χρησιμοποιεῖται στὰ μέσα περίπου τῆς τρίτης χιλιετηρίδας πρὸ Χριστοῦ. Ἐπειτα γενικεύθηκε ἡ χρῆση τοῦ ὀρειχαλκου (κράμα χαλκοῦ καὶ κασσίτερου). Τέλος ἄρχισε ἡ χρῆση τοῦ σιδήρου πού συμπίπτει μὲ τὴν ἔναρξη τῆς Ἱστορίας. Κάθε λαὸς ἄρχισε νὰ χρησιμοποιεῖ τὸ σίδηρο σὲ διαφορετικὴ χρονικὴ στιγμή. Ἐτσι στὴν Ἑλλάδα ἡ χρῆση τοῦ σιδήρου ἄρχισε κατὰ τὸ ΙΒ' π.Χ. αἰῶνα, ἐνῶ στὴν Κεντρικὴ Εὐρώπη ἄρχισε κατὰ τὸν Η' π.Χ. αἰῶνα.

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

6. Ἡ ἐπίδραση τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος στὸν ἄνθρωπο.

Τὸ φυσικὸ περιβάλλον μέσα στὸ ὁποῖο ζεῖ ὁ ἄνθρωπος, ἐξασκεῖ μεγάλη ἐπίδραση σ' ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Ἰδιαιτέρως ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου βρίσκεται σὲ ἄμεση ἐξάρτηση ἀπὸ τὸ **ἔδαφος**, τὸ **ὑπέδαφος**, τὸ **κλίμα**, τὸ **νερό** καὶ τὸν **ὀργανικὸ κόσμο**.

α) Ἡ μορφολογία καὶ ἡ φύση τοῦ ἐδάφους προσδιορίζουν τίς ἀσχολίες τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ εἶδη τῶν φυτῶν πού καλλιεργοῦνται. Ἀπὸ τὴ μορφολογία ἐξαρτᾶται πολὺ καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῆς συγκοινωνίας.

β) Ἀπὸ τὸ ὑπέδαφος ἀντλεῖ ὁ ἄνθρωπος διάφορα ὀρυκτὰ χρήσιμα γιὰ τὴ ζωὴ του (μεταλλεύματα, γαιάνθρακα, πετρέλαιο, γαιαέρια).

γ) Τό κλίμα προσδιορίζει τό φυτικό καί ζωικό κόσμο μιᾶς χώρας καί ἐπιδρᾷ στό νευρικό σύστημα καί τίς φυσιολογικές λειτουργίες τοῦ ἀνθρώπου. Παρατηρήθηκε ὅτι μερικά κλίματα διεγείρουν ἢ ἀντίθετα καταστέλλουν τήν ἀνθρώπινη ἐνεργητικότητα. Ἐτσι ὅλες οἱ ἀνώτερες μορφές πολιτισμοῦ ἀναπτύχθηκαν μέσα σέ περιοχές πού ἔχουν εὐκρατο κλίμα, μέ ψυχρή ἐποχή (χειμῶνας).

δ) Τό νερό εἶναι βασικός παράγοντας τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Γι' αὐτό οἱ ἄνθρωποι δημιουργοῦν τίς ἐγκαταστάσεις τους γύρω ἀπό πηγές, πηγάδια, λίμνες καί κατά μήκος ποταμῶν. Ἀπό τά πιά παλιά χρόνια οἱ ποταμοί χρησιμοποιήθηκαν σάν δρόμοι γιά τή μεταφορά ἀνθρώπων, ἐμπορευμάτων καί πολιτισμοῦ. Ἡ θάλασσα ἐξάσκησε τεράστια ἐπίδραση στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου. Διευκόλυνε τίς ἐμπορικές συναλλαγές καί τήν ἐπαφή τῶν πολιτισμῶν. Ἐνα ἀπό τά σημαντικότερα γεγονότα τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητας ἦταν τά πρῶτα ταξίδια τοῦ ἀνθρώπου στοὺς μεγάλους ὠκεανούς.

ε) Ἡ ζωή τοῦ ἀνθρώπου ἐξαρτᾶται ἀπό τά φυτά καί τά ζῶα, γιατί ἀπό αὐτά ὁ ἄνθρωπος παίρνει τροφή, ὑφαντικές ὕλες, καύσιμα, οἰκοδομικά ὑλικά καί χρησιμοποιεῖ τά ζῶα ὡς μέσα μεταφορᾶς.

7. Ἡ ἐπίδραση τοῦ ἀνθρώπου στό φυσικό περιβάλλον.

Μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου ὁ ἄνθρωπος ἀπόχτησε πολύτιμες γνώσεις γιά τή Φύση κι ἀκόμα ἔγινε ἱκανός νά ἐπεμβαίνει στό φυσικό περιβάλλον καί νά προκαλεῖ ἀποτελέσματα εὐνοϊκά γιά τήν ἀνθρώπινη ζωή. Ἡ ἐπίδραση τοῦ ἀνθρώπου στό φυσικό περιβάλλον εἶναι τόσο μεγαλύτερη, ὅσο μεγαλύτερες εἶναι οἱ ἐπιστημονικές καί τεχνικές κατακτήσεις του.

α) Σήμερα ἡ μορφολογία τοῦ ἐδάφους δέν ἀποτελεῖ ἀξεπέραστο ἐμπόδιο γιά τούς σκοπούς τοῦ ἀνθρώπου, γιατί γέφυρες, σήραγγες καί διώρυγες διευκολύνουν τή συγκοινωνία, ἐνῶ τά ἀεροπλάνα πετοῦν πάνω ἀπό ὄροσειρές καί ἐρήμους.

β) Ὁ ἄνθρωπος μέ διάφορα τεχνικά ἔργα ὑποτάσσει τά νερά στή θέλησή του. Ἐτσι κατασκευάζει φράγματα καί σχηματίζει τεχνητές λίμνες (λίμνη Μαραθῶνα) ἢ ἀντίθετα ἐξαφανίζει λίμνες (λίμνη Κωπαίδας). Στήν Ὀλλανδία ὁ ἄνθρωπος ἀπόσπασε ἀπό τή θάλασσα μεγάλη ἔκταση ξηρᾶς. Μέ μεγάλα τεχνικά ἔργα προστατεύει τούς λιμένες ἢ δημιουργεῖ τεχνητούς λιμένες.

γ) Ἡ ἐπίδραση τοῦ ἀνθρώπου στὸν ὀργανικό κόσμο εἶναι πολὺ μεγάλη. Ὅσα εἶδη τοῦ εἶναι χρήσιμα, ὁ ἄνθρωπος τὰ προστατεύει, ἐνῶ ἄλλα εἶδη συστηματικά τὰ ἐξαφανίζει. Τεχνητὰ δημιουργεῖ νέες ποικιλίες καὶ μεταφέρει καινούρια εἶδη ἀπὸ ἄλλες χῶρες. Ἐτσι στὴν Εὐρώπη μεταφέρθηκαν ὀπωροφόρα δέντρα (κερασιά, ροδακινιά, δαμασκηλιά) ἀπὸ τὶς χῶρες τῆς Ἀνατολῆς, ἢ πατάτα, ὁ καπνός, τὸ καλαμπόκι ἀπὸ τὴν Ἀμερική, τὸ ρύζι ἀπὸ τὴν Ἀσία, ὁ εὐκάλυπτος ἀπὸ τὴν Αὐστραλία κ.λ. Ἀντίθετα, ἀπὸ τὴν Εὐρώπη τὸ σιτάρι μεταφέρθηκε στὴν Ἀμερική καὶ τὴν Αὐστραλία, τὸ πρόβατο στὴν Αὐστραλία. Μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀνέτρεψε τὴν κατανομὴ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῶων πάνω στὸν πλανήτη μας. Αὐτὴ ἡ ἀνατροπὴ δὲν γίνεται αἰσθητὴ στὴν Εὐρώπη, γιατί συντελέστηκε πολὺ ἄργά. Γίνεται ὅμως αἰσθητὴ στὶς νέες χῶρες (Ἀμερική, Αὐστραλία, Σιβηρία), ὅπου οἱ Εὐρωπαῖοι μετανάστες προκάλεσαν ραγδαῖες καὶ καταπληκτικὲς μεταμορφώσεις τοῦ γεωγραφικοῦ τοπίου.

8. Ἡ Γῆ ὡς κατοικία τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἄνθρωπος συνδέεται πολὺ στενά μὲ τὸ φυσικό περιβάλλον πού ζεῖ. Ἡ Γῆ ὡς κατοικία τῶν ἀνθρώπων δὲν προσφέρει σ' ὅλους τοὺς ἴδιους ὅρους ζωῆς καὶ τὶς ἴδιες δυνατότητες γιὰ ἐξέλιξη. Κατὰ προσέγγιση ἡ ἀνθρωπότητα χωρίζεται σὲ γεωγραφικὲς ζῶνες, πού συμπίπτουν μὲ τὶς μεγάλες φυσικὲς ζῶνες τοῦ κλίματος καὶ τῆς βλαστήσεως. Ἄν λάβουμε ὑπόψη τὴ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴ φύση πού βρίσκεται γύρω του, τότε διακρίνουμε πάνω στὴ Γῆ δύο κατηγορίες ζωνῶν:

- ζῶνες πού μέσα σ' αὐτὲς ἡ φύση κυριαρχεῖ πάνω στὸν ἄνθρωπο καὶ
- ζῶνες πού μέσα σ' αὐτὲς ὁ ἄνθρωπος κυριαρχεῖ πάνω στὴ φύση.

α) Ζῶνες ὅπου κυριαρχεῖ ἡ φύση. Στὰ παρθένα δάση τοῦ ἰσημερινοῦ ἢ θερμοκρασία εἶναι πάντοτε ψηλὴ, οἱ βροχές εἶναι συνεχεῖς καὶ καταρρακτώδεις, ἡ βλάστηση εἶναι πυκνότατη καὶ ὀργιώδης. Ἐκεῖ ὁ ἄνθρωπος ζεῖ σχηματίζοντας μικρὲς ομάδες, πού εἶναι ἀπομονωμένες. Συντηρεῖται ἀπὸ τὸ κυνήγι καὶ κυρίως μαζεύοντας καρπούς. Γι' αὐτὸ συνεχῶς περιφέρεται ἀναζητώντας τὴν τροφή του. Ζεῖ στὸ βυθὸ μιᾶς θάλασσας ἀπὸ πράσινο, ὅπου ἐπικρατεῖ καταθλιπτικὴ ὁμοιομορφία. Οἱ ἄνθρωποι τῶν παρθένων δασῶν ἔμειναν πρωτόγονοι καὶ ἀπολίτιστοι.

Στις **πολικές ζώνες** ο άνθρωπος ζει από τό κυνήγι καί τό ψάρεμα. Ἡ νότια πολική ζώνη εἶναι ἀκατοίκητη. Στή βόρεια πολική ζώνη ὑπάρχει ἀραιότατος πληθυσμός (Ἑσκιμῶι, Σαμογέτες), πού μέχρι πρὶν ἀπό λίγο χρόνο ζοῦσε στήν ἐποχή τοῦ χαλκοῦ ἢ τοῦ ὀρείχαλκου.

Στήν **ἔρημο** ἀναπτύχθηκαν δύο τρόποι ζωῆς. Γύρω ἀπό τίς δάσεις ἔχουν ἐγκατασταθεῖ μόνιμα ἄνθρωποι, πού ζοῦν ἀπό τή γεωργία καί τήν κτηνοτροφία. Στις ἡμιστεπώδεις περιοχές τῆς ἐρήμου ζοῦν ἐλάχιστες ὀμάδες ἀπό νομάδες κτηνοτρόφους. Ἡ ἔρημος εἶναι ἀνάλογη μέ τή θάλασσα, γιατί ἀποτελεῖ μιά ἔκταση πού ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά τή διασχίσει. Ἐτσι ἡ ἔρημος εἶναι ἀνοιχτή στό ἐμπόριο, τίς νέες ἰδέες καί τίς ἐφευρέσεις.

β) Ζώνες ὅπου κυριαρχεῖ ὁ ἄνθρωπος. Στις **εὐκρατες ζώνες** ὁ ἄνθρωπος ἀσχολεῖται μέ τήν καλλιέργεια τῶν πεδιάδων, τήν ὀργανωμένη ἐκτατική κτηνοτροφία, τή βιομήχανία, τή ναυτιλία καί τό ἐμπόριο. Στις ζώνες αὐτές ὁ ἄνθρωπος ἐξαφάνισε μεγάλα δάση, γιά νά δημιουργήσει καλλιεργήσιμες ἐκτάσεις καί χώρους γιά τοὺς οἰκισμούς του. Μέσα στήν εὐκρατη ζώνη ὁ ἄνθρωπος ἀνέπτυξε διάφορες μορφές στοὺς τρόπους ζωῆς καί στή συγκρότηση κοινωνιῶν. Τό εὐκρατο κλίμα, ἡ ποικιλία τοῦ περιβάλλοντος καί ἡ περιοδική μεταβολή πού συμβαίνει στήν ἐξωτερική φύση κατά τίς διάφορες ἐποχές τοῦ ἔτους, ἦταν πάντοτε ἐκεῖνο τό φυσικό περιβάλλον πού διεγείρει τό ἀνθρώπινο πνεῦμα γιά πολιτιστικές κατακτήσεις.

ΟΙ ΒΑΘΜΟΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

9. Βαθμός πολιτισμοῦ καί οικονομικές ἐνέργειες.

Ὅλοι οἱ σύγχρονοι λαοί δέν ἔχουν τόν ἴδιο τρόπο ζωῆς, οὔτε τίς ἴδιες πνευματικές καί ψυχικές ἐκδηλώσεις. Γι' αὐτό λέμε ὅτι οἱ διάφοροι σύγχρονοι λαοί βρίσκονται σέ διαφορετικούς βαθμούς **πολιτισμοῦ**. Ὁ ἄνθρωπος, γιά νά συντηρηθεῖ, πρέπει νά ἱκανοποιήσει ὀρισμένες θεμελιώδεις ἀνάγκες τῆς ζωῆς του (τροφή, ἐνδυμασία, κατοικία, ἐργαλεῖα, μεταφορικά μέσα κ.ἄ.). Γιά νά ἱκανοποιήσει τίς ἀνάγκες τῆς ζωῆς του, ὁ ἄνθρωπος καταβάλλει πολλές ἐνέργειες, πού τίς ὀνομάζουμε **οἰκονομικές ἐνέργειες**. Οἱ οἰκονομικές ἐνέργειες ἑνός

λαοῦ εἶναι ἀνάλογες μέ τόν πολιτισμό πού ἔχει αὐτός ὁ λαός. Μποροῦμε λοιπόν νά κατατάξουμε τούς διάφορους λαούς σέ βαθμίδες πολιτισμοῦ ἀνάλογα μέ τίς οἰκονομικές ἐνέργειες πού καταβάλλουν οἱ λαοί αὐτοί.

10. Ληλασία τῆς φύσεως καί παραγωγή.

Ἐπάρχουν σήμερα ἄνθρωποι, πού συντηροῦνται στή ζωή μόνο μέ ὅσα ἀγαθά κατορθώνουν νά ἀποσπᾶσουν ἀπό τή φύση. Αὐτά τά ἀγαθά τά ἀποκοτῶν οἱ ἄνθρωποι, χωρίς νά κάνουν καμιά πρόβλεψη γιά τήν ἀναπαραγωγή τους ἢ τή συντήρησή τους. Οἱ λαοί αὐτοί συντηροῦνται στή ζωή ἀπό τή **ληλασία τῆς φύσεως**, δηλαδή μέ τή συλλογή καρπῶν, τό κυνήγι καί τό ψάρεμα. Ἀντίθετα οἱ περισσότεροι σύγχρονοι λαοί θεωροῦν τή φύση ὡς κεφάλαιο, πού προσπαθοῦν νά τό διατηρήσουν ἄθικτο. Οἱ οἰκονομικές ἐνέργειες αὐτῶν τῶν λαῶν ἀποβλέπουν στή συνεχή **παραγωγή ἀγαθῶν**, χωρίς νά καταστρέφονται τά στοιχεῖα τῆς φύσεως πού ἐξασφαλίζουν τήν παραγωγή. Ἔτσι οἱ σύγχρονοι λαοί κατατάσσονται σέ **τρεις βαθμούς πολιτισμοῦ, τόν κατώτερο, τό μέσο καί τόν ἀνώτερο βαθμό πολιτισμοῦ**.

11. Κατώτερος βαθμός πολιτισμοῦ.

Στόν κατώτερο βαθμό πολιτισμοῦ κατατάσσονται οἱ **πρωτόγονοι λαοί**. Αὐτοί εἶναι οἱ πιό ἀπολίτιστοι λαοί καί ζοῦν κυρίως ἀπό τή ληλασία τῆς φύσεως. Οἱ πρωτόγονοι λαοί ζοῦν ἐκεῖ, ὅπου ἡ φύση ἐξασκεῖ καταθλιπτική κυριαρχία πάνω στόν ἄνθρωπο (παρθένα δάση, πολικές χῶρες). Σ' αὐτές τίς περιοχές ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά ἀντιδράσει ἀποτελεσματικά στούς σκληρούς ὄρους τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Οἱ πρωτόγονοι λαοί ἔχουν ὡς καθημερινή φροντίδα τήν ἐξασφάλιση τῆς τροφῆς καί γι' αὐτό δέν ἔχουν μόνιμη ἐγκατάσταση, ἀλλά διαρκῶς περιφέρονται ὡς νομάδες. Στούς πρωτόγονους λαούς εἶναι ἄγνωστες ἡ γεωργία καί ἡ κτηνοτροφία. Τήν πιό πρωτόγονη ἀνθρώπινη ζωή βρίσκουμε στούς Βουσμάνους τῆς Ν. Ἀφρικῆς, τούς Νεγρίλλους τῶν τροπικῶν δασῶν, τούς Νεγρίτες τοῦ ἀσιατικοῦ ἀρχιπελάγους καί τούς ἰθαγενεῖς τῆς Γῆς τοῦ Πυρός. Σέ λίγο ἀνώτερο ἐπίπεδο πολιτισμοῦ ζοῦν οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Αὐστραλίας. Ἰδιαίτερα αὐτοί πού ζοῦν στή Ν. Αὐστραλία εἶναι ντυμένοι μέ δέρματα καγκουρώ, ἔχουν μισοεξημερώσει ἕνα μόνο ζῶο, τό σκύλο, καί γενικά ἡ ζωή τους μοιάζει

μέ τη ζωή της ανθρωπότητας κατά τη λίθινη εποχή. Σέ ακόμα ανώτερο επίπεδο πολιτισμοῦ ζοῦν οἱ λαοί πού κατοικοῦν στίς πολικές χῶρες. Ἄλλοι ἀπό αὐτούς (Λάπωνες, Σαμογέτες) ἐξημέρωσαν τόν τάρανδο καί ἄλλοι (Ἑσκιμῶι) ὀργάνωσαν τό κυνήγι καί τό ψάρεμα σέ ἀξιοθαύμαστο βαθμό μέ ἐργαλεῖα τελειοποιημένα.

Μερικοί πρωτόγονοι λαοί τῆς τροπικῆς Ἀφρικῆς, τοῦ ἀσιατικοῦ ἀρχιπελάγους, τῆς Μελανησίας καί τῆς τροπικῆς Ἀμερικῆς ἀσχολοῦνται μέ τήν καλλιέργεια τῆς γῆς χρησιμοποιώντας ὑποτυπώδη μέσα καί κυρίως τήν ἀξίνα.

12. Μέσος βαθμός πολιτισμοῦ.

Στό μέσο βαθμό πολιτισμοῦ κατατάσσονται κυρίως οἱ **νομάδες κτηνοτρόφοι**. Οἱ λαοί αὐτοί ἐξημέρωσαν ὀρισμένα εἶδη ζώων (πρόβατο, βόδι, ἄλογο, καμήλα) κι ἔτσι σχημάτισαν πολυάριθμα κοπάδια. Οἱ νομάδες κτηνοτρόφοι ἀναγκάζονται νά μετακινοῦνται κάθε ἐποχή, γιά νά ἐξασφαλίσουν τροφή στά κοπάδια τους. Οἱ λαοί αὐτοί δέν μποροῦν νά ἀναπτύξουν γεωργία καί γι' αὐτό ὅλη ἡ ζωή τους στηρίζεται στά ζῶα, πού προσφέρουν τήν τροφή, τήν ἐνδυμασία, τή στέγη (δηλαδή μιά φορητή σκηνή) καί προϊόντα γιά ἀνταλλαγῆ ἢ γιά πώληση. Ὁ νομαδικός βίος διαμορφώνει τοὺς ἀνθρώπους πολύ φιλελεύθερους καί πολεμικούς. Πολλές φορές ὁ πολιτισμός τῆς ἀνθρωπότητας κινδύνεψε ἀπό τέτοιους νομαδικούς λαούς. Ὁ Ἀττίλας, ἡγέτης τῶν Οὐννων καί ὁ Τζεγγίς - Χάν, ἡγέτης τῶν Μογγόλων, κατατρόμαξαν ἄλλοτε τοὺς πολιτισμένους λαούς. Σήμερα ὁ νομαδικός βίος εἶναι πολύ περιορισμένος. Μερικοί νομάδες κτηνοτρόφοι περιφέρονται ακόμα στήν Κεντρική καί τή ΝΔ. Ἀσία καί στίς σαβάνες καί τίς στέπες τῆς Ἀφρικῆς.

13. Ἀνώτερος βαθμός πολιτισμοῦ.

Τό μεγαλύτερο μέρος, τῆς σύγχρονης ἀνθρωπότητας ζεῖ στόν ἀνώτερο βαθμό πολιτισμοῦ. Οἱ οικονομικές ἐνέργειες τῶν πολιτισμένων ἀνθρώπων ἀποβλέπουν στήν παραγωγή ἀγαθῶν καί χαρακτηρίζονται ἀπό τρεῖς ἐπιδιώξεις:

- α) τήν ὑποδούλωση τῶν ζώων στόν ἄνθρωπο (κτηνοτροφία)·
- β) τόν ἐξαναγκασμό τοῦ ἐδάφους νά παράγει ὀρισμένα φυτικά προϊόντα (γεωργία) καί

γ) τό μετασχηματισμό τῶν πρώτων ὑλῶν, πού παρέχουν τό ἔδαφος, τά φυτά καί τά ζῶα, σέ προϊόντα χρήσιμα γιά τόν ἄνθρωπο (βιομηχανία).

Ἡ ἀνάπτυξη τῆς κτηνοτροφίας, τῆς γεωργίας καί τῆς βιομηχανίας δέν εἶναι ἡ ἴδια σέ ὅλους τούς λαούς.

α) Γεωργία ὀνομάζεται τό σύνολο τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπου μέ τίς ὁποῖες παράγονται ὀρισμένα φυτικά προϊόντα. Οἱ ἐνεργεῖες αὐτές ἀποβλέπουν στήν ἐκλογή καί τήν καλλιέργεια τοῦ φυτοῦ. Ἡ ἐκλογή τοῦ κατάλληλου φυτοῦ ἐξαρτᾶται ἀπό πολλούς παράγοντες (τή φύση τοῦ ἐδάφους, τό κλίμα, τήν ἀποκτημένη πείρα, τήν οἰκογενειακή καί τήν ἐθνική οἰκονομία κ.ἄ.). Γιά τήν καλλιέργεια καταβάλλονται πολλές προσπάθειες καί διαρρυθμίζονται οἱ φυσικοὶ ὄροι (ἔργα γιά πότισμα ἢ ἀποστράγγιση, βελτίωση τοῦ ἐδάφους). Ἡ σύγχρονη γεωργία ἐπιδιώκει νά πάρει ἄφθονα καί καλῆς ποιότητας προϊόντα. Γι' αὐτό, στηρίζεται στά συμπεράσματα τῆς ἐπιστήμης, γιά νά δημιουργήσει καινούριες ποικιλίες, καί χρησιμοποιεῖ μηχανές, γιά νά γίνονται γρήγορα καί τέλεια οἱ διάφορες ἐργασίες. Στούς περισσότερο πολιτισμένους λαούς ἡ γεωργία τείνει νά εἰδικευτεῖ. Ἔτσι σέ ὀρισμένες περιοχές ἔχουμε τή μονοκαλλιέργεια (στήν Αἴγυπτο βαμβάκι, στήν Ξάνθη καπνά, στή Βραζιλία καφέ κ.ἄ.).

β) Κτηνοτροφία ὀνομάζεται τό σύνολο τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπου μέ τίς ὁποῖες παράγονται ὀρισμένα ζωικά προϊόντα. Οἱ ἐνεργεῖες αὐτές ἀποβλέπουν στήν ἐκλογή καί τή συντήρηση τῶν ζώων, ὥστε νά μπορέσει ὁ ἄνθρωπος νά πάρει ἀπό αὐτά ἄφθονα καί καλῆς ποιότητας προϊόντα.

γ) Βιομηχανία ὀνομάζεται τό σύνολο τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπου, μέ τίς ὁποῖες μετασχηματίζονται οἱ φυσικές πρῶτες ὕλες σέ προϊόντα πού ἱκανοποιοῦν καλύτερα τίς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ πρῶτες ὕλες προέρχονται ἀπό τόν ἀνόργανο καί τόν ὀργανικό κόσμο. Διακρίνουμε δύο μορφές βιομηχανίας, τήν **οἰκιακή βιομηχανία** καί τήν **εἰδικευμένη βιομηχανία**.

1) Ἡ οἰκιακή βιομηχανία (ἢ οἰκοτεχνία) γίνεται μέσα στό σπίτι. Τά προϊόντα πού παράγονται χρησιμοποιοῦνται γιά τίς ἀνάγκες τῆς οἰκογένειας (τρόφιμα, ἐνδύματα, ἐργαλεῖα, ἐπιπλα κ.ἄ.). Ἡ οἰκιακή

βιομηχανία είναι πολύ περιορισμένη και εφαρμόζεται από λαούς, που δέν έχουν μεγάλο βαθμό πολιτισμοῦ.

2) Ἡ **εἰδικευμένη βιομηχανία** παράγει προϊόντα γιά πώληση καί διακρίνεται σέ **μικρή** καί σέ **μεγάλη** βιομηχανία.

Στή **μικρή βιομηχανία** ἡ κατεργασία γίνεται μέσα σέ μικρά ἐργαστήρια, οἱ πρῶτες ὕλες παίρνονται ἀπό τό ἄμεσο περιβάλλον, ἡ ποιότητα τῶν προϊόντων εἶναι μέτρια καί ἡ κατανάλωσή τους εἶναι περιορισμένη σέ μιά μικρή περιοχή.

Στή **μεγάλη βιομηχανία** ἡ κατεργασία γίνεται μέσα σέ **μεγάλα** ἐργοστάσια μέ τέλειο μηχανικό ἐξοπλισμό. Ἡ κινητήρια δύναμη καί οἱ πρῶτες ὕλες ἢ παίρνονται ἀπό τό ἄμεσο περιβάλλον ἢ τό ἕνα ἀπό αὐτά μεταφέρεται πολλές φορές ἀπό μεγάλη ἀπόσταση (π.χ. τό μαλλί ἀπό τήν Αὐστραλία μεταφέρεται στήν Ἀγγλία). Τά προϊόντα τῆς μεγάλης βιομηχανίας εἶναι ἄφθονα, ἡ ποιότητά τους εἶναι ἐξαιρετική καί ἡ κατανάλωσή τους ἀπλώνεται σέ πάρα πολύ μεγάλες περιοχές. Αὐτή ἡ μορφή τῆς βιομηχανίας ἀπαιτεῖ εὐκολη συγκοινωνία (μεγάλα λιμάνια, πυκνό δίκτυο σιδηροδρόμων, πλωτοῦς ποταμούς, διώρυγες). Ἐπίσης χρειάζεται μεγάλο πλῆθος ἐργατῶν, πού πρέπει νά εἶναι εἰδικευμένοι, γιατί ἡ σύγχρονη βιομηχανία εφαρμόζει ἀπόλυτο καταμερισμό τῆς ἐργασίας. Χαρακτηριστικό γνώρισμα τῆς μεγάλης βιομηχανίας εἶναι ἡ **τυποποίηση** τῆς παραγωγῆς, δηλαδή ἡ παραγωγή τοῦ ἴδιου προϊόντος σέ μεγάλες ποσότητες. Ἔτσι ἡ μεγάλη βιομηχανία πετυχαίνει μεγάλη ταχύτητα παραγωγῆς καί χαμηλό κόστος παραγωγῆς.

14. Φαινόμενα τοῦ ἀνώτερου πολιτισμοῦ.

Σέ πολλές πολιτισμένες χώρες δημιουργήθηκαν συνθήκες πού ἐπιτρέπουν σέ ὅλους τοῦς κλάδους νά παράγουν πάρα πολλά ἀγαθά. Αὐτή ὁμως ἡ τάση γιά διαρκή αὔξηση τῆς παραγωγῆς ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τήν παραγωγή ἀγαθῶν σέ τεράστιες ποσότητες, πού δέν μπορεί νά τίς ἀπορροφήσει ἡ καταναλωτική δύναμη τῶν λαῶν. Τότε ἀναγκαστικά γίνεται ὑποτίμηση τῶν προϊόντων, τά ἐργοστάσια κλείνουν, δημιουργεῖται ἀνεργία καί ἔτσι προκαλεῖται οἰκονομική κρίση. Ἡ ὑπερπαραγωγή πού πραγματοποιήθηκε τό 1929 προκάλεσε τό 1930 μιά παγκόσμια οἰκονομική κρίση, πού βάστηξε πολλά χρόνια.

Στόν ἀνώτερο πολιτισμό ἡ ζωή ἔχει εὐκολίες καί ἀνέσεις, εἶναι

ὅμως πολύ έντονη καί πολλές φορές πυρετώδης. Στά μεγάλα έμπορικά καί βιομηχανικά κέντρα οί οίκογενειακές καί κοινωνικές συνθήκες μεταβλήθηκαν. Ἡ τελειοποίηση τῶν μέσων μεταφοράς καί ἡ εύκολη σήμερα μετάδοση τῶν ιδεῶν (τύπος, ραδιοφωνία, τηλεόραση, κινηματογράφος) τείνουν νά έξομοιώσουν τή ζωή ὄλων τῶν πολιτισμένων λαῶν.

ΤΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

15. Ὁ πληθυσμός τῆς Γῆς.

Σύμφωνα μέ τούς ὑπολογισμούς τῆς στατιστικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ΟΗΕ ὁ πληθυσμός τῆς Γῆς κατά τό 1973 ἔφτανε σέ 3.860.000.000. Μέσα σ' ἕναν αἰῶνα ὁ πληθυσμός τῆς Γῆς αὐξήθηκε κατά 2 δισεκατομμύρια. Τά τελευταῖα χρόνια ἡ μέση ἐτήσια αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς εἶναι 60 ἑκατομμύρια περίπου. Ἡ γρήγορη αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς ὀφείλεται στή μεγάλη ἐλάττωση τῆς θνησιμότητας ἕξαιτίας τῶν προόδων τῆς ἱατρικῆς καί τῆς διαδόσεως τῶν ἀρχῶν τῆς ὑγιεινῆς.

16. Γεωγραφική κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς.

Τά 57% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς ζοῦν στήν Ἀσία καί τά 12% ζοῦν στήν Εὐρώπη (δέν συμπεριλαμβάνονται ἡ εὐρωπαϊκή καί ἡ ἀσιατική Ρωσία). Ἡ γεωγραφική κατανομή τῆς ἀνθρωπότητας κατά ἡπείρους φαίνεται στόν πίνακα 2.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

1974. Κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς κατά ἡπείρους

Ἡπείροι	Πληθυσμός (ἑκατομμύρια)	Ἐκταση (χιλιᾶδες km ²)	Πυκνότητα κάτοικοι (κατά km ²)
Ἀφρική	391	30.366	13
Ἀμερική	550	42.041	13
Ἀσία	2.206	26.940	80
Εὐρώπη	470	4.955	95
Ὠκεανία	21	8.558	2
Σοβιετική Ἐνωση	252	22.402	11
Ὀλικός	3.890	135.262	29

Ο πληθυσμός της Γης δέν κατανέμεται ομοιόμορφα πάνω στην ξηρά, γιατί περισσότερο από τή μισή επιφάνεια της ξηράς είναι εκτάσεις ακατάλληλες γιά τή ζωή του ανθρώπου καί σχεδόν είναι ακατοίκητες. Τελείως ακατοίκητα είναι τά πολύ ψηλά βουνά καί οί περιοχές των πόλων. Στίς παγωμένες εκτάσεις της τούντρας, στίς έρημους των τροπικών, στά δάση του ίσημερινού καί στά ψηλά βουνά αναλοογούν 1 - 20 κάτοικοι κατά 100 τετραγωνικά χιλιόμετρα καί στίς μεγάλες στέπες αναλοογούν 1 - 10 κάτοικοι κατά τετραγωνικό χιλιόμετρο.

Η μέγιστη πυκνότητα πληθυσμού εμφανίζεται σέ δύο ζώνες. Στήν πρώτη ανήκουν ή Κίνα, ή Ίαπωνία, ή Ίνδια καί ή Ίνδονησία, στή δεύτερη ανήκουν ή Δυτική, ή Κεντρική καί Νότια Εύρώπη καθώς καί ή περιοχή των Ήν. Πολιτειών πού βρίσκεται πρós τό μέρος του Άτλαντικού. Η πρώτη ζώνη περιλαμβάνει παλιές γεωργικές χώρες, ενώ ή δεύτερη περιλαμβάνει κυρίως τίς μεγάλες βιομηχανικές περιοχές.

Η μέση πυκνότητα σ' αυτές τίς δύο ζώνες είναι 100 - 300 κάτοικοι κατά τετραγωνικό χιλιόμετρο.

17. Η αύξηση του πληθυσμού μιās χώρας.

Η φυσική αύξηση του πληθυσμού μιās χώρας εξαρτάται από τον αριθμό των γεννήσεων καί των θανάτων. Για νά είναι εύκολη ή σύγκριση, βρίσκουμε πόσες γεννήσεις καί πόσοι θάνατοι αναλοογούν σέ 1000 κατοίκους (πίνακας 3). Οί στατιστικές παρατηρήσεις δείχνουν ότι στίς βιομηχανικές χώρες ό αριθμός των γεννήσεων είναι μικρός (6 - 10‰) καί έπομένως σ' αυτές τίς χώρες ή αύξηση του πληθυσμού γίνεται μέ άργό ρυθμό. Η όλική έτήσια αύξηση του πληθυσμού μιās χώρας είναι ανάλογη μέ τον πληθυσμό πού έχει αυτή ή χώρα, π.χ. ή έτήσια αύξηση του πληθυσμού της Κίνας είναι 14 έκατομμύρια περίπου.

18. Διάρκεια ζωής καί πυραμίδα των ηλικιών.

Πρίν από έναν αιώνα ή μέση διάρκεια ζωής στίς χώρες της Δυτικής Εύρώπης ήταν 40 έτη. Οί πρόοδοι της ιατρικής καί ή βελτίωση των όρων πού επικρατούν στή διαβίωση καί τήν εργασία είχαν ως αποτέλεσμα νά αυξηθεί ή διάρκεια της ζωής. Σήμερα ή μέση διάρκεια ζωής στίς πολιτισμένες χώρες είναι 70 ή καί 75 έτη (πίνακας 4).

Ίδιαίτερη σημασία έχει γιά μιιά χώρα ή σύνθεση του πληθυσμού κατά ηλικίες. Συνήθως αυτή ή σύνθεση του πληθυσμού της χώρας εκ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

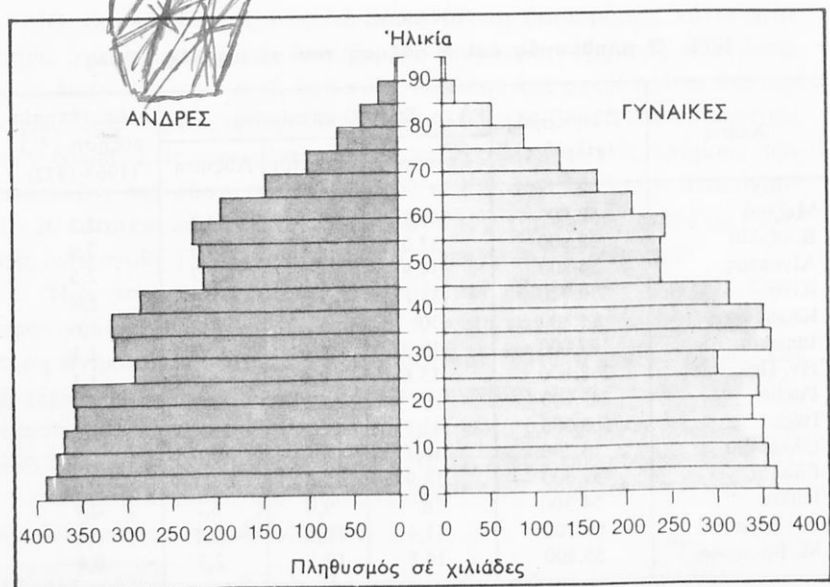
1972. Ο πληθυσμός και η αύξησή του σε μερικές χώρες

Χώρες	Πληθυσμός (χιλιάδες)	Σε 1000 κατοίκους			Μέση ετήσια αύξηση (%) (1963-1972)
		Γεννήσεις	Θάνατοι	Αύξηση	
Μεξικό	52.600	43,2	8,9	34,3	3,5
Βραζιλία	98.900	37,8	9,5	28,3	2,9
Αίγυπτος	34.800	34,8	13,1	21,7	2,5
Κίνα	800.700	33,1	15,3	17,8	1,8
Καναδάς	21.800	30	6	24	1,6
Ίαπωνία	107.000	19,3	6,6	12,7	1,1
Ήν. Πολιτείες	208.800	15,6	9,4	6,2	1,1
Ρωσία	242.000	18	8,5	9,5	1,1
Ίνδία	563.500	42,8	16,7	26,1	2,2
Όλλανδία	13.300	16,1	8,5	7,6	1,2
Γαλλία	51.700	16,9	10,8	6,1	0,9
Ίταλία	54.300	16	9,6	6,7	0,7
Δ. Γερμανία	61.700	11,4	11,8	-0,4	0,8
Μ. Βρετανία	55.800	14,8	12,1	2,7	0,4

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Η μέση διάρκεια της ζωής σε μερικές χώρες

Χώρες	Μέση διάρκεια ζωής (σε έτη)	
	Άνδρες	Γυναίκες
Όλλανδία	71	76,7
Σουηδία	71,7	76,5
Αυστραλία	67,9	74,2
Μ. Βρετανία	68,8	75,1
Καναδάς	68,8	75,2
Ν. Ζηλανδία	68,4	73,8
Γαλλία	68,6	76,1
Ήν. Πολιτείες	67,4	74,8
Νορβηγία	71	76,8
Δ. Γερμανία	67,2	73,4
Βέλγιο	67,7	73,5
Ίταλία	67,9	73,4
Ίαπωνία	69	74,3
Ρωσία	65	74
Έλλάδα	67,5	70,7
Αίγυπτος	51,6	53,8
Ίνδία	41,9	40,6

Σχ. 1. Πυραμίδα του πραγματικού πληθυσμού της Ελλάδος. Δειγματοληπτική επεξεργασία των στοιχείων της Απογραφής του 1971.

φράζεται με μία γραφική παράσταση που τη λέμε **πυραμίδα των ηλικιών**. Οι κάτοικοι της χώρας κατανέμονται σε οριζόντιες ζώνες κατά φύλο και ηλικία (σχ. 1). Όταν σε μία χώρα ο αριθμός των γεννήσεων είναι μεγάλος, τότε η βάση της πυραμίδας των ηλικιών είναι μεγάλη. Αυτό σημαίνει ότι για πολλές δεκάδες ετών ο πληθυσμός της χώρας θα αυξάνεται. Αντίθετα, αν η βάση της πυραμίδας των ηλικιών είναι μικρή, τότε για αρκετές δεκάδες ετών ο πληθυσμός της χώρας συνεχώς θα ελαττώνεται.

19. Οι μετακινήσεις του πληθυσμού.

Όταν μία χώρα δεν μπορεί να εξασφαλίσει τα μέσα της ζωής σε όλους τους κατοίκους της, τότε ένα μέρος του πληθυσμού αυτής της χώρας αναγκάζεται να αναζητήσει την εξασφάλιση των μέσων της ζωής σε άλλες χώρες. Η έξοδος από μία χώρα ενός μέρους του πληθυσμού της για την αναζήτηση καλύτερης τύχης λέγεται **αποδημία**. Η προσωρινή ή μόνιμη εγκατάσταση σε μία χώρα ανθρώπων που ήρθαν

από άλλες χώρες λέγεται **μετανάστευση**. Σε μερικές περιπτώσεις πολλοί άνθρωποι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους και για άλλους λόγους, όπως είναι οι πολιτικές και θρησκευτικές καταπίεσεις ή διεθνείς συμφωνίες που όριζον την ανταλλαγή πληθυσμών (π.χ. η ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας).

Μετακινήσεις πληθυσμών έγιναν σε όλες τις εποχές. Οι μεγάλες όμως μετακινήσεις, που άλλαξαν την παλιά όψη του κόσμου, έγιναν μέσα στο δέκατο ένατο αιώνα.

20. Η άποδημία και η μετανάστευση.

α) **Η άποδημία.** Στόν περασμένο αιώνα η άποδημία από την Ευρώπη έγινε κατά διαδοχικά κύματα. Από τό 1815 ως τό 1850 αποκλειστικό κέντρο άποδημίας ήταν ή Μ. Βρετανία. Έπειτα έγινε άποδημία από τή Γερμανία και τίς Σκανδιναβικές χώρες και στίς άρχές του είκοστού αιώνα ακολούθησε άποδημία από τή Νότια και Άνατολική Ευρώπη. Η άποδημία από τήν Ευρώπη ήταν όγκώδης. Μέσα σ' έναν αιώνα ή Ευρώπη έστειλε μόνο στή Βόρεια Άμερική 55 εκατομμύρια άνθρωπους, από τούς όποιους τά 15 εκατομμύρια ήταν Βρετανοί. Τή μαζική άποδημία Ευρωπαίων διευκόλυναν οι έξής παράγοντες:

- α) Η ανάπτυξη τής υπερωκεάνιας συγκοινωνίας.
- β) Η πολιτική τών μεγάλων κρατών για τή δημιουργία άποικιών.
- γ) Η μεγάλη έλλειψη έργατών στίς νέες χώρες.
- δ) Δέν υπήρχε κανένας έλεγχος ή περιορισμός ούτε για τήν άναχώρηση από μιά χώρα, ούτε για τήν είσοδο στίς νέες χώρες.

Η άποδημία από τήν Άπω Άνατολή ήταν άσημαντη (3 εκατομμύρια Κινέζοι και λίγες χιλιάδες Ίάπωνες και Ίνδοί).

β) **Η μετανάστευση.** Στή διάρκεια του 19ου αιώνα οι Ήν. Πολιτείες υπήρξαν τό μεγαλύτερο κέντρο μεταναστεύσεως, γιατί οι άπερναντες για καλλιέργεια εκτάσεις, οι άναπτυσσόμενες τεράστιες βιομηχανίες και τά εκτελούμενα μεγάλα έργα είχαν άνάγκη από εργατικά χέρια.

Στήν Άμερική υπήρξαν άλλα τρία κέντρα που δέχτηκαν μετανάστες: 1) Στόν Καναδά εγκαταστάθηκαν Γάλλοι και Άγγλοσάξονες. 2) Στή Βραζιλία, τήν Ούρουγουάη και τήν Άργεντινή έγκαταστάθηκαν Ίταλοί, Ίσπανοί, και Πορτογάλοι. 3) Στό Μεξικό εγκαταστάθηκαν

Ίσπανοί. Στήν Ἀφρική ὑπῆρξαν δύο μεγάλα κέντρα πού δέχτηκαν μετανάστες: Στή Β. Ἀφρική ἐγκαταστάθηκαν Γάλλοι, Ίταλοί καί Ίσπανοί ἐνῶ στή Ν. Ἀφρική ἐγκαταστάθηκαν Βρετανοί καί ἐλάχιστοι Ἴνδοί.

γ) **Περιορισμός τῶν μετακινήσεων.** Μετά τόν Α' Παγκόσμιο πόλεμο ὅλες οἱ χῶρες, πού ἄλλοτε δέχονταν μετανάστες, ἔβαλαν αὐστηρούς περιορισμούς. Οἱ χῶρες αὐτές σήμερα δέχονται πολύ μικρό ἀριθμό μεταναστῶν καί κατά προτίμηση ἀπό ὀρισμένες χῶρες. Οἱ νέες χῶρες ἀναγκάστηκαν νά περιορίσουν τή μετανάστευση, γιατί θέλαν νά προστατέψουν τήν ἐργασία τῶν πολιτῶν τους καί νά διαφυλάξουν τόν ἐθνογραφικό χαρακτήρα τῆς χώρας τους. Σήμερα στήν Εὐρώπη ὑπάρχουν μικρά κέντρα μεταναστεύσεως. Ἡ Δυτική Γερμανία, ἡ Γαλλία καί τό Βέλγιο δέχονται μερικές χιλιάδες ἐργατῶν, πού χρησιμοποιοῦνται στίς βαριές ἐργασίες τῶν ὀρυχείων καί τῆς βιομηχανίας.

δ) **Ἀποτελέσματα τῶν μετακινήσεων.** Οἱ μετακινήσεις πληθυσμοῦ ἔχουν τά ἀκόλουθα εὐνοϊκά ἀποτελέσματα:

α) Προκαλοῦν τόνωση τῆς παγκόσμιας οἰκονομικῆς ἐνεργητικότητας, γιατί οἱ πυκνοκατοικημένες χῶρες ἀπαλλάσσονται ἀπό τό βάρος τοῦ πληθυσμοῦ πού πλεονάζει, ἐνῶ σύγχρονα καινούρια τμήματα τοῦ πλανήτη ἀξιοποιοῦνται ἀπό τοὺς μετανάστες.

β) Προκαλοῦν διάχυση τοῦ πολιτισμοῦ καί ἀλλαγὴ στή νοοτροπία τῶν λαῶν.

γ) Δημιουργοῦν ἰσόρροπη κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ πάνω στή Γῆ καί ρυθμίζουν τή ζήτηση ἐργασίας. Ἀλλά οἱ περιορισμοί, πού διαρκῶς αὐξάνονται, τείνουν νά καταργήσουν τά ρεύματα μετακινήσεων τοῦ πληθυσμοῦ. Ἔτσι δημιουργοῦνται συγκρούσεις μεταξύ τῶν πυκνοκατοικημένων χωρῶν, πού θέλουν νά ἐξασφαλίσουν ἐργασία σέ μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τους, καί τῶν ἐξελιγμένων χωρῶν, πού ὑπερασπίζονται τό δικαίωμά τους νά ζοῦν καλύτερα καί νά μὴ διαταραχεῖ ἡ ἐθνογραφική τους σύνθεση.

21. Ἡ συγκέντρωση τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ πληθυσμὸς μιᾶς χώρας σχηματίζει συγκεντρώσεις σέ ὀρισμένα σημεῖα τῆς χώρας, πού καθορίζονται ἀπό λόγους ἱστορικούς, φυσικούς καί οἰκονομικούς. Στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα τά 75% τοῦ πληθυσμοῦ

τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης ἦταν ἀγροτικός πληθυσμός καί μόνο τά 25% ἦταν ἀστικός πληθυσμός. Ἀπό τά μέσα ὁμως τοῦ 19ου αἰῶνα ἄρχισε ἡ συγκέντρωση τῶν ἀνθρώπων στά μεγάλα ἀστικά κέντρα. Ἡ συνεχής ἐλάττωση τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ καί ἡ αὔξηση τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ προκάλεσε σέ μερικές χῶρες ἀντιστροφή στήν κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ. Ἔτσι σήμερα ὁ ἀστικός πληθυσμός ἀποτελεῖ στή Μ. Βρετανία τά 80% τοῦ ὄλικοῦ πληθυσμοῦ, στή Σουηδία τά 82%, στή Γαλλία τά 70% καί στίς Ἡνωμ. Πολιτεῖες τά 75%.

Χαρακτηριστικό εἶναι ὅτι στίς ὑπανάπτυκτες χῶρες λείπουν οἱ μικρές ἢ μεσαῖες πόλεις. Αὐτό ὀφείλεται στό ὅτι οἱ ἐπικοινωνίες καί οἱ ἀνταλλαγές μεταξὺ τῆς ὑπαίθρου καί τῶν πόλεων εἶναι πολύ περιορισμένες. Σ' αὐτές τίς χῶρες ἔχουν ἀναπτυχθεῖ κυρίως μόνο μεγάλες πόλεις. Ἔτσι ἀπό ὅλες τίς πόλεις πού ἔχουν πληθυσμό πάνω ἀπό ἕνα ἑκατομμύριο, οἱ μισές (δηλαδή 53 πόλεις) βρίσκονται σέ ὑπανάπτυκτες χῶρες.

22. Ἡ ἀνάπτυξη τῶν μεγάλων πόλεων.

Ἡ τάση τοῦ πληθυσμοῦ, νά συγκεντρωθεῖ στίς μεγάλες πόλεις (ἀστυφυλία) ἔχει ὡς κυριότερα αἷτια τά ἐξῆς:

α) Οἱ γεωργικές μηχανές ἀντικαθιστοῦν πάρα πολλά ἐργατικά χέρια. Ἔτσι ἕνα μέρος τῶν ἐργατῶν τῆς ὑπαίθρου ἔρχεται στίς πόλεις γιά νά βρεῖ ἐργασία.

β) Ἡ μεγάλη βιομηχανία προσελκύει ἐργατικά χέρια ἀπό τήν ὑπαίθρο γιά τίς ἀνάγκες της. Ταυτόχρονα ὁμως καταστρέφει τίς μικρές βιομηχανίες πού ἦταν στήν ὑπαίθρο, μέ ἀποτέλεσμα οἱ ἐργάτες τους νά ἀναγκάζονται νά τραποῦν πρός τίς μεγάλες πόλεις.

γ) Ἡ μεγάλη πόλη διαθέτει πάρα πολλά ἐπαγγέλματα, πού εἶναι λιγότερο κουραστικά ἀπό τά ἐπαγγέλματα τῆς ὑπαίθρου καί ἔχουν πολύ πιό τακτικό εἰσόδημα.

δ) Στή μεγάλη πόλη δημιουργοῦνται διάφοροι πόροι ζωῆς, ὑπάρχουν ὀργανωμένη κοινωνική πρόνοια, εὐκόλη προστασία ἀπό τίς ἀσθένειες, μεγάλες εὐκολίες γιά μόρφωση, πολλές καί φτηνές διασκεδάσεις.

ε) Ἐξαιτίας τῆς εὐκόλης συγκοινωνίας ἡ μεγάλη πόλη ἀπορροφᾷ ὁλόκληρη τή ζώή μιᾶς μεγάλης περιοχῆς πού βρίσκεται γύρω ἀπό αὐτήν.

Σήμερα ὑπάρχουν ἀρκετές πόλεις μέ πληθυσμό πάνω ἀπό 5 ἑκατομμύρια (Λονδίνο, Νέα Ὑόρκη, Τόκιο, Μόσχα, Σαγγάη, Πεκίνο κ.ἄ.).

23. Τά χαρακτηριστικά τῶν μεγάλων πόλεων.

Οἱ σύγχρονες μεγάλες πόλεις εἶναι ἓνα ἀπό τά πῖό σημαντικά γνωρίσματα τῆς γεωγραφίας τοῦ νεώτερου κόσμου. Γενικά οἱ μεγάλες πόλεις βρίσκονται μέσα σέ περιοχές μέ ἄφθονες πρῶτες ὕλες ἢ σέ θέσεις πού εἶναι κατάλληλες γιά τίς ἐμπορικές συναλλαγές. Ἐτσι ἡ Νέα Ἰόρκη καί τό Λονδίνο εἶναι λιμάνια, πού βρίσκονται σύγχρονα σέ θάλασσα καί σέ ποταμό, ἐνῶ τό Παρίσι καί τό Βερολίνο εἶναι μεγάλα κέντρα φυσικῶν καί τεχνητῶν ὁδῶν συγκοινωνίας. Ἡ εὐκολία τῶν συγκοινωνιῶν καί ἡ ἀφθονία τῶν ειδικευμένων ἐργατῶν συντελοῦν στό νά εἶναι ὅλες οἱ μεγάλες πόλεις κέντρα μεγάλης βιομηχανίας.

Στίς μεγάλες πόλεις εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἐιδική ὀργάνωση διαφόρων ὑπηρεσιῶν γιά τήν ὑγιεινή, τήν ἀσφάλεια, τήν προστασία ἀπό πυρκαγιές, τήν ὕδρευση, τό φωτισμό, τίς τηλεπικοινωνίες, τή συγκοινωνία, τόν ἀνεφοδιασμό κλπ.

Οἱ μεγάλες πόλεις ἔλκουν τόν πλοῦτο καί χαρακτηρίζονται ἀπό πολύ μεγάλη κατανάλωση ἀγαθῶν. Εἶναι ἀκόμα μεγάλες πνευματικές ἐστίες, γιατί διαθέτουν τά μέσα γιά καλλιτεχνική καί ἐπιστημονική ἀνάπτυξη (ἀρχεῖα, βιβλιοθήκες, μουσεῖα, ἐργαστήρια κάθε εἶδους). Εἶναι τά κέντρα τῆς μεγάλης δημοσιογραφίας, τῆς πολιτικῆς ζωῆς καί οἱ τόποι, ὅπου διαμορφώνεται ἡ κοινή γνώμη.

Ἀλλά παρά τά τόσα πλεονεκτήματα τῆς ζωῆς στίς μεγάλες πόλεις ὑπάρχουν καί σοβαρά **μειονεκτήματα**. Ἐτσι στίς μεγάλες πόλεις ἡ θνησιμότητα εἶναι μεγαλύτερη, γιατί ἡ διαμονή καί ἡ διατροφή μεγάλων λαϊκῶν μαζῶν εἶναι ἀνθυγιεινή, ἐπειδὴ ἡ στέγη εἶναι ἀκριβή καί τά ἡμερομίσθια ἀνεπαρκή. Ὁ ἀδιάκοπος ἀγώνας γιά τήν ἐξασφάλιση τῶν μέσων τῆς ζωῆς ὀδηγεῖ στή νευρασθένεια καί τήν ὑπερκόπωση. Ὅσο ὁ πλοῦτος τῶν μεγάλων πόλεων ἀυξάνει, τόσο ἀναπτύσσεται καί ἡ πολυτέλεια κι ἔτσι ἡ ζωὴ γίνεται διαρκῶς πῖό δύσκολη.

Ἡ μεγάλη πόλη συνέχεια ἐπεκτείνεται. Σέ μερικές περιπτώσεις οἱ ἐπεκτάσεις διαφόρων πόλεων συμπλέκονται καί τότε σχηματίζεται ἓνα τεράστιο σέ ἔκταση ἀστικό συγκρότημά. Τέτοιο παράδειγμα ἀποτελοῦν οἱ μεγάλες πόλεις πού ὑπάρχουν μεταξύ τῆς Βοστώνης καί τῆς Οὐάσιγκτων. Κατά μήκος 350 χιλιομέτρων ὑπάρχει μιὰ ἀδιάκοπη σειρά ἀπό συνεχόμενες μεγάλες πόλεις. Ἡ περιοχή αὐτή, στήν ὁποία ζοῦν 40 ἑκατομμύρια ἄνθρωποι, ἀποτελεῖ τή μεγαλύτερη ἀστική συγκέντρωση τοῦ κόσμου.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΔΙΑΙΡΕΣΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ

24. Οί φυλές.

‘Ολόκληρη ή ανθρωπότητα έχει κοινή καταγωγή και ό διαχωρισμός της σε φυλές οφείλεται σε διάφορα βιολογικά αίτια. ‘Η ανθρωπότητα διακρίνεται σήμερα σε τρεις μεγάλες φυλές, τή **λευκή**, τήν **κίτρινη** και τή **μαύρη**. Κάθε φυλή περικλείει μερικούς διαφορετικούς τύπους. ‘Η Γεωγραφία εξετάζει τή γεωγραφική κατανομή τών φυλών.

α) ‘Η **λευκή φυλή** αποτελεί τό μισό πληθυσμό τής Γῆς και εΐναι ή πιό διαδομένη φυλή στόν κόσμο. ‘Απλώνεται σ’ όλόκληρη τήν Εϋρώπη, τή Ν. και Δ. ‘Ασία, τή ΒΑ και Β. ‘Αφρική. Μέ τίς μεταναστεύσεις ή λευκή φυλή άπλώθηκε στη Β. και Ν. ‘Αμερική, τή Ν. ‘Αφρική, τή Σιβηρία, τήν Αυστραλία και τή Νέα Ζηλανδία.

β) ‘Η **κίτρινη φυλή** αποτελεί τό ένα τρίτο τής ανθρωπότητας και άπλώνεται στην Κεντρική και Α. ‘Ασία, τήν ‘Ινδοκίνα, τήν ‘Ινδονησία και σε όλο τό μήκος τής Β. ‘Ασίας και τής Β. Εϋρώπης. Μικρά τμήματα τής κίτρινης φυλής προχώρησαν πρós Δυσμάς και σχημάτισαν νησίδες από κίτρινους λαούς (Βούλγαροι, Ούγγροι, Τοϋρκοι) μέσα στό πληθος τών λευκών πού επικρατοϋν σ’ αυτές τίς περιοχές. ‘Ένα τμήμα τής κίτρινης φυλής εΐναι και οί λίγοι ‘Ερυθρόδερμοι τής ‘Αμερικής (8 εκατομμύρια περίπου).

γ) ‘Η **μαύρη φυλή** αποτελεί τό ένα έκτο τής ανθρωπότητας και άπλώνεται στην Κεντρική ‘Αφρική, σ’ ένα τμήμα τής χερσονήσου τοϋ Δεκαν και στά νησιά τής ΝΑ. ‘Ασίας. Οί μαϋροι τής ‘Αμερικής (20 εκατομμύρια περίπου) προέρχονται από τούς δούλους, πού μεταφέρθηκαν από τήν ‘Αφρική. Στη μαύρη φυλή ανήκουν και οί λίγοι πρωτόγονοι λαοί, πού ζοϋν στά δάση τής Κεντρικής ‘Αφρικής, τής Βόρνεο και τής Νέας Γουϊνέας.

25. Οί γλώσσες.

Οί λαοί πού ζοϋν σήμερα πάνω στη Γῆ μιλοϋν πάρα πολλές γλώσσες. ‘Η Γεωγραφία εξετάζει τή γεωγραφική κατανομή όρισμένων γλωσσών, δηλαδή εξετάζει ποιές γλώσσες μιλοϋνται σε πολλά σημεία τοϋ κόσμου ή μιλοϋνται από μεγάλα άθροίσματα ανθρώπων. Οί πιό διαδομένες γλώσσες στόν κόσμο εΐναι οί εξής:

α) Ἡ ἀγγλική γλώσσα ἀναγνώριζεται ὡς ἡ πῶ ἰσχυρή γλώσσα τοῦ κόσμου, γιατί τή μιλοῦν σέ κάθε σημεῖο τῆς Γῆς καί εἶναι ἡ γλώσσα τοῦ παγκόσμιου ἐμπορίου.

β) Ἡ γαλλική ἐκτός ἀπό τή Γαλλία μιλιέται καί στό Βέλγιο, τήν Ἑλβετία, τόν Καναδά, τή Β. Ἀφρική καί στίς παλιές γαλλικές ἀποικίες. Ἡ γαλλική γλώσσα χρησιμοποιεῖται ἀπό τή διπλωματία καί ἀπό τή διεθνή ἐπιστήμη.

γ) Ἡ ἰσπανική ἐκτός ἀπό τήν Ἰσπανία μιλιέται καί στίς παλιές ἰσπανικές ἀποικίες τῆς Ἀμερικῆς καί τοῦ Εἰρηνικοῦ.

Ἡ γερμανική, ἡ ρωσική, ἡ Ἰνδουστanicή καί ἡ κινεζική εἶναι γλώσσες πού μιλοῦνται ἀπό μεγάλα ἀθροίσματα ἀνθρώπων, εἶναι ὁμοως ἐντοπισμένες καί δέν ἔχουν τήν παγκόσμια ἐξάπλωση τῆς ἀγγλικῆς, τῆς γαλλικῆς καί τῆς ἰσπανικῆς γλώσσας.

26. Οἱ θρησκείες.

Μερικές θρησκείες βοήθησαν στή διάδοση τοῦ πολιτισμοῦ καί στήν ἐξάπλωση ὀρισμένων λαῶν. Ἔτσι οἱ θρησκευτικές ἀποστολές στήν Ἀφρική, τήν Ἀσία καί τήν Ὠκεανία βοήθησαν στή διάδοση τοῦ πολιτισμοῦ καί στήν οἰκονομική ἀνάπτυξη ὀρισμένων λαῶν. Ἐξάλλου ἡ ἐπιθυμία νά διαδοθεῖ ὀρισμένη θρησκεία ἐσπρωξε ὀλόκληρους λαούς σέ κατακτητικές ἐξορμήσεις κι ἔτσι βοήθησε στήν ἐξάπλωση ὀρισμένων λαῶν (Ἀραβες, Τοῦρκοι). Σήμερα ὑπάρχουν στόν κόσμο τρεῖς κατηγορίες θρησκειῶν, ὁ ἀνιμισμός, ὁ πολυθεϊσμός καί ὁ μονοθεϊσμός.

α) Ὁ ἀνιμισμός (ἡ ψυχολατρεία) δέχεται ὅτι ὑπάρχει ψυχή μέσα σ' ὄλα τά ὄντα, ὄργανικά καί ἀνόργανα. Εἶναι ἡ θρησκεία τῶν λαῶν μέ πολύ χαμηλό πολιτισμό καί ἀπλώνεται στήν τροπική Ἀφρική, τή Βόρεια καί Κεντρική Ἀσία καί μέρος τῆς Κίνας.

β) Ὁ πολυθεϊσμός δέχεται ὅτι ὑπάρχουν πολλοί θεοί. Σ' αὐτή τήν κατηγορία ἀνήκουν ὁ Βραχμανισμός καί ὁ Βουδισμός. Ὁ Βραχμανισμός (λέγεται καί Ἰνδοῦισμός) ἐπικρατεῖ στήν Ἰνδία καί ἔχει ὡς ἱερή πόλη τή Μπεναρές. Ὁ Βουδισμός ἀπλώνεται στό Θιβέτ, τή Μογγολία, τήν Κίνα, τήν Ἰαπωνία, τήν Ἰνδοκίνα καί τήν Κεϋλάνη καί ἔχει ὡς ἱερή πόλη τή Λάσσα.

γ) Ὁ μονοθεϊσμός δέχεται ὅτι ὑπάρχει ἕνας θεός. Σ' αὐτή τήν κατηγορία ἀνήκουν ὁ Χριστιανισμός, ὁ Μωαμεθανισμός καί ὁ Ἰουδαϊσμός.

Ο Χριστιανισμός έχει διαδοθεί σ' ολόκληρο τόν κόσμο, ενώ ο Μωαμεθανισμός απλώνεται στη Β. Αφρική, τή Δ. καί Ν. Ασία. Ο Ίουδαϊσμός είναι έντοπισμένος σέ λίγα άστικά κέντρα τής Εϋρώπης καί τής Αμερικῆς καί στό κράτος του Ίσραήλ. Οί μονοθεϊστικές θρησκείες είναι οί θρησκείες τών πολιτισμένων λαών. Στόν πίνακα 5 φαίνεται ἡ ἐξάπλωση τών διαφόρων θρησκειών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Ἡ ἐξάπλωση τών θρησκειών
(ποσοστά ἐπί τοῦ πληθυσμοῦ τής Γῆς)

Θρησκεία	(%)
Χριστιανισμός	33
Βουδισμός	31
Βραχμανισμός	14
Μωαμεθανισμός	13
Ἄνιμισμός	8
Ίουδαϊσμός	1

27. Οί ἐθνικές ομάδες.

Ἡ ἀνθρωπότητα διακρίνεται σήμερα σέ ὀρισμένες ἐθνικές ομάδες. Καθεμιά ἀπό αὐτές ἔχει ἰδιαίτερη προσωπικότητα, πού διαμορφώθηκε ἀπό τήν ἱστορική ἐξέλιξη τής ομάδας. Μερικές ἐθνικές ομάδες παίζουν πρωτεύοντα ρόλο στήν ἐξέλιξη τών ἱστορικών γεγονότων. Οί κυριότερες ἐθνικές ομάδες εἶναι οί ἑξῆς:

α) Οί Ἀγγλοσάξονες εἶναι μιά ομάδα λευκῶν, πού μιλοῦν τήν ἀγγλική γλώσσα καί εἶναι χριστιανοί (κυρίως διαμαρτυρόμενοι). Ἡ ομάδα αὐτή απλώνεται στή Μ. Βρετανία, τίς χῶρες τής Βρετανικῆς Κοινοπολιτείας καί τίς Ἡν. Πολιτείες.

β) Οί Λατῖνοι εἶναι κι αὐτοί μιά ομάδα λευκῶν πού μιλοῦν γλώσσες προερχόμενες ἀπό τή λατινική γλώσσα. Εἶναι χριστιανοί (κυρίως καθολικοί). Ἡ ομάδα αὐτή απλώνεται στή Ν. καί Δ. Εϋρώπη καί στή Β. Αφρική. Οί Ρουμάνοι εἶναι ἓνα τμήμα τής λατινικῆς ομάδας, πού ἀπομονώθηκε.

γ) Οί Σλάβοι εἶναι ομάδα λευκῶν, πού εἶναι χριστιανοί (κυρίως ὀρθόδοξοι) καί μιλοῦν γλώσσες πού προέρχονται ἀπό τή ρωσική γλώσσα.

σα. Αυτή ή ομάδα άπλώνεται σέ μεγάλη έκταση τής Εϋρώπης καί στή Σιβηρία.

δ) Οί Κινέζοι καί οί Ίάπωνες εΐναι ομάδα κίτρινων, πού εΐναι βουδιστές καί μιλοϋν δύο γλώσσες πού έχουν ανάλογη γραφή.

Έκτός από τίς παραπάνω τέσσερις μεγάλες εθνικές ομάδες υπάρχουν κι άλλες μικρότερες, πού κι αυτές παΐζουν τό ρόλο τους στήν ιστορική εξέλιξη τής ανθρωπότητας. Τέτοιες ομάδες εΐναι οί Γερμανοί, οί Άραβες, οί Έλληνες κ.ά.

Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

28. Ό πολιτισμός.

Ό άνθρωπος καταβάλλει πάντοτε πολλές ενέργειες, πού έχουν σκοπό τή συντήρησή του καί τόν εξωραϊσμό τής ζωής του. Μέ τίς διάφορες ενέργειές του ό άνθρωπος παράγει *άγαθά* (τρόφιμα, ένδύματα, σπίτια, μηχανές κλπ.) καί *δημιουργεί άξίες* (κανόνες δικαίου ή ήθικης, έργα τέχνης, επιστήμες κλπ.). Όνομάζουμε *πολιτισμό* τό σύνολο τών *άξιών* καί τών *άγαθών*, πού παράγει ό άνθρωπος μέ τίς διάφορες ενέργειές του.

Σέ κάθε πολιτισμό διακρίνουμε δύο όψεις, τόν *ύλικό πολιτισμό* καί τόν *πνευματικό πολιτισμό*. Ό ύλικός πολιτισμός εΐναι τό σύνολο τών ενεργειών, μέ τίς όποιες ό άνθρωπος μεταβάλλει τή φύση, τή χρησιμοποιεί γιά τήν εξυπηρέτησή του καί προφυλάσσεται από τούς κινδύνους πού περικλείει ή φύση. Ό πνευματικός πολιτισμός προκύπτει από όρισμένες πνευματικές προδιαθέσεις, πού πάντοτε υπάρχουν μέσα στόν άνθρωπο. Αυτές οί προδιαθέσεις εΐναι ή λογική, τό ήθικό φρόνημα, τό αΐσθημα τοϋ καλοϋ καί ή συναίσθηση τής άξίας τής έλευθερίας. Ό πνευματικός πολιτισμός όδηγεί τόν άνθρωπο σέ ένσυνείδητο ήθικό, πνευματικό καί καλαισθητικό βίο καί κατευθύνει τήν ανθρωπινή ζωή πρós ένα άνώτερο ιδανικό.

29. Τά στοιχεία τοϋ πνευματικού πολιτισμοϋ.

Στόν πνευματικό πολιτισμό διακρίνουμε όρισμένα στοιχεία, πού εΐναι τά εξής: ή κοινωνία, τό κράτος, ή θρησκεία, ή οικονομία, ή

έπιστήμη και ή τέχνη. Καθένα από αυτά τά στοιχεΐα ανταποκρίνεται σέ μία όρισμένη τάση του πνευματικού βίου του ανθρώπου.

α) Ή κοινωνία. Ή πιό στοιχειώδης μορφή κοινωνικού βίου είναι ή οικογένεια. Ψυχολογικές και βιολογικές τάσεις αναγκάζουν τόν άνθρωπο νά δημιουργήσει οικογένεια. Διάφορα άλλα αίτια τόν οδηγούν στή διαμόρφωση μεγάλων κοινωνικών ομάδων. Ή άνθρωπος, παρακινούμενος από τό κοινωνικό ένστικτο, ζει πάντα ως μέλος μιᾶς κοινωνίας, γιατί «άνθρωπος πού δέ ζει μέσα σέ κοινωνία είναι ή θεός ή θηρίο».

β) Τό κράτος. Μέσα στήν κοινωνική ομάδα αναπτύσσεται πάντοτε ή έξουσία (τό κράτος). Στήν όργάνωση τῆς έξουσίας ή ομάδα οδηγείται γιά τήν αυτοσυντήρησή της επειδή μέ τήν έξουσία προφυλάγεται από τούς έχθρους πού υπάρχουν μέσα και έξω από αυτήν.

γ) Ή θρησκεία. Στήν ψυχή κάθε ανθρώπου υπάρχει τό θρησκευτικό συναίσθημα. Αυτό προέρχεται από τό ότι ο άνθρωπος αναγνωρίζει ότι υπάρχει μιᾶ δύναμη πολύ ανώτερη από τίς ανθρώπινες δυνάμεις. Οί θρησκευτές έπαιξαν σημαντικό ρόλο στήν εξέλιξη τῶν πολιτισμῶν.

δ) Ή οικονομία. Ή άνθρωπος δημιουργεί πάντοτε οικονομική ζωή, δηλαδή παράγει, μεταφέρει και έμπορεύεται αγαθά. Έτσι συγκεντρώνει κέρδη, μέ τά όποια καλύτερευει ή άτομική ζωή του, αλλά και ή ζωή του κοινωνικού συνόλου. Όλα τά μεγάλα κέντρα πολιτισμοῦ ήταν κέντρα πλούτου (Άθήναι, Άλεξάνδρεια, Ρώμη, Βυζάντιο).

ε) Ή έπιστήμη. Ή έπιστήμη προέρχεται από τήν τάση του ανθρώπου γιά γνώση. Αυτή ή τάση πηγάζει από τά ερωτήματα, πού διαρκῶς γεννιούνται στήν έλεύθερη ανθρώπινη σκέψη και αναφέρονται είτε σέ φαινόμενα τῆς έξωτερικῆς φύσεως, είτε σέ φαινόμενα του ψυχικού βίου του ανθρώπου.

στ) Ή τέχνη. Ή τέχνη πηγάζει από τό αίσθημα του καλοῦ, πού πάντα υπάρχει μέσα στήν ανθρώπινη ψυχή. Δέν νοείται ανθρώπινη ζωή χωρίς τόν έξωραϊσμό πού τῆς δίνουν οί διάφορες μορφές τῆς τέχνης. Μέ τήν έπιστήμη και τήν τέχνη υψώνεται ο άνθρωπος στίς ύψηλές σφαίρες του Άληθινοῦ και του Ώραίου.

30. Άρχαίες κοιτίδες του πολιτισμοῦ.

Οί πιό παλιές κοιτίδες του πολιτισμοῦ είναι ή Κίνα, ή Ίνδία, ή Μεσοποταμία, ή Άίγυπτος, ή Κρήτη και οί Μυκῆνες. Αυτοί οί πολιτι-

σμοί αναπτύχθηκαν μεταξύ της Δ' και της Α' χιλιετηρίδας πρό Χριστού. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου ο άνθρωπος πέτυχε μεγάλες πολιτιστικές κατακτήσεις. Όπως αποδείχτηκε από τις αρχαιολογικές έρευνες, στίς παραπάνω χώρες οργανώθηκαν ισχυρές πολιτείες, διαμορφώθηκαν κοινωνικοί θεσμοί, μπήκαν οι βάσεις πολλών επιστημών, αναπτύχθηκαν οι καλές τέχνες και κατασκευάστηκαν μεγάλα τεχνικά έργα.

Τά παλιά κέντρα πολιτισμού άσκησαν πολύ μεγάλη επίδραση στους γύρω λαούς και σε μεγάλη απόσταση. Ο πολιτισμός της Κρήτης αναπτύχθηκε σε νησί και ο πολιτισμός των Μυκηνών αναπτύχθηκε σε χώρα που είχε μικρή γεωργική παραγωγή. Έπομένως ή οικονομική ζωή θά στηρίχτηκε στο εμπόριο, τή ναυτιλία και πιθανόν στη δημιουργία άποικιών. Αντίθετα οι άλλοι τέσσερις παλιοί πολιτισμοί αναπτύχθηκαν σε εύφορες παραποτάμιες χώρες, όπου οι λαοί διαμόρφωσαν ήρεμο και όμαλό γεωργικό βίο.

Κατά τούς ιστορικούς χρόνους αναπτύχθηκαν ο Έλληνικός, ο Ρωμαϊκός, ο Βυζαντινός και ο Άραβικός πολιτισμός, που άνοιξαν τό δρόμο για τήν πολιτιστική εξέλιξη της ανθρωπότητας. Έπειτα από τούς σκοτεινούς χρόνους του Μεσαίωνα, άρχισαν νά εμφανίζονται στη Δύση κατά τούς χρόνους της Αναγεννήσεως νέα κέντρα πολιτισμού, όπου προπαρασκευάστηκε ο σύγχρονος ή δυτικός πολιτισμός.

31. Τά κέντρα του σύγχρονου πολιτισμού.

Σήμερα μόνο όρισμένοι λαοί δημιουργούν άξίες και άγαθά άνώτερης μορφής. Αυτοί οι λαοί βρίσκονται στον άνώτατο βαθμό πολιτισμού, που τόν ονομάζουμε **σύγχρονο πολιτισμό** ή και **δυτικό πολιτισμό**. Τά κέντρα του σύγχρονου πολιτισμού βρίσκονται σε πέντε περιοχές της Γης. Στην πρώτη περιοχή άνήκουν ή Άγγλία, ή Γαλλία, ή Γερμανία, ή Βόρεια Ιταλία, ή Έλβετία, τό Βέλγιο, ή Όλλανδία, τά παράλια της Βαλτικής και οι Σκανδιναβικές χώρες. Η περιοχή αυτή έδωσε τά πιό πολλά στοιχεία του σύγχρονου πολιτισμού και έχει σημαντικά κέντρα προαγωγής του πολιτισμού. Στη δεύτερη περιοχή άνήκουν τό ΒΑ τμήμα των Έν. Πολιτειών και τό ΝΑ τμήμα του Καναδά. Η περιοχή αυτή πρόσφερε στο νεώτερο πολιτισμό πολλές νέες ιδέες και σημαντικές εφευρέσεις. Στην τρίτη περιοχή άνήκουν τό τμήμα των Έν. Πολιτειών που βρίσκεται προς τόν Είρηνικό. Στην τέ-

ταρτη περιοχή ανήκουν ή Αυστραλία και ή Νέα Ζηλανδία και στήν πέμπτη περιοχή ανήκει ή Ίαπωνία. Στίς παραπάνω πέντε περιοχές ζεί τό ένα τέταρτο όλης τής ανθρωπότητας. Τά κέντρα τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ βρίσκονται σέ περιοχές πού ἔχουν εὐκρατο κλίμα, όμαλή μορφολογία, γεωργικό και όρυκτό πλοῦτο, φυσική εὐκολία συγκοινωνιῶν, πυκνό πληθυσμό κι άκόμα κοινωνική, πολιτική και οίκονομική ζωή έξελιγμένη.

32. Τά κέντρα τής καλλιέργειας τῶν καλῶν τεχνῶν και τῶν ἐπιστημῶν.

Οί καλές τέχνες και οί ἐπιστήμες καλλιεργούονται σήμερα σέ όρισμένα κέντρα, πού βρίσκονται μέσα στίς περιοχές μέ τό σύγχρονο πολιτισμό. Τέτοια κέντρα υπάρχουν στίς χώρες τής Εὐρώπης και κυρίως στήν Ἀγγλία, τή Γαλλία, τή Γερμανία, τήν Ίταλία. Οί χώρες αυτές ἔχουν μακροχρόνιο ἐλεύθερο πολιτικό βίο και κατά τούς τελευταίους αἰῶνες ἀνέδειξαν πάρα πολλούς μεγάλους συγγραφείς, καλλιτέχνες και ἐπιστήμονες. Ἔτσι σέ αυτές τίς χώρες δημιουργήθηκε μεγάλη καλλιτεχνική και ἐπιστημονική παράδοση και συσσωρεύτηκε ἄφθοно καλλιτεχνικό και ἐπιστημονικό ὕλικό. Κάθε χρόνο σπουδαστές ἀπό όλες τίς χώρες τοῦ κόσμου κατακλύζουν τίς πολυάριθμες Ἀνώτατες Σχολές, τά Μουσεία, τίς Βιβλιοθήκες και τά Ὁδεΐα, πού υπάρχουν στά εὐρωπαϊκά κέντρα πολιτισμοῦ. Ὅρισμένα πανεπιστήμια (π.χ. τής Σορβόνης και τής Ὁξφόρδης) ἀναγνωρίζονται ὡς μέγιστα πνευματικά κέντρα στό σύγχρονο κόσμο.

Οί Ἕν. Πολιτείες εἶναι σήμερα τεράστιο κέντρο καλλιέργειας τῶν καλῶν τεχνῶν και τῶν ἐπιστημῶν. Δέν ἔχουν βέβαια τή μακροχρόνια καλλιτεχνική και ἐπιστημονική παράδοση τῶν χωρῶν τής Δ. Εὐρώπης, ἀλλά ή ἀνάδειξή τους ὀφείλεται στά ἄφθονα ὕλικά μέσα, τό ἀνώτερο βιοτικό ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ και τήν ἀνάπτυξη τής τεχνικῆς σέ μέγιστο βαθμό. Σήμερα οί Ἕν. Πολιτείες κατέχουν τήν πρώτη θέση στήν ἐπιστημονική ἔρευνα και στίς κατακτήσεις τής τεχνικῆς. Τελευταία ή Ρωσία και ή Ίαπωνία ἀπέδειξαν ὅτι διαθέτουν σημαντικά κέντρα καλλιέργειας τῶν ἐπιστημῶν και τής τεχνικῆς.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ

33. Ἡ οικονομική ζωή τοῦ ἀνθρώπου.

Μία ομάδα ἀνθρώπων, γιά νά συντηρηθεῖ πάνω στή Γῆ, ἔχει ἀνάγκη ἀπό πολλά ἀγαθά (τροφή, ἐνδυμασία, στέγη, ἐργαλεῖα κ.ά.). Γιά νά ἐξυπηρετηθοῦν οἱ διάφορες ἀνάγκες μιᾶς ομάδας ἀνθρώπων χρειάζονται πάρα πολλές προσπάθειες. Αὐτές οἱ προσπάθειες καταβάλλονται γιά τήν ἀπόκτηση ὑλικῶν ἀγαθῶν ἀπό τό περιβάλλον, γιά τήν κατεργασία, τή μεταφορά καί τήν ἀνταλλαγή τῶν ἀγαθῶν. Τό σύνολο τῶν ἐνεργειῶν πού καταβάλλει ὁ ἄνθρωπος γιά νά ἐξυπηρετήσῃ τίς ἀνάγκες μιᾶς ομάδας ἀνθρώπων, ὀνομάζεται **οικονομική ζωή**. Τά προϊόντα τῆς ἀνθρώπινης ἐργασίας ὀνομάζονται **οικονομικά ἀγαθά**.

Ἡ οικονομική ζωή ἀναλύεται σέ τρία θεμελιώδη προβλήματα, πού εἶναι τά ἑξῆς:

α) Ἡ δημιουργία τῶν οικονομικῶν ἀγαθῶν (**παραγωγή**).

β) Ἡ μεταβίβαση τῶν οικονομικῶν ἀγαθῶν ἀπό ἐκεῖνον πού τά παράγει καί τά κατέχει στόν καταναλωτή (**ἐμπόριο**).

γ) Ἡ ὑπερνίκηση τῆς ἀποστάσεως πού χωρίζει τόν τόπο τῆς παραγωγῆς ἀπό τόν τόπο τῆς καταναλώσεως (**μεταφορές**).

34. Ἡ παραγωγή.

Ἐνάλογα μέ τό εἶδος τῶν παραγόμενων οικονομικῶν ἀγαθῶν διακρίνουμε διάφορους κλάδους παραγωγῆς. Συνήθως διακρίνουμε δύο βασικούς κλάδους τῆς παραγωγῆς, τή **γεωργική παραγωγή** καί τή **βιομηχανική παραγωγή**. Ἡ γεωργική παραγωγή ἱστορικά εἶναι ἡ ἀρχαιότερη καί γεωγραφικά εἶναι ἡ πιό διαδομένη μορφή παραγωγῆς. Στή σύγχρονη ὁμως ζωή τῶν λαῶν ἡ οικονομική ζωή ρυθμίζεται κατά ἕνα μεγάλο μέρος ἀπό τήν ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς. Πρωταρχικός συντελεστής τῆς παραγωγῆς εἶναι ὁ **ἄνθρωπος**, γιατί αὐτός προκαλεῖ τήν παραγωγή καί τήν κατανάλωση τῶν οικονομικῶν ἀγαθῶν. Ἄλλοι συντελεστές τῆς παραγωγῆς εἶναι **τά στοιχεῖα τῆς φύσεως** καί **τά συστήματα παραγωγῆς**.

35. Αναπτυγμένες και υπανάπτυκτες χώρες.

Σήμερα διεθνώς αναγνωρίζονται δύο μεγάλες κατηγορίες χωρών, οί οικονομικά αναπτυγμένες και οί οικονομικά υπανάπτυκτες χώρες.

α) Οί οικονομικά αναπτυγμένες χώρες έχουν πραγματοποιήσει την ανάπτυξη τής βιομηχανίας τους πάνω σέ εθνική βάση (δηλαδή κεφάλαια, πρώτες ύλες, κινητήρια δύναμη, μηχανήματα και τεχνικό προσωπικό υπάρχουν μέσα στή χώρα). Σ' αυτές τίσ χώρες ή γεωργική παραγωγή χαρακτηρίζεται από τή μεγάλη απόδοση κατά μονάδα επιφάνειας και κατά μονάδα χρόνου έργασίας (3 - 10 φορές μεγαλύτερη απόδοση κατά μονάδα επιφάνειας και 100 φορές μεγαλύτερη απόδοση κατά μονάδα χρόνου έργασίας). Η μέση στάθμη τής ζωής τών ανθρώπων είναι ύψηλή και ό αστικός πληθυσμός είναι πολύ μεγάλος. Οί οικονομικά αναπτυγμένες χώρες έχουν συγκεντρώσει μεγάλα κεφάλαια, μέ τά όποια δημιουργοῦν επιχειρήσεις στό έξωτερικό.

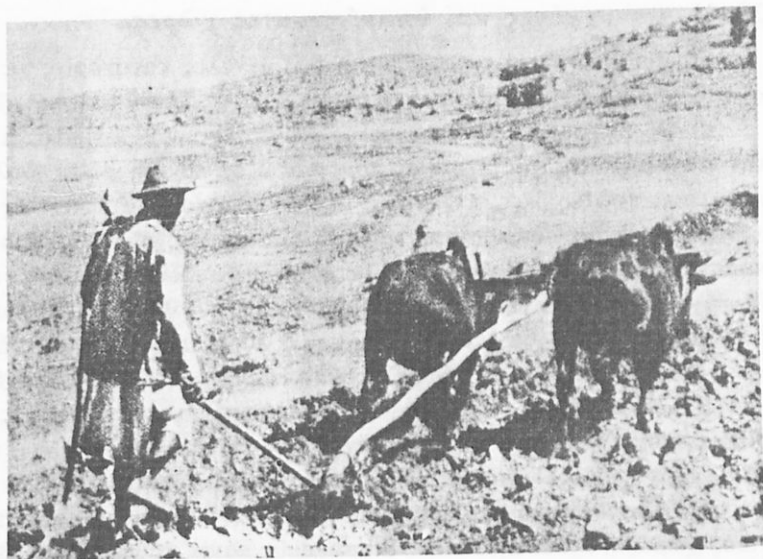
β) Οί οικονομικά υπανάπτυκτες χώρες είναι αποκλειστικά γεωργικές χώρες ή έχουν αναπτύξει βιομηχανία πάνω σέ μή εθνική βάση (κεφάλαια, πρώτες ύλες, καύσιμα, μηχανήματα κλπ. τά παίρνουν από τό έξωτερικό). Σ' αυτές τίσ χώρες βάση τής οικονομικής ζωής είναι ή γεωργική παραγωγή, πού χαρακτηρίζεται από μικρή απόδοση κατά μονάδα επιφάνειας και κατά μονάδα χρόνου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

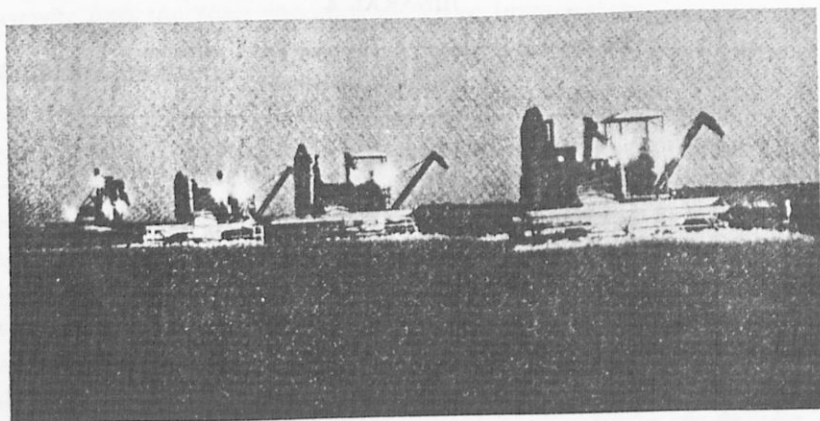
1974. Η κατανάλωση ενέργειας κατά κάτοικο
(σέ χιλιόγραμμα λιθάνθρακα)

Ήν. Πολιτείες	11.485
Καναδάς	9.816
Βέλγιο	6.637
Α. Γερμανία	6.946
Σουηδία	5.804
Όλλανδία	6.191
Δ. Γερμανία	5.689
Μ. Βρετανία	5.464
Ρωσία	5.252
Ίαπωνία	3.839
Ελλάδα	2.048

1974. Παγκόσμια 2.054 kg/κάτοικο

Η πρωτόγονη γεωργία (Λίθιοπια).

Η σύγχρονη Γεωργία, θεριζο-άλωνιστικές μηχανές εργαζόμενες και κατά τη νύχτα (Όκλαχόμα ΗΠΑ).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὡς δείκτη τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως μιᾶς χώρας συνήθως παίρνομε τὴν κατανάλωση ἐνέργειας πού ἀναλογεῖ σέ καθένα κάτοικο τῆς χώρας (ὅλες οἱ μορφές ἐνέργειας ὑπολογίζονται σέ ἰσοδύναμη μάζα λιθάνθρακα, πίνακας 6).

ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

36. Ἡ γεωργικὴ παραγωγή.

Σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμο παράγονται σήμερα σέ μεγάλες ποσότητες διάφορα γεωργικὰ προϊόντα. Ἀπὸ αὐτὰ ἄλλα χρησιμοποιοῦνται γιὰ διατροφή τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζώων (σιτάρι, δημητριακά, κλπ.) καὶ ἄλλα χρησιμοποιοῦνται ὡς πρῶτες ὕλες ἀπὸ τῆ βιομηχανία (βαμβάκι, ἔλαια, κ.ἄ.). Ἡ ἀνάπτυξη τῶν μέσων μεταφορᾶς καὶ ἡ ὕψωση τοῦ

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Ἡ αὐξηση τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς (1961 - 65 = 100)

Χῶρες	Δείκτης τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς (1974)
Ἰσραήλ	186
Ὁλλανδία	147
Ἑλλάδα	145
Γιουγκοσλαβία	150
Αἴγυπτος	129
Τουρκία	143
Γαλλία	130
Ἰνδία	121
Βέλγιο	128
Μ. Βρετανία	130
Ἡν. Πολιτεῖες	122
Ἰταλία	123
Ἰαπωνία	123
Καναδάς	108

βιοτικού επιπέδου τών λαών προκάλεσαν αύξηση τής καταναλώσεως πολλών γεωργικῶν προϊόντων. Ἔτσι ἡ γεωργική παραγωγή, βοηθημένη καί ἀπό τίς προόδους τής ἐπιστήμης καί τής τεχνικῆς, συνεχῶς αὐξάνει (πίνακας 7). Σέ πολλές χῶρες παρατηρεῖται μιὰ τάση γιά εἰδίκευση στήν παραγωγή ὀρισμένων γεωργικῶν προϊόντων. Θά ἐξετάσουμε μόνο ὀρισμένα εἶδη τής γεωργικῆς παραγωγῆς, πού ἀποτελοῦν τή βάση τής διατροφῆς τών λαῶν ἢ εἶναι ἀντικείμενα μεγάλου διεθνoῦς ἐμπορίου.

37. Τό σιτάρι.

Τό σιτάρι καλλιεργεῖται ἀπό τήν ἀρχαιότητα καί ἔγινε τό χαρακτηριστικό φυτό τής λευκῆς φυλῆς. Οἱ ὄροι πού ἀπαιτεῖ τό σιτάρι γιά τήν ἀνάπτυξή του (ἔδαφος μαλακό καί εὐφορο, ἀνοιξη ὑγρή, θέρος θερμό καί ξηρό) ὑπάρχουν σέ πολλά σημεῖα τών ἡπείρων. Γι' αὐτό ἡ καλλιέργεια τοῦ σιταριοῦ ἀπλώνεται καί στά δύο ἡμισφαίρια ἀπό τήν ὑποτροπική ζώνη ὡς τόν πολικό κύκλο περίπου. Μέσα σ' αὐτά τά ὄρια καλλιεργοῦνται διάφορες ποικιλίες σιταριοῦ, πού προσαρμόζονται στά διάφορα κλίματα. Ἐπειδή ἡ καλλιέργεια τοῦ σιταριοῦ ἀπλώνεται καί στά δύο ἡμισφαίρια, γι' αὐτό σέ κάθε ἐποχή τοῦ ἔτους γίνεται συγκομιδή σιταριοῦ σέ κάποιο σημεῖο τοῦ πλανήτη μας.

Τά μεγάλα κέντρα παραγωγῆς. Στίς παλιές χῶρες, ὅπου ὁ πληθυσμός εἶναι πυκνός (Εὐρώπη, Ἀσία), ἐφαρμόζεται ἡ ἐντατική καλλιέργεια, μέ τήν ὁποία ἐπιδιώκεται ἡ μεγαλύτερη δυνατή ἀπόδοση (250-350 kgf κατά στρέμμα). Στίς νέες χῶρες, ὅπου ὁ πληθυσμός εἶναι ἀκόμα ἀραιός (Ἀμερική, Καναδάς, Αὐστραλία, Ρωσία) ἐφαρμόζεται ἡ ἐκτατική καλλιέργεια, μέ τήν ὁποία ἐπιδιώκεται ἡ συγκομιδή μεγάλης ποσότητας ἀπό τήν καλλιέργεια μεγάλων ἐκτάσεων μέ τή βοήθεια μηχανῶν (ἀπόδοση σχετικά μικρή, 50 - 100 kgf κατά στρέμμα).

Ἀπό τήν παγκόσμια παραγωγή σιταριοῦ ἡ Ρωσία παράγει τά 25%, οἱ Ἡν. Πολιτεῖες τά 12% καί ἡ Κίνα τά 10%. Ἔτσι ἡ παραγωγή αὐτῶν τών τριῶν χωρῶν ἀντιπροσωπεύει τή μισή παγκόσμια παραγωγή. Ἄλλα μεγάλα κέντρα παραγωγῆς σιταριοῦ εἶναι:

- στήν Εὐρώπη ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία, ἡ Δ. Γερμανία,
- στήν Ἀσία ἡ Ἰνδία, ἡ Τουρκία, τό Πακιστάν,
- στό νότιο ἡμισφαίριο ἡ Ἀργεντινὴ καί ἡ Αὐστραλία (πίνακας 8).

Τά μεγάλα κέντρα εξαγωγής. Μεγάλα κέντρα εξαγωγής σιταριού είναι γενικά δύο κατηγορίες χωρών:

α) Οί χώρες πού παράγουν σιτάρι περισσότερο από όσο χρειάζεται για τή διατροφή του πληθυσμού τους (Καναδάς, Αυστραλία).

β) Οί χώρες πού παράγουν καί άλλα δημητριακά κατώτερης αξίας, πού χρησιμοποιούνται από τούς κατοίκους αντί του σιταριού (Άργεντινή, Ήν. Πολιτείες, όπου χρησιμοποιείται καλαμπόκι). Ή ποσότητα σιταριού, πού προσφέρεται στό διεθνές εμπόριο, εξαρτάται από διάφορους παράγοντες (καιρικές συνθήκες, πολιτικοί λόγοι κ.ά.). Τό μεγαλύτερο μέρος τής εξαγόμενης ποσότητας σιταριού εξαγεται από τίς Ήν. Πολιτείες καί τόν Καναδά. Οί δύο αυτές χώρες έγιναν οι κυριότεροι εξαγωγείς σιταριού, γιατί διαθέτουν μεγάλα πλεονάσματα καί τελειότατη οργάνωση του εμπορίου του σιταριού. Τά άλλα δύο κέντρα εξαγωγής σιταριού είναι ή Άργεντινή καί ή Αυστραλία, πού μπορούν νά εξαγωγή τή μισή παραγωγή τους.

Τά μεγάλα κέντρα εισαγωγής. Τά μεγαλύτερα κέντρα εισαγωγής σιταριού είναι οί βιομηχανικές καί πυκνοκατοικημένες χώρες τής Δ. καί Ν. Ευρώπης, ή Ίαπωνία καί ή Βραζιλία. Τό μεγαλύτερο κέντρο εισαγωγής σιταριού είναι ή Μ. Βρετανία, πού εισάγει περίπου τά 20% τής παγκόσμιας εξαγωγής σιταριού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

1974. Τα μεγαλύτερα κέντρα παραγωγής σιταριού

(έκατομμύρια τόνοι)

Ρωσία	83,90	Ίταλία	9,58
Ήν. Πολιτείες	48,80	Πακιστάν	7,62
Κίνα	37,00	Δ. Γερμανία	7,76
Ίνδία	22,00	Άργεντινή	5,97
Γαλλία	19,10	Πολωνία	6,14
Καναδάς	13,30	Ρουμανία	4,97
Αυστραλία	11,25	Ίράν	4,70
Τουρκία	11,08	Έλλάδα	2,14

1974. Παγκόσμια παραγωγή 360 έκατ. τόνοι

38. Τό ρύζι.

Στίς θερμές καί υγρές περιοχές τῆς Ἀσίας, ὅπου ἐπικρατοῦν οἱ μουσσῶνες εὐδοκιμεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ ρυζιοῦ, πού ἀποτελεῖ τή βάση τῆς διατροφῆς γιά χίλια ἑκατομμύρια ἀνθρώπους. Σέ μερικά σημεῖα τῆς θερμῆς ζώνης γίνονται πέντε συγκομιδές ρυζιοῦ μέσα σέ μιά διετία. Ἡ καλλιέργεια τοῦ ρυζιοῦ ἀπαιτεῖ πολλή καί συνεχῆ ἐργασία. Τά μεγαλύτερα κέντρα παραγωγῆς ρυζιοῦ βρίσκονται στίς Ν. καί Α. Ἀσία (Νότια Κίνα, Ἰνδοκίνα, Ἰνδονησία, Ἰαπωνία, Ἰνδία, Πακιστάν). Ἡ ποσότητα ρυζιοῦ πού παράγεται σ' αὐτές τίς χῶρες φτάνει στά 85% τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς καί καταναλώνεται ἐπιτόπια. Τό ἐμπόριο τοῦ ρυζιοῦ ἐνδιαφέρει ἀποκλειστικά τόν κόσμον τῶν κίτρινων λαῶν (πίνακας 9).

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

1973. Ἡ παραγωγή ρυζιοῦ, κριθαριοῦ, καλαμποκιοῦ καί πατάτας
(ἑκατομμύρια τόνοι)

Ρύζι		Κριθάρι	
Κίνα	109,00	Ρωσία	55,00
Ἰνδία	65,60	Κίνα	19,50
Ἰνδονησία	21,60	Γαλλία	10,85
Μπαγκλαντές	19,35	Καναδάς	10,20
Ἰαπωνία	15,80	Ἡν. Πολιτείες	9,25
Ταϊλάνδη	14,65	Μ. Βρετανία	9,00
Βιετνάμ	11,15	Δ. Γερμανία	6,60
Βιρμανία	8,65	Δανία	5,50
Παγκόσμια παραγωγή 321,80 ἑκατ. τόνοι		Παγκόσμια παραγωγή 169 ἑκατ. τόνοι	
Καλαμπόκι		Πατάτα	
Ἡν. Πολιτείες	143,35	Ρωσία	107,65
Κίνα	29,75	Πολωνία	51,95
Βραζιλία	14,60	Δ. Γερμανία	13,70
Ρωσία	13,45	Ἡν. Πολιτείες	13,60
Γαλλία	10,60	Α. Γερμανία	11,40
Μεξικό	9,80	Γαλλία	7,45
Γιουγκοσλαβία	8,25	Μ. Βρετανία	6,60
Ρουμανία	7,40	Ὁλλανδία	5,75
Παγκόσμια παραγωγή 310,75 ἑκατ. τόνοι		Παγκόσμια παραγωγή 315,55 ἑκατ. τόνοι	

39. Τά άλλα δημητριακά.

Ἐκτός ἀπό τό σιτάρι καί τό ρύζι καλλιεργοῦνται καί διάφορα ἄλλα δημητριακά, πού χρησιμοποιοῦνται γιά τήν ἀναπλήρωση τοῦ σιταριοῦ, ὡς τροφή τῶν ζώων καί γιά τήν παρασκευή οἴνοπνεύματος. Στίς ψυχρές, ὑγρές καί μέ φτωχό ἔδαφος χῶρες καλλιεργοῦνται τό κριθάρι, ἡ σίκαλη καί ἡ βρώμη, ἐνῶ στίς θερμότερες χῶρες καλλιεργοῦνται τό καλαμπόκι, τό κεχρί καί τό σόργο. Στίς εὐκρατές χῶρες καλλιεργεῖται πάρα πολύ ἡ πατάτα, πού χρησιμοποιεῖται ὡς τροφή τοῦ ἀνθρώπου καί τῶν ζώων καί γιά τήν παρασκευή ἀμύλου καί οἴνοπνεύματος (πίνακας 9).

40. Κρασί, ζάχαρη, καπνός καί φυτικά ἔλαια.

Μεταξύ τῶν γεωργικῶν προϊόντων πού εἶναι ἀντικείμενα μεγάλου διεθνοῦς ἐμπορίου κατατάσσονται τό κρασί, ἡ ζάχαρη, ὁ καπνός καί τά φυτικά ἔλαια (πίνακας 10).

α) Τό κρασί. Τό ἀμπέλι εὐδοκιμεῖ σέ χῶρες μέ κλίμα μεσογειακό καί σήμερα καλλιεργεῖται σέ πολλές περιοχές τῶν δύο ἡμισφαιρίων. Τά μεγαλύτερα κέντρα παραγωγῆς κρασιοῦ εἶναι ἡ Γαλλία καί ἡ Ἰταλία, ἐνῶ τά μεγαλύτερα κέντρα εἰσαγωγῆς εἶναι οἱ χῶρες τῆς Δ. καί Β. Εὐρώπης καί οἱ Ἦν. Πολιτεῖες.

β) Ἡ ζάχαρη. Ἡ ζάχαρη εἶναι πολύτιμη τροφή τοῦ ἀνθρώπου. Τήν παίρνομε ἢ ἀπό τό ζαχαροκάλαμο, πού εὐδοκιμεῖ στίς προσχωσιγενεῖς πεδιάδες τῆς τροπικῆς ζώνης, ἢ ἀπό τά ζαχαρότευτλα, πού εὐδοκιμοῦν στίς εὐφορες πεδιάδες τῆς εὐκρατῆς ζώνης. Ἐτσι ὑπάρχουν δύο περιοχές πού παράγουν ζάχαρη: ἡ μιά βρίσκεται στήν τροπική ζώνη καί ἡ ἄλλη στήν εὐκρατη ζώνη. Τῆ μεγαλύτερη παραγωγή ζάχαρης ἀπό ζαχαροκάλαμο ἔχουν ἡ Κούβα, τό Μεξικό, οἱ Φιλιππίνες, ἡ Ἰνδουνησία καί ἡ Χαβάη. Τῆ μεγαλύτερη παραγωγή ζάχαρης ἀπό ζαχαρότευτλα ἔχουν ἡ Ρωσία, οἱ χῶρες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος καί οἱ Ἦν. Πολιτεῖες. Ἡ συνεχῆς ἀνοδος τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν λαῶν προκαλεῖ τή συνεχῆ αὔξηση στήν παραγωγή ζάχαρης. Οἱ Ἦν. Πολιτεῖες καί ἡ Μ. Βρετανία εἶναι τά μεγαλύτερα κέντρα εἰσαγωγῆς καί καταναλώσεως ζάχαρης.

γ) Ὁ καπνός. Ὁ καπνός εὐδοκιμεῖ σέ χῶρες πού ἔχουν ἄνοιξη χωρίς παγωνιές καί καλοκαίρι θερμό. Τέτοιες συνθήκες ὑπάρχουν σέ

Ψηφιοποιήθηκε ἀπό το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

πολλές χώρες της τροπικής και της εύκρατης ζώνης. Τά μεγαλύτερα κέντρα παραγωγής καπνού είναι οί 'Ην. Πολιτείες, ή Κίνα, ή 'Ινδία και ή Ρωσία. Αύτές οί τέσσερις χώρες παράγουν τά 50% της παγκόσμιας παραγωγής καπνού. Μικρότερα κέντρα παραγωγής είναι ή Βραζιλία, ή 'Ιαπωνία, ή Βουλγαρία, ή Τουρκία, ή 'Ελλάδα κ.ά. Οί 'Ην. Πολιτείες είναι τό μεγαλύτερο κέντρο εξαγωγής καπνού (40% περίπου της παγκόσμιας εξαγωγής), ένώ ή Μ. Βρετανία είναι τό μεγαλύτερο κέντρο εισαγωγής (25% της παγκόσμιας εισαγωγής).

δ) Τά φυτικά έλαια. Τά φυτικά έλαια άποτελοϋν βασικό στοιχείο διατροφής κι' άκόμα είναι πρώτη ύλη, γιά μερικές βιομηχανίες (σαπϋνια, έκρηκτικές ύλες). Γι' αυτό σέ όλες σχεδόν τίς χώρες καλλιεργϋνται διάφορα ελαιώδη φυτά. (π.χ. στίς άκτές της Μεσογείου καλλιεργείται ή έλιά). Οί μεγάλες όμως ποσότητες τών φυτικών ελαίων προέρχονται άπό ελαιώδη φυτά πού καλλιεργϋνται στήν τροπική ζώνη (έλαιοφοίνικας, κοκοφοίνικας, σουσάμι, έλαιοκράμβη, άραχίδα - φυστίκι). Τά μεγαλύτερα κέντρα παραγωγής και εξαγωγής ελαιόλαδου είναι ή 'Ισπανία, ή Πορτογαλία, ή 'Ιταλία, ή 'Ελλάδα και ή Τουρκία. Γιά τά τροπικά έλαια τό μεγαλύτερο κέντρο εισαγωγής είναι ή Μασαλία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

1973. 'Η παραγωγή κρασιού, ζάχαρης και καπνού

Κρασί (έκατ. έκατόλιτρα)	Ζάχαρη (έκατομμύρια τόνοι)	Καπνός (χιλιάδες τόνοι)
Γαλλία 82,45	Ρωσία 9,60	Κίνα 965
'Ιταλία 76,70	Κοινή 'Αγορά 8,30	'Ην. Πολιτείες 790
'Ισπανία 40,00	Βραζιλία 6,95	'Ινδία 365
Ρωσία 31,80	'Ην. Πολιτείες 5,50	Ρωσία 290
'Αργεντινή 20,00	Κούβα 5,40	Βραζιλία 181
'Ην. Πολιτείες 16,25	'Ινδία 4,00	'Ιαπωνία 153
Πορτογαλία 10,35	Γαλλία 2,90	Βουλγαρία 141
Βέλγιο 9,70	Μεξικό 2,80	Τουρκία 130
'Ελλάδα 4,60	Αύστραλία 2,60	'Ελλάδα 84
Παγκόσμια παραγωγή 366 έκατ. έκατόλιτρα	Παγκόσμια παραγωγή 78 έκατ. τόνοι	Παγκόσμια παραγωγή 4.822 χιλιάδες τόνοι

ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΑΛΙΕΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

41. Ἡ κτηνοτροφική παραγωγή.

Οἱ ἄνθρωποι ἐκτρέφουν διάφορα ζῶα, γιὰ νά πάρουν ἀπό αὐτά προϊόντα διατροφῆς, ἐργασία καί πρώτες ὕλες γιὰ τή βιομηχανία. Στίς ἀραιοκατοικημένες καί τίς μὴ εὐφορες περιοχές ἐφαρμόζεται ἡ ἐκτατική κτηνοτροφία, ἐνῶ στίς πυκνοκατοικημένες περιοχές ἐφαρμόζεται ἡ ἐντατική κτηνοτροφία, πού συνδυάζεται μέ τή γεωργία. Μέ τήν ἐφαρμογή νέων μεθόδων γιὰ τή διατήρηση τοῦ κρέατος, τοῦ γάλακτος καί τῶν γαλακτοκομικῶν προϊόντων γίνεται εὐκολά ἡ μεταφορά τῶν προϊόντων τῆς κτηνοτροφίας σέ πολύ μεγάλες ἀποστάσεις. Σήμερα ἡ κτηνοτροφία εἶναι ἐντοπισμένη καί ἐιδικευμένη (παραγωγή ὀρισμένων προϊόντων). Ἐτσι στήν Ὀλλανδία καί τό Βέλγιο ἀπό κάθε μιά ἀγελάδα παίρνουν 4 000 λίτρα γάλα τό ἔτος, ἐνῶ στήν Αὐστραλία καί τή Νέα Ζηλανδία παίρνουν μόνο 500 λίτρα. Ἀπό ὅλα τά ζῶα, πού ἐκτρέφει ὁ ἄνθρωπος τή μεγαλύτερη ἀξία ἔχουν τό βόδι καί τό πρόβατο (πίνακας 11). Τό βόδι ἐκτρέφεται στά μεγάλα λιβάδια τῆς Εὐρώπης, τῆς Ρωσίας, τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, τῆς Βραζιλίας καί τῆς Ἀργεντινῆς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

1972. Τά μεγάλα κέντρα κτηνοτροφίας βοδιῶν καί προβάτων

Βόδια (ἐκατομμύρια κεφάλια)	Πρόβατα (ἐκατομμύρια κεφάλια)
Ἰνδία 177	Αὐστραλία 163
Ἡν. Πολιτεῖες 118	Ρωσία 140
Ρωσία 102	Κίνα 71
Βραζιλία 98	Ν. Ζηλανδία 61
Κίνα 63	Ἰνδία 43
Ἀργεντινῆ 52	Ἀργεντινῆ 40
Αὐστραλία 27	Τουρκία 37
Μεξικό 26	Ἰράν 36
Γαλλία 22	Ν. Ἀφρική 31
Πακιστάν 20	Βραζιλία 24
Δ. Γερμανία 14	Ἡν. Πολιτεῖες 19
Καναδάς 12	Ἰσπανία 18
Κόσμος 1162 ἐκατ. κεφάλια	Κόσμος 1053 ἐκατ. κεφάλια

Στήν Ἰνδία καί τήν Κίνα τό βόδι ἐκτρέφεται, γιά νά παρέχει καί ἐργασία. Τό πρόβατο ἐκτρέφεται στά ὑγρά λιβάδια τῆς Δ. Εὐρώπης (γιά τήν παραγωγή κρέατος καί γάλακτος), ἤ στίς ξηρές καί στεπώδεις περιοχές τῶν ἠπείρων (γιά τήν παραγωγή μαλλιού). Ἡ χοιροτροφία καί ἡ πτηνοτροφία εἶναι ἀπαραίτητο συμπλήρωμα τῆς γεωργικῆς οἰκονομίας καί ἀναπτύσσονται σέ χῶρες πού παράγουν πολύ καλαμπόκι (Ἡν. Πολιτεῖες, Ρωσία, Γερμανία, Γιουγκοσλαβία). Τά μεγαλύτερα κέντρα ἐξαγωγῆς κρέατος εἶναι ἡ Ἀργεντινῆ, ἡ Αὐστραλία, ἡ Νέα Ζηλανδία, ὁ Καναδάς (πίνακας 12). Τῆ μεγαλύτερη εἰσαγωγή κρέατος ἔχει ἡ Μ. Βρετανία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

1974. Ἡ παραγωγή κρέατος

(ἑκατομμύρια τόνοι)

Ἡν. Πολιτεῖες	17,19
Ρωσία	12,95
Κίνα	12,17
Δ. Γερμανία	3,63
Βραζιλία	2,90
Ἀργεντινῆ	2,61
Αὐστραλία	2,96
Πολωνία	2,54
Μ. Βρετανία	2,35
Ἑλλάδα	0,30

Παγκόσμια παραγωγή 93 ἑκατ. τόνοι

42. Ἡ ἀλιευτική παραγωγή.

Μέ τήν ἀλιεία (ψάρεμα) ὁ ἄνθρωπος προμηθεύεται πολύτιμη τροφή. Σήμερα χάρη στήν ἀνάπτυξη τῶν μέσων μεταφορᾶς καί στίς νέες μεθόδους γιά τή διατήρηση τῶν τροφίμων τά προϊόντα τῆς ἀλιείας μεταφέρονται σέ πολύ μεγάλες ἀποστάσεις. Ἀλιεία γίνεται σέ ὅλες τίς λίμνες καί τούς ποταμούς, ἰδιαίτερα ὁμως στή Ρωσία, τή Σιβηρία, τήν Ἄπω Ἀνατολή καί τόν Καναδά. Πολύ ὁμως μεγαλύτερη σημασία ἔχει ἡ ἀλιεία πού γίνεται στή θάλασσα καί διακρίνεται σέ παράκτια ἀλιεία καί σέ ἀλιεία ἀνοιχτῆς θάλασσας. Ἡ παράκτια γίνεται μέ μικρά πλοῖα κοντά στίς ἀκτές, ἀπασχολεῖ μεγάλο ἀριθμό ἀνθρώπων καί δέν εἶναι εἰδικευμένη γιά ὀρισμένα εἶδη ψαριῶν. Ἡ ἀλιεία ἀνοιχτῆς θά-

λασσας γίνεται με ειδικά πλοία έξω από τα χωρικά ύδατα και έκμεταλλεύεται τις συμπαγείς μετακινήσεις όρισμένων ψαριών (βακαλάου, σαρδέλας, τόνου, ρέγγας κ.ά.) ή ασχολείται με τό κυνήγι της φάλαινας και της φώκιας. Αυτό τό είδος τής άλιείας έχει χαρακτηήρα βιομηχανίας. Μεγάλα πλήθη ψαριών υπάρχουν στά σημεία πού συναντιούνται ένα ψυχρό και ένα θερμό θαλάσσιο ρεύμα. Γι' αυτό τό λόγο έξω από τή Νέα Γη και έξω από τήν 'Υεζό είναι οί δύο περιοχές με τά περισσότερα ψάρια. Τή μεγαλύτερη άλιευτική παραγωγή έχουν ή 'Ιαπωνία, ή Ρωσία και ή Κίνα (πίνακας 13).

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

1973. 'Η άλιευτική παραγωγή
(έκατομύρια τόνοι)

'Ιαπωνία	10,70
Ρωσία	8,62
Κίνα	7,57
Νορβηγία	2,97
'Ην. Πολιτείες	2,67
Περού	2,30
'Ισπανία	1,57
Δανία	1,47
Φιλιππίνες	1,25
Καναδάς	1,15
Μ. Βρετανία	1,14
Παγκόσμια παραγωγή	65,7 έκατ. τόνοι

ΔΑΣΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

43. 'Η παραγωγή ξυλείας.

Τό ξύλο είναι πολύτιμο στοιχείο για τή ζωή του ανθρώπου και έχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί είναι πρώτη ύλη για πολλές χημικές βιομηχανίες (χαρτί, ξυλόπνευμα, τεχνητές ύφαντικές ύλες κ.ά.). Πάνω στη Γη υπάρχουν δύο μεγάλες δασικές ζώνες.

α) Τά δάση τής βόρειας εύκρατης ζώνης. Στίς πυκνοκατοικημένες χώρες τής βόρειας εύκρατης ζώνης (Ευρώπη, 'Ην. Πολιτείες) μεγάλο

μέρος των δασών εξαφανίστηκε, για να αναπτυχθεί ή γεωργία και για να δημιουργηθούν τα μεγάλα αστικά κέντρα. Αντίθετα τις άραιοκατοικημένες χώρες της βόρειας εύκρατης ζώνης (Σκανδιναβική, Ρωσία, Σιβηρία, Καναδάς) διατηρήθηκαν άπεραντα δάση, στά όποια επικρατούν κυρίως τα κωνοφόρα δέντρα. Τα δάση αυτά έχουν όμοιογένεια. Τα δάση της Σιβηρίας έχουν έκταση δέκα φορές μεγαλύτερη από την έκταση της Βαλκανικής χερσονήσου. Τα μεγαλύτερα κέντρα παραγωγής ξυλείας είναι ή Ρωσία, οί Ήν. Πολιτείες και ό Καναδάς (πίνακας 14). Τα μεγαλύτερα κέντρα εξαγωγής ξυλείας είναι ό Καναδάς, ή Φινλανδία και ή Σουηδία. Όλες οί βιομηχανικές χώρες της Δ. Ευρώπης είναι μεγάλα κέντρα εισαγωγής ξυλείας. Στά δάση της Σιβηρίας και του Καναδά ζούν πολλά ζώα, πού τό δέρμα τους δίνει πολύτιμα γουναρικά.

β) Τα δάση της τροπικής ζώνης. Τα δάση της τροπικής ζώνης είναι πυκνά, άνομοιογενή, άναπαράγονται πολύ γρήγορα και περιέχουν άνεξάντλητα άποθέματα ξυλείας. Άλλά ή μεγάλη άνομοιογένεια και πυκνότητα πού επικρατεί σ' αυτά τά δάση, κάνουν πολύ δύσκολη και πολυδάπανη την έκμετάλλευσή τους. Τα μεγαλύτερα τροπικά δάση είναι στον Άμαζόνιο, τό Κογγό, τή Γουϊνέα, τήν Ίνδία, τήν Ίνδοκίνα και τήν Ίνδονησία. Άπό τά δάση αυτά παίρνουμε πολύτιμη ξυλεία και προϊόντα πού χρησιμοποιούμε στή φαρμακευτική και τή βαφική.

Έκτός από τό ξύλο άλλα δασικά προϊόντα είναι ή ρητίνη και τά παράγωγά της, ό φελλός, ή ταννίνη, ή γουταπέρκα κ.ά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

1973. Ή παραγωγή ξυλείας (έκατομμύρια κυβικά μέτρα)

Ρωσία	383
Ήν. Πολιτείες	356
Βραζιλία	164
Ίνδονησία	126
Καναδάς	124
Ίνδία	116
Σουηδία	58
Ίαπωνία	45
Φινλανδία	43

44. Ἡ παραγωγή καουτσούκ.

Στή σύγχρονη ζωή τό καουτσούκ εἶναι ἓνα βασικό ὑλικό. Τό καουτσούκ τό παράγουν ὀρισμένα τροπικά δέντρα καί κυρίως ἡ ἐβέα (δάση Ἀμαζονίου, Κογγό, Γουϊνέας). Ὡς τό 1900 τό καουτσούκ τό παίρναμε ἀπό τά τροπικά δάση, ἀλλά ἡ παραγόμενη ποσότητα ἦταν πολύ μικρή (60 χιλιάδες τόνοι). Ἀπό τό 1905 ἀναπτύχθηκαν μεγάλες φυτεῖες ἐβέας στίς χώρες τῆς ΝΑ. Ἀσίας (Ἰνδία, Κεϋλάνη, Μαλαισία, Ἰνδονησία). Αὐτές οἱ χώρες εἶναι σήμερα τά ἀποκλειστικά κέντρα παραγωγῆς τοῦ φυσικοῦ καουτσούκ. Ἡ Σιγγαπούρη εἶναι ὁ κυριότερος λιμένας ἐξαγωγῆς καί ἡ Νέα Ὑόρκη εἶναι ὁ μεγαλύτερος λιμένας εἰσαγωγῆς τοῦ φυσικοῦ καουτσούκ. Ἐπειδή σήμερα τό καουτσούκ εἶναι βασικό στοιχεῖο τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῶν λαῶν, γι' αὐτό οἱ μεγάλες βιομηχανικές δυνάμεις πέτυχαν νά παράγουν συνθετικό καουτσούκ ἀπό τά προϊόντα τῆς ἀπόσταξης τοῦ λιθάνθρακα καί τοῦ πετρελαίου. Σήμερα τά δύο τρίτα τοῦ καουτσούκ πού χρησιμοποιοῦμε, εἶναι συνθετικό. Ἡ τιμή του καί οἱ ιδιότητές του συναγωνίζονται τό φυσικό καουτσούκ (πίνακας 15). Οἱ Ἦν. Πολιτεῖες καταναλώνουν τόσο καουτσούκ, ὅσο ὅλες μαζί οἱ ἄλλες χώρες τοῦ κόσμου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

1974. Ἡ παραγωγή καουτσούκ

(χιλιάδες τόνοι)

Φυσικό		Συνθετικό	
Μαλαισία	1550	Ἦν. Πολιτεῖες	2.517
Ἰνδονησία	855	Ἰαπωνία	858
Ταϊλάνδη	379	Γαλλία	463
Κεϋλάνη	132	Μ. Βρετανία	327
Ἰνδία	128	Δ. Γερμανία	324
Λιβερία	87,6	Ὁλλανδία	245
		Ἰταλία	250
		Καναδάς	209
Παγκόσμια παραγωγή 3.435 χιλιάδες τόνοι		Παγκόσμια παραγωγή 6.110 χιλιάδες τόνοι (ἐκτός τῆς Ρωσίας)	

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΥΦΑΝΤΙΚΩΝ ΥΛΩΝ

45. Τό βαμβάκι.

Τό βαμβάκι είναι ή αφθονότερη καί περισσότερο χρησιμοποιούμενη ύφαντική ύλη. Για τήν ανάπτυξη του τό βαμβάκι θέλει κλίμα θερμό, πολλή ύγρασία, αλλά κατά εποχές, καί έδαφος εύφορο καί μαλακό. Οί όροι αὐτοί υπάρχουν μόνο στίς τροπικές χῶρες μέ κλίμα μουσώνων. Τό βαμβάκι εὐδοκιμεί καί σέ χῶρες μέ ύποτροπικό ή μεσογειακό κλίμα, αλλά υπό τόν όρο νά ποτίζεται. Τά μεγαλύτερα κέντρα παραγωγῆς είναι οί 'Ην. Πολιτείες, ή Ρωσία, ή Κίνα καί ή 'Ινδία (πίνακας 16). Τό αἰγυπτιακό καί τό ρωσικό βαμβάκι είναι ἄριστης ποιότητας (ίνες μακριές, λεπτές καί γυαλιστερές). Τό ἀμερικανικό βαμβάκι είναι μέσης ποιότητας καί τό ινδικό βαμβάκι είναι κατώτερης ποιότητας. Στήν Αἴγυπτο καί τό Ρωσικό Τουρκεστάν πετυχαίνουν τή μεγαλύτερη ἀπόδοση.

Τό μεγαλύτερο κέντρο ἐξαγωγῆς βαμβακιού είναι οί 'Ην. Πολιτείες. Μεγάλες ποσότητες ἐξάγουν ἐπίσης ή Βραζιλία, ή 'Ινδία, τό Πακιστάν κ.ά. Τή μεγαλύτερη εἰσαγωγή βαμβακιού κάνουν οί χῶρες πού ἔχουν μεγάλη ύφαντουργική βιομηχανία (Μ. Βρετανία, Γαλλία, Δ. Γερμανία, 'Ιταλία, 'Ιαπωνία). Σήμερα οί χῶρες πού παράγουν βαμβάκι, ἀναπτύσσουν ἐγχώριες ύφαντουργικές βιομηχανίες. Αὐτό τό γεγονός ἔχει μεγάλο ἀντίκτυπο στήν οἰκονομία πολλῶν βιομηχανικῶν χωρῶν, πού γιά πολύ χρόνο ἦταν μεγάλα κέντρα ύφαντουργίας (Μ. Βρετανία, Γαλλία, 'Ιαπωνία, Βορειοανατολικές Πολιτείες τῶν 'Ην. Πολιτειῶν).

46. Τό μαλλί.

Τό μαλλί είναι ή πιό πολύτιμη ύφαντική ύλη, γιατί τά μάλλινα ύφασματα είναι ἐλαφρά, εὐκαμπτα, στερεά καί προστατεύουν ἀπό τό κρύο. Είναι ή θεμελιώδης ύφαντική ύλη στίς εὐκρατες καί στίς ψυχρές ζῶνες τῆς Γῆς. Τό μαλλί προέρχεται ἀπό τά μεγάλα κοπάδια προβάτων, πού ζοῦν στίς στεπώδεις καί ἡμιστεπώδεις χῶρες τῶν δύο ἡμισφαιρίων. Τά πρόβατα, πού ἐκτρέφονται σ' αὐτές τίς χῶρες δίνουν λίγο καί μέτριας ποιότητας κρέας, τό δέρμα τους ὁμως σκεπάζεται μέ πυκνότατο τρίχωμα, πού ἀποτελεῖται ἀπό μακριές, λεπτές, εὐκαμπτες καί γυαλιστερές τρίχες (τά μέρηνα ἔχουν 8.000 τρίχες).
Ψηλοποιήθηκε ἀπό το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

1973. Ή παραγωγή βαμβακιού
(χιλιάδες τόνοι)

Ήν. Πολιτείες	2.821
Ρωσία	2.538
Κίνα	1.540
Ίνδία	1.160
Πακιστάν	660
Βραζιλία	640
Τουρκία	513
Αίγυπτος	490
Μεξικό	327
Παγκόσμια παραγωγή	12.923 χιλιάδες τόνοι

ΠΙΝΑΚΑΣ 17

1973. Ή παραγωγή μαλλιού
(χιλιάδες τόνοι)

Αύστραλία	701
Ρωσία	428
Ν. Ζηλανδία	286
Άργεντινή	180
Ν. Άφρική	108
Ήν. Πολιτείες	72
Ούρουγουάη	60
Μ. Βρετανία	49
Τουρκία	48
Παγκόσμια παραγωγή	2.455 χιλιάδες τόνοι

στόμετρο). Ή απόδοση σέ μαλλί κυμαίνεται από 0,5 ως 5 χιλιόγραμμα για κάθε πρόβατο. Πρώτη χώρα στην παραγωγή μαλλιού είναι ή Αύστραλία (30% τής παγκόσμιας παραγωγής), πού παράγει καί τήν καλύτερη ποιότητα μαλλιού. Άλλα μεγάλα κέντρα παραγωγής είναι ή Ρωσία, ή Νέα Ζηλανδία, ή Άργεντινή καί ή Ν. Άφρική (πίνακας 16).

Κέντρα εξαγωγής μαλλιού είναι όλες οί χώρες πού έχουν μεγάλη παραγωγή μαλλιού, έκτός από εκείνες πού έχουν μεγάλη εγχώρια ύφαντουργία μαλλιού (Ήν. Πολιτείες, Ρωσία). Κέντρα εισαγωγής μαλλιού είναι οί χώρες τής Δ. Εύρώπης καί οί Ήν. Πολιτείες, πού έχουν μεγάλη ύφαντουργική βιομηχανία.

47. Τό μετάξι.

Ή έκτροφή του μεταξοσκώληκα μπορεί νά γίνει μόνο στις πυκνοκατοικημένες χώρες τής ύποτροπικής ζώνης καί τής Μεσογείου. Ή Ίαπωνία παράγει τά τρία τέταρτα τής παγκόσμιας παραγωγής μεταξιοϋ. Άλλα κέντρα παραγωγής είναι ή Κίνα, ή Κορέα, οί χώρες τής Κεντρικής καί Δυτικής Άσίας, ή Ίταλία καί οί χώρες τής Βαλκανικής. Τή μεγαλύτερη εξαγωγή από μετάξι έχει ή Ίαπωνία (τά 3/4 τής παραγωγής τής). Άκολουθούν ή Κίνα, οί χώρες τής Δ. Άσίας καί τής Βαλκανικής. Τή μεγαλύτερη εισαγωγή κάνουν οί Ήν. Πολιτείες (τά 2/5

της παγκόσμιας παραγωγής). Επίσης μεγάλες ποσότητες από μετάξι εισάγουν η Γαλλία, η Ίταλία και η Δ. Γερμανία, που έχουν αναπτύξει μεγάλη ύφαντουργία μεταξωτών ύφασμάτων (πίνακας 18). Γενικά η παραγωγή και τό εμπόριο του μεταξιού τα τελευταία χρόνια δέν σημειώνουν εξέλιξη, γιατί συνεχώς εξαπλώνεται η διάδοση των τεχνητών και συνθετικών ύφαντικών ύλων.

48. Οί τεχνητές και συνθετικές ύφαντικές ύλες.

Η παραγωγή των φυσικών ύφαντικών ύλων (βαμβάκι, μαλλί, μετάξι) εΐναι έντοπισμένη σε όρισμένες γεωγραφικές περιοχές. Για την αναπλήρωση των φυσικών ύφαντικών ύλων ή χημική βιομηχανία πέτυχε νά παρασκευάσει διάφορες τεχνητές και συνθετικές ύφαντικές ύλες. Από τίς τεχνητές ύφαντικές ύλες κυριότερες εΐναι τό ραιγιόν (ή τεχνητό μετάξι) και τό τσελβόλεν (ή τεχνητό μαλλί). Για την παρασκευή των δύο παραπάνω τεχνητών ύφαντικών ύλων ως πρώτη ύλη χρησιμοποιείται ή κυτταρίνη. Όλες οί μεγάλες βιομηχανικές χώρες παράγουν τεχνητές ύφαντικές ύλες. Τήν πρώτη θέση κατέχουν οί Ήν. Πολιτεΐες, ή Ίαπωνία και ή Ρωσία (πίνακας 18). Τόν τελευταίο καιρό

ΠΙΝΑΚΑΣ 18

1973. Ή παραγωγή μεταξωτών ύφασμάτων, ραιγιόν και συνθετικών ύφαντικών ύλων.

Ύφασματα από φυσικό μετάξι (χιλιάδες μέτρα)		Ραιγιόν (χιλιάδες τόνοι)		Συνθετικές ύφαντικές ύλες (χιλιάδες τόνοι)	
Ίαπωνία	189.700	Ήν. Πολιτεΐες	615	Ήν. Πολιτεΐες	1.347
Ρωσία	42.660	Ρωσία	543	Ίαπωνία	716
Ίταλία	18.830	Ίαπωνία	539	Δ. Γερμανία	412
Έλβετία	17.250	Μ. Βρετανία	277	Ίταλία	232
Κορέα	13.040	Δ. Γερμανία	170	Μ. Βρετανία	221
Ίράν	7.000	Α. Γερμανία	169	Γαλλία	155
Ήν. Πολιτεΐες	5.630	Ίταλία	164	Ρωσία	110
Ίνδια	4.160	Γαλλία	135		
		Αύστρια	100		
		Παγκόσμια παραγωγή 3.680 χιλιάδες τόνοι		Παγκόσμια παραγωγή 3.820 χιλιάδες τόνοι	

μεγάλη εξέλιξη παρουσιάζει ή παραγωγή συνθετικῶν ὑφαντικῶν ὑλῶν. Αὐτές παρασκευάζονται ἀπό ὑδρογονάνθρακες, πού βρίσκονται στά ἀποστάγματα τοῦ πετρελαίου, ἀπό γαιαέρια ή καί ἀπό λιθάνθρακα. Τά ὑφάσματα πού κατασκευάζονται μέ συνθετικές ὑφαντικές ὕλες διακρίνονται γιά τήν ἐμφάνιση καί τήν ἀντοχή τους. Οἱ συνθετικές ὑφαντικές ὕλες κυκλοφοροῦν στό ἐμπόριο μέ διάφορα ὀνόματα (π.χ. νάυλον, ὀρλόν, τερυλέν κ.λπ.) καί διαρκῶς ἐμφανίζονται νέα εἶδη. Οἱ Ἑν. Πολιτεῖες καί ή Ἰαπωνία παράγουν περισσότερο ἀπό τή μισή παγκόσμια παραγωγή (πίνακας 18).

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

49. Σημασία τῆς ἐνέργειας.

Ἡ ἐνέργεια εἶναι σπουδαιότατος παράγοντας τῆς σύγχρονης οἰκονομικῆς ζωῆς τῶν λαῶν, γιατί κινεῖ τήν τεράστια βιομηχανία καί τά διάφορα εἶδη τῶν μεταφορικῶν μέσων. Ἀπό τίς διάφορες μορφές ἐνέργειας μεγαλύτερη οἰκονομική ἀξία ἔχουν ή θερμική καί ή ἠλεκτρική ἐνέργεια. Ἡ θερμική ἐνέργεια ἐλευθερώνεται, ὅταν καίγονται οἱ διάφορες καύσιμες ὕλες (γαιάνθρακας, πετρέλαιο, γαιαέρια, φωταέριο). Ἡ ἠλεκτρική ἐνέργεια παράγεται εἴτε ἀπό τή μετατροπή τῆς θερμικῆς ἐνέργειας σέ ἠλεκτρική ἐνέργεια (θερμοηλεκτρικά ἐργοστάσια), εἴτε ἀπό τή μετατροπή τῆς κινητικῆς ἐνέργειας, πού περικλείουν οἱ ὕδατοπτώσεις, σέ ἠλεκτρική ἐνέργεια (ὑδροηλεκτρικά ἐργοστάσια).

Ἡ νέα μορφή ἐνέργειας, ή πυρηνική ἐνέργεια, ἄρχισε νά χρησιμοποιεῖται γιά τήν κίνηση πλοίων (παγοθραυστικά, ἀεροπλανοφόρα, ὑποβρύχια) καί γιά τήν παραγωγή ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας (πυρηνολεκτρικά ἐργοστάσια).

50. Ὁ λιθάνθρακας.

Ἀπό ὅλα τά εἶδη τοῦ γαιάνθρακα, ὁ λιθάνθρακας ἔχει τή μεγαλύτερη ἀξία γιά τή σύγχρονη οἰκονομική ζωή, γιατί εἶναι ή πῶ διαδομένη καύσιμη ὕλη κι' ἀκόμα, γιατί τά προϊόντα πού παίρνουμε ἀπό τήν ἀπόσταξή του εἶναι πολύτιμες πρῶτες ὕλες γιά πολλούς κλάδους τῆς χημικῆς βιομηχανίας. Οἱ κυριότερες χρήσεις τοῦ λιθάνθρακα δείχνονται στόν πίνακα 19.

α) **Ἡ παραγωγή.** Στὴν παραγωγή λιθάνθρακα τὴν πρώτη θέση κατέχουν οἱ Ἕν. Πολιτείες, πού παράγουν περίπου τὸ ἓνα τέταρτο τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς (πίνακας 20). Τὰ λιθανθρακοφόρα στρώματα ἔχουν ἔκταση 800 χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα, καὶ περικλείουν τεράστια ἀποθέματα λιθάνθρακα (πίνακας 21). Οἱ Ἕν. Πολιτείες εἶναι ἀσυναγώνιστες στὴν παραγωγή λιθάνθρακα χάρις στο μικρό βάθος πού βρίσκονται τὰ λιθανθρακοφόρα στρώματα, χάρις στίς τελειότερες ἐγκαταστάσεις ἐξορύξεως καὶ τὸ μεγάλο δίκτυο τῶν πλωτῶν ὁδῶν. Ἡ Ρωσία ἔρχεται δεύτερη στὴν παραγωγή λιθάνθρακα καὶ ἔχει μεγάλα λιθανθρακοφόρα στρώματα (Ντονέτς, Σιβηρία). Στὴν Εὐρώπη μεγάλα κέντρα παραγωγῆς λιθάνθρακα εἶναι ἡ Πολωνία, ἡ Μ. Βρετανία καὶ ἡ Δ. Γερμανία. Στὴν Ἀσία τὴ μεγαλύτερη παραγωγή ἔχει ἡ Κίνα, πού διαθέτει ἀπέραντα λιθανθρακοφόρα στρώματα.

β) **Τὸ ἐμπόριο.** Μετά τὸ Β' Παγκόσμιο πόλεμο οἱ Ἕν. Πολιτείες ἔγιναν τὸ μεγαλύτερο κέντρο ἐξαγωγῆς λιθάνθρακα (τά 50% τῆς παγκόσμιας ἐξαγωγῆς). Ἡ Μ. Βρετανία εὐνοεῖται στὴν παραγωγή καὶ τὸ ἐμπόριο τοῦ λιθάνθρακα, γιατί ἔχει πλούσια ἀποθέματα καλῆς ποιότητος, σέ διάφορες ποικιλίες καὶ κοντά στὴ θάλασσα. Τὴ μεγαλύτερη

ΠΙΝΑΚΑΣ 19

Οἱ κυριώτερες χρήσεις τοῦ λιθάνθρακα

	καύση	→	ἐνέργεια	{	θερμική φωτεινὴ κινητήρια
Λιθάνθρακας	ξηρὴ ἀπόσταξη		φωταέριο + ἄμμωνία (λιπάσματα)		
			πίσσα → ἔλαια	{	βενζόλιο ναφθαλίνη φαινόλη → ἐκρηκτικὲς ὕλες χρωστικὲς ὕλες ἀντιπυρίνη ἀρώματα
			κόκ		
	ὕδρογόνωση	→	συνθετικὰ προϊόντα	{	πετρελαιοειδή καουτσούκ

ΠΙΝΑΚΑΣ 20

1974. Ἡ παραγωγή λιθάνθρακα, λιγνίτη καὶ τύρφης
(ἑκατομμύρια τόνοι)

Λιθάνθρακας		Λιγνίτης καὶ τύρφη	
Ἦν. Πολιτεῖες	539	Ἄ. Γερμανία	248
Ρωσία	473	Ρωσία	157
Κίνα	430	Δ. Γερμανία	126
Πολωνία	162	Τσεχοσλοβακία	82
Μ. Βρετανία	110	Πολωνία	40
Δ. Γερμανία	101	Γιουγκοσλαβία	33
Ἰνδία	84	Βουλγαρία	24
Ν. Ἀφρική	65	Αὐστραλία	26
Τσεχοσλοβακία	28	Οὐγγαρία	23
Γαλλία	24	Ρουμανία	20
Ἰαπωνία	20	Ἑλλάδα	14
Παγκόσμια παραγωγή 2.227 ἑκατομμύρια τόνοι		Παγκόσμια παραγωγή 842 ἑκατομμύρια τόνοι	

ΠΙΝΑΚΑΣ 21

1974. Τὰ ἀποθέματα λιθάνθρακα στὸν κόσμο
(δισεκατομμύρια τόνοι)

Ρωσία	4.122
Ἦν. Πολιτεῖες	1.100
Κίνα	1.011
Ἰνδία	106
Ν. Ἀφρική	72
Δ. Γερμανία	70
Καναδάς	61
Πολωνία	46
Μ. Βρετανία	16
Παγκόσμια ἀποθέματα	6.641 δισεκατομμύρια τόνοι

ποσότητα λιθάνθρακα εισάγουν ό Καναδάς, ή Γαλλία καί ή Ίταλία, γιατί ή δέν έχουν άρκετή παραγωγή ή δέν παράγουν όρισμένες ποικιλίες λιθάνθρακα.

γ) **Άνθρακίτης καί λιγνίτης.** Ό άνθρακίτης παράγεται μόνο σέ όρισμένες χῶρες καί σέ πολύ μικρότερες ποσότητες σχετικά μέ τό λιθάνθρακα. Ό λιγνίτης παράγεται σήμερα σέ πολλές χῶρες καί χρησιμοποιείται αντί τοῦ λιθάνθρακα. Στήν παραγωγή λιγνίτη στήν πρώτη σειρά έρχονται ή Α. καί ή Δ. Γερμανία καί ή Ρωσία (πίνακας 20).

51. Τό πετρέλαιο.

Πρίν από τό 1900 τό πετρέλαιο τό χρησιμοποιούσαν μόνο γιά φωτισμό καί ή έτήσια παραγωγή του ήταν πολύ μικρή (11 έκατομμύρια τόνοι). Τό πετρέλαιο έγινε σπουδαιότατο στοιχείο τής παγκόσμιας οικονομίας, όταν ανακαλύφθηκαν οί μηχανές έσωτερικής καύσεως καί όταν άρχισαν νά χρησιμοποιούνται τά βαριά έλαια τοῦ πετρελαίου ως καύσιμη ύλη γιά τήν κίνηση τών μεγάλων πλοίων. (Τά βαριά έλαια τοῦ πετρελαίου δίνουν 70 % περισσότερη θερμότητα από τό λιθάνθρακα). Τό άργό πετρέλαιο, πού έξάγεται από τή γη, υποβάλλεται σέ κλασματική άπόσταξη καί τότε παίρνουμε διάφορα προϊόντα. Άπ' αυτά άλλα είναι καύσιμες ύλες (βενζίνες) καί άλλα χρησιμοποιούνται από τή σύγχρονη χημική βιομηχανία ως πρώτες ύλες (γιά συνθετικές ύφαντικές ύλες, πλαστικές ύλες κ.ά.).

Η παραγωγή πετρελαίου συνεχώς αύξάνει, γιατί συνεχώς καί ή ζήτηση γίνεται μεγαλύτερη. Οί γεωτρήσεις γιά τήν άνεύρεση πετρελαίου φτάνουν ως 5.000 μέτρα. Η έντατική εκμετάλλευση προκαλεί πολύ γρήγορα τήν εξάντληση τών πετρελαιοφόρων στρωμάτων κι' έτσι οί ζώνες τής μεγάλης παραγωγής μετατοπίζονται (συνήθως μέσα σέ 40 ως 50 έτη). Αύτή όμως τή μετατόπιση δέν μπορούν νά τήν παρακολουθήσουν τά τεράστια διυλιστήρια πετρελαίου καί οί βιομηχανίες πού κατεργάζονται τά πολυάριθμα παράγωγά του. Γιά τή μεταφορά τοῦ άργού πετρελαίου από τόν τόπο τής έξαγωγής στόν τόπο τής κατεργασίας χρησιμοποιούνται συστήματα σωλήνων, πού τό μήκος τους είναι χιλιάδες χιλιόμετρα. Γιά τίς θαλάσσιες μεταφορές τοῦ πετρελαίου χρησιμοποιούνται ειδικά δεξαμενόπλοια, πού ή χωρητικότητά τους φτάνει σέ έκατοντάδες χιλιάδες τόνους. Άπό τά διάφορα άπο-

στάγματα του πετρελαίου τά πιό σημαντικά είναι ή βενζίνη, πού χρησιμοποιεΐται στους βενζινοκινητήρες, καί τό μαζούτ, πού χρησιμοποιεΐται στους κινητήρες νηζελ καί στίς έστίες έργοστασίων, πλοίων κ.λπ.

α) **Ή παραγωγή.** Σήμερα ή παγκόσμια παραγωγή πετρελαίου είναι έντοπισμένη κυρίως σέ τρεις περιοχές (πίνακας 22). Στήν πρώτη περιοχή άνήκουν τό νότιο τμήμα τών Ήν. Πολιτειών, τό Μεξικό, ή Βενεζουέλα καί οί ΄Αντίλλες. Ή περιοχή αύτή παράγει περίπου τό ένα τέταρτο τής παγκόσμιας παραγωγής. Στή δεύτερη περιοχή άνήκουν οί χώρες τής Μέσης ΄Ανατολής, δηλαδή τό ΄Ιράν, τό Κουβέιτ, τό ΄Ιράκ καί ή Σαουδική ΄Αραβία. Ή περιοχή αύτή περικλείει τά μισά γνωστά αποθέματα πετρελαίου καί παράγει περίπου τό ένα τρίτο τής παγκόσμιας παραγωγής. Στήν τρίτη περιοχή άνήκει ή Ρωσία, πού έχει πετρελαιοφόρα στρώματα στόν Καύκασο, τά Ουράλια καί παράγει περίπου τό ένα έβδομο τής παγκόσμιας παραγωγής.

ΠΙΝΑΚΑΣ 22

1974. Ή παραγωγή καί τά αποθέματα πετρελαίου

Παραγωγή (έκατομμύρια τόνοι)		΄Αποθέματα (δισεκατομμύρια τόνοι)	
Ήν. Πολιτεΐες	433	Σαουδική ΄Αραβία	18,7
Ρωσία	459	Κουβέιτ	10,2
Σαουδική ΄Αραβία	421	΄Ιράν	8,5
΄Ιράν	301	Ρωσία	5,7
Βενεζουέλα	156	Ήν. Πολιτεΐες	4,9
Κουβέιτ	128	΄Ιράκ	4,4
Λιβύη	73	Λιβύη	3,2
Νιγηρία	112	Βενεζουέλα	1,9
΄Ιράκ	97	Νιγηρία	1,7
Καναδάς	80	΄Ινδονησία	1,5
΄Ινδονησία	68	΄Αλγερία	1,2
΄Αλγερία	49	Καναδάς	1,0
Μεξικό	30		
Ρουμανία	14		
Παγκόσμια παραγωγή 2.792 έκατομμύρια τόνοι		Παγκόσμια αποθέματα 75,5 δισεκατομμύρια τόνοι	

Οί παραπάνω τρεῖς περιοχές παράγουν τά τρία τέταρτα τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς. Ἄλλα σημαντικά κέντρα παραγωγῆς πετρελαίου εἶναι ἡ Λιβύη, ἡ Νιγηρία, ὁ Καναδάς. Στὴν Εὐρώπη τὴν πιό μεγάλη παραγωγή ἔχει ἡ Ρουμανία. Τελευταῖα ἀνακαλύφθηκαν καί στή χώρα μας (Θάσος) πετρελαιοφόρα στρώματα καί προετοιμάζεται ἡ ἐκμετάλλευσή τους.

β) Τό ἐμπόριο. Οἱ περισσότερες χώρες παραγωγῆς ἔχουν μεγάλα διυλιστήρια καί ἐξάγουν μόνο τά προϊόντα τῆς ἀποστάξεως τοῦ πετρελαίου. Μερικές ὁμως χώρες παραγωγῆς (Βενεζουέλα, Κουβέιτ, Ἰράκ, Σαουδική Ἀραβία) ἐξάγουν σημαντικές ποσότητες ἄργου πετρελαίου, εἴτε γιατί δέν διαθέτουν ἐπαρκεῖς ἐγκαταστάσεις γιά τὴν ἀπόσταξη τοῦ ἄργου πετρελαίου πού παράγουν, εἴτε γιά νά ἐξασφαλίσουν πιό εὐκολα ἀγοραστές. Τά μεγαλύτερα κέντρα εἰσαγωγῆς ἄργου πετρελαίου καί τῶν προϊόντων τῆς ἀποστάξεώς του εἶναι ἡ Μ. Βρετανία, ἡ Γαλλία, ἡ Γερμανία, ἡ Ἰταλία, ἡ Σουηδία καί ἡ Ἀυστραλία.

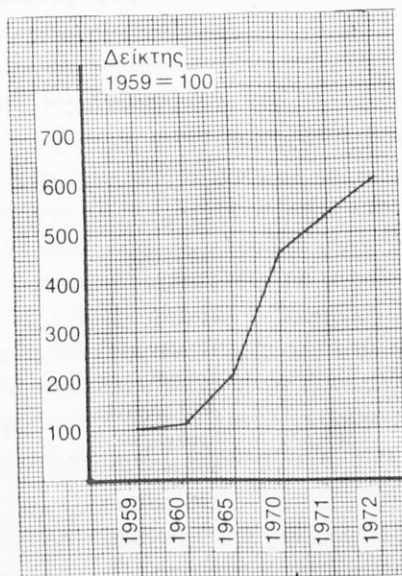
γ) Ἡ ὀργάνωση τῆς παραγωγῆς καί τοῦ ἐμπορίου. Σήμερα ὁλόκληρη ἡ ὀργάνωση τῆς παραγωγῆς καί τοῦ ἐμπορίου τοῦ πετρελαίου ἀνήκει σέ λίγους οικονομικούς ὀργανισμούς, πού εἶναι κάτοχοι τῶν πετρελαιοφόρων στρωμάτων, τῶν διυλιστηρίων καί τοῦ συστήματος μεταφορᾶς (ἄγωγοί, σιδηρόδρομοι, πλοία). Οἱ τεράστιοι αὐτοὶ οικονομικοί ὀργανισμοὶ διαθέτουν εἰδικά ἐπιστημονικά καί τεχνικά ἐπιτελεῖα, πού ἀναζητοῦν σέ ὅλο τὸν κόσμο νέα πετρελαιοφόρα στρώματα. Οἱ λίγοι κεντρικοί ὀργανισμοὶ (π.χ. οἱ ἐταιρίες Standardoil, Shell) διακλαδίζονται σέ πολλές μικρότερες θυγατρικές ἐταιρίες πού ἐκμεταλλεύονται τίς διάφορες πετρελαιοφόρες περιοχές, ἐκτός τῆς Ρωσίας καί ὀρισμένων ἄλλων χωρῶν, ὅπου ἡ παραγωγή καί ἡ κατεργασία τοῦ πετρελαίου ἀνήκει στό κράτος.

δ) Τό συνθετικό πετρέλαιο. Γιά νά ἀναπληρώσουν τὴν ἔλλειψη φυσικοῦ πετρελαίου οἱ χημικοὶ πέτυχαν νά παρασκευάζουν συνθετικῶς διάφορα προϊόντα τοῦ πετρελαίου ἀπὸ τὸ λιθάνθρακα. Ἀλλά τά συνθετικά προϊόντα τοῦ πετρελαίου ἀκόμα εἶναι πιό ἀκριβά ἀπὸ τά προϊόντα τοῦ φυσικοῦ. Τά μεγαλύτερα κέντρα παραγωγῆς συνθετικῶν προϊόντων τοῦ πετρελαίου εἶναι ἡ Δ. Γερμανία, ἡ Μ. Βρετανία, ἡ Γαλλία καί ἡ Ἰαπωνία.

52. Η ηλεκτρική ενέργεια.

Η χρησιμοποίηση της ηλεκτρικής ενέργειας (δηλαδή της ενέργειας του ηλεκτρικού ρεύματος) διαρκώς επεκτείνεται και γι' αυτό η παραγωγή της διαρκώς αυξάνει (σχ. 2). Η ηλεκτρική ενέργεια έχει δύο μειονεκτήματα: 1) Δέν είναι πρακτικά δυνατή ή αποθήκευσή της και γι' αυτό πρέπει να παράγεται τη στιγμή που υπάρχει ή ζήτησή της και 2) Δέν μπορεί να μεταφερθεί σε απόσταση μεγαλύτερη από ένα όριο (περίπου 1000 km). Έτσι η παραγωγή και η κατανάλωση της ηλεκτρικής ενέργειας μένει πάντοτε εντοπισμένη μέσα σε μία σχετικά περιορισμένη περιοχή, ενώ ο λιθάνθρακας και τό πετρέλαιο μεταφέρονται σε πολύ μεγάλες αποστάσεις από τον τόπο της παραγωγής τους.

α) Τρόποι παραγωγής. Σήμερα η ηλεκτρική ενέργεια παράγεται με τρεις τρόπους: 1) Στά **θερμοηλεκτρικά εργοστάσια** ή θερμική ενέργεια που ελευθερώνεται κατά την καύση λιθάνθρακα, λιγνίτη ή πετρελαίου μετατρέπεται σε ηλεκτρική ενέργεια. 2) Στά **υδροηλεκτρικά εργοστάσια** ή μηχανική ενέργεια μιάς υδατοπτώσεως μετατρέπεται σε ηλεκτρική ενέργεια. Μιά υδατοπτώση είναι εκμεταλλεύσιμη, όταν έχει κανονική παροχή σε όλες τις εποχές του έτους ή μπορεί να ρυθμιστεί ή παροχή. Υδατοπτώσεις με κανονική παροχή βρίσκονται στις όρεινες περιοχές που έχουν παγετώνες ή δέχονται άφθονες βροχές. Όταν τό ρεύμα του νερού δέν έχει κανονική παροχή (μεσογειακό και τροπικό κλίμα), τότε κατασκευάζουμε φράγματα και προκαλούμε συγκέντρωση του νερού σε τεχνητές λίμνες. Έτσι μπορούμε να ρυθμίζουμε την παροχή της υδατοπτώσεως. 3) Πρίν από λίγα χρόνια άρχισαν να λειτουργούν **πυρηνολεκτρικά**

Σχ. 2. Η εξέλιξη της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας (1959-1972).

έργοστάσια, πού παράγουν ηλεκτρική ενέργεια από πυρηνικά καύσιμα (ουράνιο, πλουτόνιο). Τέτοια έργοστάσια λειτουργοῦν σήμερα σέ πολλές χῶρες (Μ. Βρετανία, Γαλλία, Γερμανία, Έλβετία κ.ά.). Ἡ παραγωγή ηλεκτρικῆς ἐνέργειας ἀπό πυρηνικά καύσιμα διαρκῶς ἐπεκτείνεται.

β) Ἡ παραγωγή. Ἡ παραγόμενη θερμοηλεκτρική ἐνέργεια ἀποτελεῖ τὰ δύο τρίτα τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς, ἐνῶ τό ἄλλο ἓνα τρίτο εἶναι ὑδροηλεκτρική ἐνέργεια (πίνακας 23). Τῆ μεγαλύτερη παραγωγή θερμοηλεκτρικῆς ἐνέργειας ἔχουν κατά σειρά οἱ Ἕν. Πολιτεῖες, ἡ Ρωσία, ἡ Ἰαπωνία καί οἱ βιομηχανικές χῶρες τῆς Δ. Εὐρώπης. Τῆ μεγαλύτερη παραγωγή ὑδροηλεκτρικῆς ἐνέργειας ἔχουν κατά σειρά οἱ Ἕν. Πολιτεῖες, ὁ Καναδάς, ἡ Ἰαπωνία, ἡ Ἰταλία καί ἡ Γαλλία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 23

1974. Ἡ παραγωγή ηλεκτρικῆς ἐνέργειας.
(δισεκατομμύρια κιλοβατώρια)

Ἕν. Πολιτεῖες	1.967
Ρωσία	976
Ἰαπωνία	461
Δ. Γερμανία	312
Μ. Βρετανία	273
Καναδάς	279
Γαλλία	180
Ἰταλία	147
Πολωνία	92
Σουηδία	75
Ἄ. Γερμανία	80
Ἰσπανία	81
Νορβηγία	77
Αὐστραλία	70
Ν. Ἀφρική	71

Παγκόσμια παραγωγή 6.245 δισεκατομμύρια κιλοβατώρια

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΜΕΤΑΛΛΩΝ

53. Τά μέταλλα.

Βασικό στοιχείο τής σύγχρονης οικονομικής ζωής είναι τὰ μέταλλα. Τά διακρίνουμε σέ **χρήσιμα μέταλλα** (σίδηρος, χαλκός, ψευδάργυρος, άργίλιο, ούράνιο κ.ά.) καί σέ **πολύτιμα μέταλλα** (χρυσός, λευκόχρυσος, άργυρος). Τά χρήσιμα μέταλλα τά παίρνουμε άπό τά μεταλλεύματα. Ή περιεκτικότητα του μεταλλεύματος σέ μέταλλο διαφέρει άνάλογα μέ τό είδος του μετάλλου, (25 - 70% γιά τά μεταλλεύματα σιδήρου, 1 - 2% γιά τά μεταλλεύματα κασσιτέρου). Ή παραγωγή μεταλλευμάτων είναι έντοπισμένη σέ όρισμένες χώρες, διαφορετικές γιά τό κάθε μέταλλο. Άντίθετα ή μεταλλουργία είναι συγκεντρωμένη μόνο σέ λίγες χώρες, πού είναι πλούσιες σέ λιθάνθρακα καί ηλεκτρική ενέργεια. Γιατί ή μεταλλουργία χρησιμοποιεί τό κόκ ως άναγωγικό μέσο καί τό ηλεκτρικό ρεύμα γιά τήν ηλεκτρόλυση. Οί διεθνείς στατιστικές άναφέρουν πάντοτε τήν ποσότητα του καθαρού μετάλλου, πού περιέχεται μέσα στό μέταλλευμα.

54. Ή παραγωγή μεταλλευμάτων σιδήρου.

Ή σίδηρος άποτελεί ένα άπό τά βασικά στοιχεία τής σύγχρονης οικονομικής ζωής. Μεταλλεύματα σιδήρου βρίσκονται σέ πολλά σημεία τής επιφάνειας τής Γής. Άνάλογα μέ τήν περιεκτικότητά τους σέ σίδηρο διακρίνουμε τά σιδηρομεταλλεύματα σέ πλούσια (35 - 75%) καί σέ φτωχά (20 - 35%). Τά πλουσιότερα έκμεταλλεύσιμα μεταλλεύματα σιδήρου (περιεκτικότητα 70%) βρίσκονται στή Σουηδική Λαπωνία, κοντά στήν Άνώτερη Λίμνη τών Ήν. Πολιτειών καί στό Κριβόι - Ρόγκ τής Ούκρανίας. Τά σιδηρομεταλλεύματα είναι έκμεταλλεύσιμα, όταν βρίσκονται σέ μεγάλες ποσότητες καί κοντά σέ λιθανθρακοφόρες περιοχές ή όταν βρίσκονται σέ μικρή άπόσταση άπό τή θάλασσα.

α) Ή παραγωγή. Τή μεγαλύτερη παραγωγή σιδηρομεταλλεύματος έχουν κατά σειρά ή Ρωσία, οί Ήν. Πολιτείες καί ή Άυστραλία (πίνακας 24). Στήν Εύρώπη σημαντική παραγωγή σιδηρομεταλλεύματος έχουν ή Μ. Βρετανία, ή Γαλλία, ή Ήσπανία, τό Λουξεμβούργο καί ή Γερμανία.

β) Τό εμπόριο. Οί χώρες πού είναι πλούσιες σέ σιδηρομετάλλευμα καί σέ λιθάνθρακα δέν εξάγουν σιδηρομετάλλευμα, γιατί διαθέτουν μεγάλη έθνική μεταλλουργία σιδήρου. Σ' αυτή τήν κατηγορία τών χωρῶν ἀνήκουν οί Ἑν. Πολιτεῖες, ἡ Ρωσία, ὁ Καναδάς καί ἡ Κίνα. Σιδηρομετάλλευμα εξάγουν οί χώρες, πού είναι πλούσιες σέ σιδηρομετάλλευμα, ἀλλά δέν ἔχουν ἀρκετό λιθάνθρακα. Τέτοιες χώρες είναι ἡ Σουηδία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰσπανία, τό Ἀλγέριο κ.ἄ. Ἀντίθετα σιδηρομετάλλευμα εἰσάγουν οί χώρες, πού είναι πλούσιες σέ λιθάνθρακα, ἀλλά δέν ἔχουν ἀρκετό σιδηρομετάλλευμα. Τέτοιες χώρες είναι ἡ Μ. Βρετανία, τό Βέλγιο, ἡ Γερμανία, ἡ Πολωνία. Οί Ἑν. Πολιτεῖες εἰσάγουν μεγάλες ποσότητες σιδηρομεταλλεύματος (τό ἔνα τέταρτο τῆς παγκόσμιας εἰσαγωγῆς), γιατί ἡ ἐγχώρια παραγωγή δέν καλύπτει τήν τεράστια δυναμικότητα τῆς μεταλλουργικῆς βιομηχανίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 24

1973. Ἡ παραγωγή σιδηρομεταλλεύματος

Περιεχόμενος σίδηρος μέσα στά μεταλλεύματα πού ἐξορύχτηκαν
(ἑκατομμύρια τόνοι)

Ρωσία	118
Ἑν. Πολιτεῖες	53
Αὐστραλία	47
Βραζιλία	39
Κίνα	39
Καναδάς	31
Λιβερία	24
Ἰνδία	22
Σουηδία	22
Γαλλία	16
Βενεζουέλα	14

Παγκόσμια παραγωγή 482,6 ἑκατομμύρια τόνοι

55. Ἡ παραγωγή ἄλλων χρήσιμων μεταλλευμάτων.

Ἐκτός ἀπό τό σίδηρο καί ἄλλα μέταλλα είναι σήμερα ἀπαραίτητα σέ πολλούς κλάδους τῆς βιομηχανίας. Τέτοια μέταλλα είναι π.χ. ὁ χαλκός, ὁ ψευδάργυρος, ὁ μόλυβδος, τό χρώμιο, τό ἀργίλιο, τό βολφράμιο. Ἡ παραγωγή τῶν ἀνωτέρω μεταλλών ἀποκαθίσταται ὡς ἀπαραίτητη ἀπό τήν ἔκτακτη ἀνάγκη τῆς ἑθνικῆς οἰκονομίας. Ἡ παραγωγή τῶν ἀνωτέρω μεταλλών ἀποκαθίσταται ὡς ἀπαραίτητη ἀπό τήν ἔκτακτη ἀνάγκη τῆς ἑθνικῆς οἰκονομίας.

μιο κ.ά. Ο πίνακας 25 δείχνει τὰ μεγαλύτερα κέντρα παραγωγῆς μερικῶν χρήσιμων μετάλλων (οἱ ἀριθμοὶ ἀναφέρονται στὸ καθαρό μέταλλο πού περιέχεται μέσα στὰ μεταλλεύματα πού ἐξορύχτηκαν).

ΠΙΝΑΚΑΣ 25

1972. Ἡ παραγωγή μερικῶν χρήσιμων μετάλλων

Χαλκός (χιλιάδες τόνοι)		Ψευδάργυρος (χιλιάδες τόνοι)	
Ἡν. Πολιτείες	1510	Καναδάς	1279
Ρωσία	1050	Ρωσία	650
Χιλή	723	Αὐστραλία	497
Ζάμπια	718	Ἡν. Πολιτείες	434
Καναδάς	709	Περου	310
Ζαῖρ	413	Ἰαπωνία	281
Περου	217	Μεξικό	272
Φιλιππίνες	214	Πολωνία	236
Αὐστραλία	172	Δ. Γερμανία	121
Ν. Ἀφρική	155	Ἰταλία	115
Ἰαπωνία	112	Ζαῖρ	109
Παγκόσμια παραγωγή 6.780 χιλιάδες τόνοι		Παγκόσμια παραγωγή 5.550 χιλιάδες τόνοι	
Βωξίτης (χιλιάδες τόνοι)		Μόλυβδος (χιλιάδες τόνοι)	
Αὐστραλία	13.700	Ἡν. Πολιτείες	561
Ἰαμαϊκή	12.990	Ρωσία	460
Σουρινάμ	6.780	Αὐστραλία	420
Ρωσία	4.700	Καναδάς	377
Βρετ. Γουιάνα	3.710	Μεξικό	161
Γαλλία	3.260	Περου	154
Ἑλλάδα	2.435	Γιουγκοσλαβία	120
Οὐγγαρία	2.360	Κίνα	108
Ἡν. Πολιτείες	2.235	Μαρόκο	95
Παγκόσμια παραγωγή 65.800 χιλιάδες τόνοι		Παγκόσμια παραγωγή 3.410 χιλιάδες τόνοι	

56. Τά πολύτιμα μέταλλα καί τό οὐράνιο.

Τά τρία πολύτιμα μέταλλα χρυσός, λευκόχρυσος καί ἄργυρος χρησιμοποιοῦνται σέ πολλές ἐφαρμογές. Ἰδιαίτερα ὁ χρυσός συσχετίζεται μέ τή νομισματική βάση. Ἡ Ν. Ἀφρική παράγει περισσότερο ἀπό τή μισή παγκόσμια παραγωγή (πίνακας 26). Ἄλλα μεγάλα κέντρα παραγωγῆς χρυσοῦ εἶναι ὁ Καναδάς, οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, ἡ Ρωσία.

Τή μεγαλύτερη παραγωγή λευκόχρυσου ἔχουν ὁ Καναδάς, ἡ Ν. Ἀφρική, ἡ Ρωσία καί οἱ Ἡν. Πολιτεῖες. Στήν παραγωγή ἀργύρου τίς πρῶτες θέσεις κατέχουν ὁ Καναδάς, ἡ Ρωσία, τό Περού, τό Μεξικό καί οἱ Ἡν. Πολιτεῖες.

Μετά τήν ἀνακάλυψη τῆς πυρηνικῆς ἐνέργειας τό οὐράνιο ἔγινε ἕνα περιζήτητο μέταλλο, γιατί οἱ ἐφαρμογές τῆς πυρηνικῆς ἐνέργειας διαρκῶς ἐπεκτείνονται. Τή μεγαλύτερη παραγωγή οὐρανίου ἔχουν οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, ὁ Καναδάς καί ἡ Ν. Ἀφρική.

ΠΙΝΑΚΑΣ 26

1973. Ἡ παραγωγή χρυσοῦ, ἀργύρου καί οὐρανίου
(τόνοι)

Χρυσός		Ἄργυρος		Οὐράνιο	
Ν. Ἀφρική	855,60	Καναδάς	1.519	Ἡν. Πολιτεῖες	10.164
Καναδάς	59,80	Ρωσία	1.275	Καναδάς	3.696
Ἡν. Πολιτεῖες	36,30	Περού	1.250	Ν. Ἀφρική	2.695
Ἰαπωνία	32,70	Μεξικό	1.206	Γαλλία	1.540
Γκάνα	22,67	Ἡν. Πολιτεῖες	1.177	Νιγηρία	1.000
Αὐστραλία	18,09	Αὐστραλία	609	Γκαμπόν	385
Φιλιππίνες	17,80	Ἰαπωνία	356	Πορτογαλία	81
Ν. Ροδεσία	15,00	Ἀ. Γερμανία	218	Ἰσπανία	60
Παγκόσμια παραγωγή 1.135 τόνοι (ἐκτός τῆς Ρωσίας καί τῆς Κίνας)		Παγκόσμια παραγωγή 9.180 τόνοι		Παγκόσμια παραγωγή 19.480 τόνοι (ἐκτός τῆς Ρωσίας καί τῆς Κίνας)	

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

57. Ἡ σύγχρονη βιομηχανία.

Ἡ σημερινή μορφή τῆς βιομηχανίας ἐμφανίστηκε γιὰ πρώτη φορά στὴν Ἀγγλία στὰ μέσα τοῦ 18ου αἰώνα. Τὰ τελευταῖα τριάντα χρόνια ἡ βιομηχανικὴ παραγωγή ἐξελισσεται ραγδαῖα (πίνακας 27). Γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας ἀπαιτοῦνται οἱ ἑξῆς ὄροι:

- 1) Ἀφθονία πρώτων ὑλῶν, ἐνέργειας καὶ κεφαλαίων.
 - 2) Διαμόρφωση τῶν κατάλληλων συνθηκῶν, πού ἐξασφαλίζουν τὴν ἀσφαλὴ προμήθεια τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τὴ βέβαιη κατανάλωση τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων.
 - 3) Μεγάλη εὐκολία συγκοινωνιῶν καὶ διεύρυνση τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν.
 - 4) Μεγάλη πυκνότητα πληθυσμοῦ καὶ ὑπαρξὴ πολυάριθμης ἐργατικῆς τάξεως.
 - 5) Συνεχὴς πρόοδος τῆς τεχνικῆς, γιὰ νὰ παράγονται ἀφθονότερα καὶ φτηνότερα βιομηχανικὰ προϊόντα καὶ γιὰ νὰ παράγονται καινούρια εἶδη (ὅπως π.χ. εἶναι οἱ συνθετικὲς ὑφαντικὲς καὶ πλαστικὲς ὕλες, οἱ τρανζίστορ, οἱ ἠλεκτρονικοὶ ὑπολογιστές κ.ἄ.).
 - 6) Πολλαπλασιασμός καὶ ἐξομοίωση τῶν ἀναγκῶν τοῦ πληθυσμοῦ, ὥστε νὰ καταναλώνονται ἀφθονα βιομηχανικὰ προϊόντα.
- Ἀπὸ τοὺς πιὸ σημαντικοὺς παράγοντες, πού ἐξασφαλίζουν τὴ μεγάλη παραγωγικότητα τῆς βιομηχανίας εἶναι «**ἡ μαζικὴ παραγωγή**», δηλαδή ἡ παραγωγή τυποποιημένων προϊόντων σὲ μεγάλες ποσότητες κι' ἀκόμα ὁ αὐτόματος ἔλεγχος κατὰ τὴν παραγωγή, ὁ ὁποῖος ἐλαττώνει σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 27

1974. Γενικός δείκτης βιομηχανικῆς παραγωγῆς γιὰ μερικὲς χώρες
1970 = 100

Ἑλλάδα	144	Γαλλία	123
Ἰσπανία	153	Ἀ. Γερμανία	129
Βουλγαρία	142	Ἡν. Πολιτείες	117
Ἰαπωνία	124	Ὀλλανδία	121
Ρωσία	133	Δ. Γερμανία	111
Καναδάς	126	Ἰταλία	120
Ἰσραήλ	135	Σουηδία	118
Μ. Βρετανία	106	Ἰνδία	114

58. Κλάδοι της βιομηχανικής παραγωγής.

Ἡ διάκριση τῆς βιομηχανίας σέ κλάδους δέν εἶναι ἀπόλυτη. Συνήθως διακρίνουν δύο βασικούς κλάδους, τὴν **βαριά βιομηχανία** καὶ τὴν **ἐλαφριά βιομηχανία**.

α) Ἡ **βαριά βιομηχανία** κατεργάζεται μεγάλες ποσότητες ἀπὸ βαριά ὑλικά (μεταλλεύματα, μέταλλα, ὀρυκτά καύσιμα κ.ἄ.). Χαρακτηριστικό τῆς βαριάς βιομηχανίας εἶναι ὁ μεγάλος ὄγκος τῶν ἐγκαταστάσεων καὶ ἡ ξεχωριστὴ μορφή πού δίνουν αὐτές οἱ ἐγκαταστάσεις στό γεωγραφικό τοπίο. Ἔτσι μιὰ ἐγκατάσταση πού παράγει σίδηρο καὶ χάλυβα κάνει ἐντύπωση γιὰ τὸν τεράστιο ὄγκο τῆς καὶ τὴν παράδοξη μορφή τῆς.

Ὁ πιό σημαντικός κλάδος τῆς βαριάς βιομηχανίας εἶναι ἡ βιομηχανία σιδήρου πού πάντοτε βρίσκεται κοντά στό λιθάνθρακα. Ἡ βαριά βιομηχανία ὀνομάζεται καὶ **βιομηχανία παραγωγικοῦ ἐξοπλισμοῦ**. Αὐτὴ ἀκόμα παράγει ἐνέργεια, μεταφορικά μέσα, διάφορα εἶδη μηχανῶν καὶ ὑλικά γιὰ πολλές μηχανικές καὶ τεχνικές κατασκευές. Ἡ βαριά βιομηχανία ἔχει τεράστια οἰκονομική καὶ στρατηγική σημασία. «Μιὰ χώρα, πού δέν ἔχει βιομηχανία παραγωγικοῦ ἐξοπλισμοῦ, δέν μπορεῖ νά ἀναπτύξει τίς παραγωγικές ἰκανότητές τῆς, παρά μόνο μέ τὴ βοήθεια τῶν βιομηχανιῶν ἄλλων χωρῶν. Ἡ χώρα αὐτὴ δέν μπορεῖ νά ἐλπίζει σέ βιομηχανική καὶ οἰκονομική ἀνεξαρτησία τῆς» (P. George).

β) Ἡ **ἐλαφριά βιομηχανία** παράγει πολὺ μεγάλη ποικιλία προϊόντων, πού ἔχουν πολὺ πλατιά κατανάλωση. Μορφές τῆς ἐλαφριάς βιομηχανίας εἶναι οἱ βιομηχανίες ὑφαντουργίας, κατεργασίας δερμάτων, τροφίμων, ἱματισμοῦ, ποτῶν, καπνοῦ, χημικῶν προϊόντων κ.ἄ.

59. Τά μεγάλα κέντρα βιομηχανικῆς παραγωγῆς.

Οἱ χῶρες πού ἔχουν μεγάλη βιομηχανικὴ παραγωγή, διακρίνονται σέ δύο κατηγορίες:

- α) στίς χῶρες πού ἔχουν βαριά καὶ ἐλαφριά βιομηχανία καί,
- β) στίς χῶρες πού ἔχουν μόνο ἐλαφριά βιομηχανία.

Οἱ χῶρες τῆς πρώτης κατηγορίας θεωροῦνται ὡς τὰ μεγάλα κέντρα τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς καὶ ρυθμίζουν τὴν παγκόσμιη οἰκονομικὴ ζωὴ, γιατί αὐτές παρέχουν σέ ὅλες τίς ἄλλες χῶρες τοῦ κόσμου τὰ μέσα γιὰ τὴν παραγωγικὴ δραστηριότητά τους.

60. Ἡ παραγωγή μετάλλων.

Ἡ παραγωγή καθαρῶν μετάλλων (μεταλλουργία) εἶναι βασικό στοιχεῖο τῆς σύγχρονης οικονομικῆς ζωῆς. Πρωταρχική ὅμως σημασία ἔχει ἡ παραγωγή χυτοσιδήρου καί χάλυβα, πού εἶναι συγκεντρωμένη κυρίως σέ δύο λιθανθρακοφόρες περιοχές, στίς ΒΑ. Ἦν. Πολιτείες καί στή Δ. Εὐρώπη, δηλαδή στή Μ. Βρετανία, τή Γαλλία, τή Γερμανία καί τό Βέλγιο. Σ' αὐτές τίς δύο περιοχές παράγεται τό ἕνα τρίτο τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς χυτοσιδήρου καί χάλυβα (πίνακας 28). Ἄλλα σημαντικά κέντρα εἶναι ἡ Ρωσία, ἡ Ἰαπωνία καί ἡ Κίνα.

Ἡ παραγωγή χυτοσιδήρου καί χάλυβα διαρκῶς αὐξάνει. Στίς περιοχές τῆς μεγάλης μεταλλουργίας εἶναι ἐγκαταστημένες οἱ βιομηχανίες πού παράγουν ὑλικό **μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ**. Αὐτό τό ὑλικό χρησιμεύει γιά τόν ἐξοπλισμό ἐργοστασίων κάθε μορφῆς, γιά τήν κατασκευή τεχνικῶν ἔργων (γέφυρες, ἐκμετάλλευση ὄρυχείων κ.ἄ.). Ὅλα τά μεγάλα κέντρα μεταλλουργίας εἶναι καί κέντρα μεγάλης βιομηχανίας μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 28

1974. Ἡ παραγωγή χυτοσιδήρου καί χάλυβα
(ἐκατομμύρια τόνοι)

Χυτοσίδηρος		Χάλυβας	
Ρωσία	99,9	Ἦν. Πολιτείες	132,2
Ἦν. Πολιτείες	89,3	Ρωσία	136,3
Ἰαπωνία	92,7	Ἰαπωνία	117,1
Δ. Γερμανία	40,5	Δ. Γερμανία	53,2
Κίνα	35,0	Μ. Βρετανία	22,4
Γαλλία	22,4	Γαλλία	27,0
Μ. Βρετανία	14,1	Κίνα	27,0
Βέλγιο	13,0	Ἰταλία	23,8
Ἰταλία	11,9	Βέλγιο	16,2
Καναδάς	9,7	Πολωνία	14,2
Τσεχοσλοβακία	8,7	Καναδάς	13,6
Πολωνία	7,9	Τσεχοσλοβακία	13,6
Ἰνδία	7,4	Ἰσπανία	11,5
Παγκόσμια παραγωγή		Παγκόσμια παραγωγή	
1974. 527 ἐκατομμύρια τόνοι		1974. 705 ἐκατομμύρια τόνοι	
1956. 196 ἐκατομμύρια τόνοι		1956. 278 ἐκατομμύρια τόνοι	

61. Οί ναυπηγήσεις.

Τά μεγάλα ναυπηγεία βρίσκονται κοντά σέ μεγάλα λιμάνια. Πιό εϋνοϊκά είναι τά λιμάνια πού είναι κοντά σέ περιοχές μέ μεγάλη μεταλλουργία (π.χ. ή Βοστώνη, τό Λίβερπουλ, τό Σαϊν - Ναζέρ, τό Τόκιο κ.ά.). Ἡ Μ. Βρετανία γιά πολύ καιρό κατείχε τήν πρώτη θέση στίς ναυπηγήσεις ἐμπορικῶν πλοίων. Στή διάρκεια τοῦ Β' Παγκόσμιου πολέμου (1941 - 1945) οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, γιά νά ἐξυπηρετήσουν τή διεξαγωγή τοῦ πολέμου, ἀνάπτυξαν μιά καταπληκτική ἰκανότητα ναυπηγήσεων, ἀλλά μεταπολεμικά οἱ ναυπηγήσεις ἐμπορικῶν πλοίων ἐλαττώθηκαν πολύ. Σήμερα τά μεγαλύτερα κέντρα ναυπηγήσεων είναι ἡ Ἰαπωνία, ἡ Δ. Γερμανία, ἡ Σουηδία, ἡ Μ. Βρετανία, ἡ Ἰσπανία, ἡ Γαλλία καί ἡ Νορβηγία. Οἱ ναυπηγήσεις στή Ρωσία ὑπολογίζεται ὅτι είναι περίπου ἴσες μέ τίς βρετανικές. Στόν πίνακα 29 ἀναφέρεται ἡ χωρητικότητα τῶν πλοίων πού καθελκύστηκαν σέ κόρους (1 κόρος = 100 κυβικά πόδια = 2,83 κυβικά μέτρα).

ΠΙΝΑΚΑΣ 29

1974. Οἱ ναυπηγήσεις ἐμπορικῶν πλοίων
(χιλιάδες κόροι)

Ὀλική χωρητικότητα		Δεξαμενόπλοια (τάνκερ)	
Ἰαπωνία	17.609	Ἰαπωνία	12.989
Σουηδία	2.206	Σουηδία	1.691
Δ. Γερμανία	2.151	Ἰσπανία	703
Ἰσπανία	1.428	Δ. Γερμανία	1.446
Γαλλία	1.349	Ὀλλανδία	589
Νορβηγία	1.012	Δανία	801
Μ. Βρετανία	1.281	Γαλλία	922
Δανία	1.125	Νορβηγία	661
Ὀλλανδία	723	Ἰταλία	586
Ἡν. Πολιτεῖες	801	Ἡν. Πολιτεῖες	541
Ἰταλία	1.028	Μ. Βρετανία	649
Ἑλλάδα	151	Ἑλλάδα	75
Παγκόσμιες ναυπηγήσεις 34.624 χιλιάδες κόροι (ἐκτός τῆς Ρωσίας)			

62. Ἡ παραγωγή σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ.

Οἱ βιομηχανίες πού παράγουν σιδηροδρομικό ὑλικό βρίσκονται στίς περιοχές τῆς μεταλλουργίας. Τῆ μεγαλύτερη παραγωγή μηχανῶν ἔλξεως καί ὀχημάτων ἔχουν οἱ Ἡν. Πολιτείες, ἡ Ρωσία, ἡ Μ. Βρετανία, ἡ Ἰαπωνία.

63. Ἡ παραγωγή αὐτοκινήτων.

Ἡ βιομηχανία κατασκευῆς αὐτοκινήτων (ὅπως καί ἡ βιομηχανία κατασκευῆς ἀεροπλάνων) χρησιμοποιεῖ μεγάλη ποικιλία ἀπό πρώτες ὕλες καί μισοκατεργασμένα προϊόντα. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖ ἐργατικό προσωπικό μέ ποικίλες ειδικότητες. Ὁλοκληρωμένη βιομηχανία αὐτοκινήτων ὑπάρχει μόνο σέ ὀρισμένες χῶρες (Ἡν. Πολιτείες, Μ. Βρετανία, Γερμανία, Γαλλία, Ἰταλία, Ρωσία, Ἰαπωνία). Σέ μερικές ἄλλες χῶρες λειτουργοῦν ἐργοστάσια πού συναρμολογοῦν αὐτοκίνητα ἀπό ὑλικά, πού εἰσάγονται ἔτοιμα (Ἰσπανία, Ρουμανία, Ἰνδία, Βραζιλία, κ.ἄ.). Οἱ Ἡν. Πολιτείες παράγουν τό ἕνα τρίτο τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς αὐτοκινήτων, ἡ Δ. Εὐρώπη παράγει τό ἄλλο ἕνα τρίτο καί ἡ Ἰαπωνία παράγει τό ἕνα πέμπτο (πίνακας 30). Ἡ παραγωγή αὐτοκινήτων στίς Ἡν. Πολιτείες τροφοδοτεῖ κυρίως τήν ἐσωτερική κατανάλωση, γιατί ἡ ἐξαγωγή αὐτοκινήτων εἶναι πολύ μικρή (τά 6 ὡς 8% τῆς ἀμερικανικῆς παραγωγῆς). Τό Ντητρόιτ εἶναι ἡ πόλη τῶν αὐτοκινήτων. Σχεδόν ὀλόκληρη ἡ ἀμερικανική παραγωγή αὐτοκινήτων ἐλέγχεται

ΠΙΝΑΚΑΣ 30

1973. Ἡ παραγωγή αὐτοκινήτων

(χιλιάδες ὀχήματα)

Ἡν. Πολιτείες	12.640
Ἰαπωνία	7.090
Δ. Γερμανία	3.950
Μ. Βρετανία	2.160
Ἰταλία	1.960
Καναδάς	1.600
Ρωσία	1.600
Παγκόσμια παραγωγή	
38.590 χιλιάδες ὀχήματα	

από τρία τεράστια τράστ (General motors, Ford και Chrysler). Στην Ευρώπη μεγάλη παραγωγή αυτοκινήτων έχουν ή Δ. Γερμανία, ή Γαλλία, ή Μ. Βρετανία και ή Ίταλία. Η Ίαπωνία κατέχει τή δεύτερη θέση στην παγκόσμια παραγωγή αυτοκινήτων.

64. Ἡ παραγωγή γεωργικῶν μηχανῶν.

Ἡ βιομηχανία παραγωγῆς γεωργικῶν μηχανῶν εἶναι ἀναπτυγμένη στίς χῶρες πού ἐφαρμόζουν σέ μεγάλη ἔκταση τή μηχανική καλλιέργεια. Στην παραγωγή γεωργικῶν μηχανῶν τήν πρώτη θέση κατέχουν οἱ Ἦν. Πολιτεῖες καί ή Ρωσία. Οἱ Ἦν. Πολιτεῖες καί οἱ χῶρες τῆς Δ. Εὐρώπης ἐξάγουν πολλές γεωργικές μηχανές σέ διάφορες γεωργικές χῶρες. Τό 1972 λειτουργοῦσαν 16 ἑκατομμύρια γεωργικές μηχανές καί ἀπό αὐτές 4,4 ἑκατομμύρια ὑπῆρχαν στίς Ἦν. Πολιτεῖες καί 2 ἑκατομμύρια στή Ρωσία.

65. Τά κέντρα τῆς μεγάλης ὑφαντουργικῆς παραγωγῆς.

Ἡ ὑφαντουργική βιομηχανία εἶναι μιά ἀπό τίς πιό παλιές, ἀλλά καί πιό σπουδαῖες μορφές τῆς βιομηχανίας. Τό βαμβάκι κατέχει τήν πρώτη θέση στή σειρά τῶν ὑφαντικῶν ὑλῶν καί ἀκολουθοῦν τό μαλλι, οἱ τεχνιτές καί συνθετικές ὑφαντικές ὕλες. Ἡ μεγάλη βιομηχανία τοῦ

ΠΙΝΑΚΑΣ 31

1973. Ἡ παραγωγή νημάτων
(χιλιάδες τόνοι)

Ἄπο βαμβάκι		Ἄπο μαλλι	
Ρωσία	1.535	Ρωσία	393
Ἦν. Πολιτεῖες	1.397	Μ. Βρετανία	235
Ἰνδία	998	Ἰταλία	199
Ἰαπωνία	555	Ἰαπωνία	199
Πακιστάν	376	Γαλλία	151
Γαλλία	280	Ἦν. Πολιτεῖες	89
Δ. Γερμανία	215	Πολωνία	89
Πολωνία	214	Βέλγιο	84
Ἰταλία	196	Δ. Γερμανία	65
Μεξικό	163	Τσεχοσλοβακία	49
Μ. Βρετανία	152		
Τσεχοσλοβακία	123		

βαμβακιού ήταν άλλοτε συγκεντρωμένη στις βιομηχανικές περιοχές της Δ. Ευρώπης και στις Βορειοανατολικές Πολιτείες των Ήν. Πολιτειών. Ἀλλά μετά τό Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο αναπτύχθηκαν πάρα πολύ γρήγορα μεγάλες βιομηχανίες στους τόπους πού παράγεται τό βαμβάκι. Τέτοιες βιομηχανίες δημιουργήθηκαν στις Νοτιοανατολικές Πολιτείες τῶν Ήν. Πολιτειῶν, τό Μεξικό, τήν Ἰνδία, τό Πακιστάν, τήν Αἴγυπτο, τήν Κεντρική Ἀσία, τήν Ἰαπωνία (πίνακας 31).

Ἡ μεγάλη βιομηχανία τοῦ μαλλιῦ παραμένει ἐντοπισμένη σέ ὀρισμένες χῶρες (Μ. Βρετανία, Γαλλία, Ἰταλία, Ρωσία, Ἰαπωνία, Ήν. Πολιτείες κ.ἄ.).

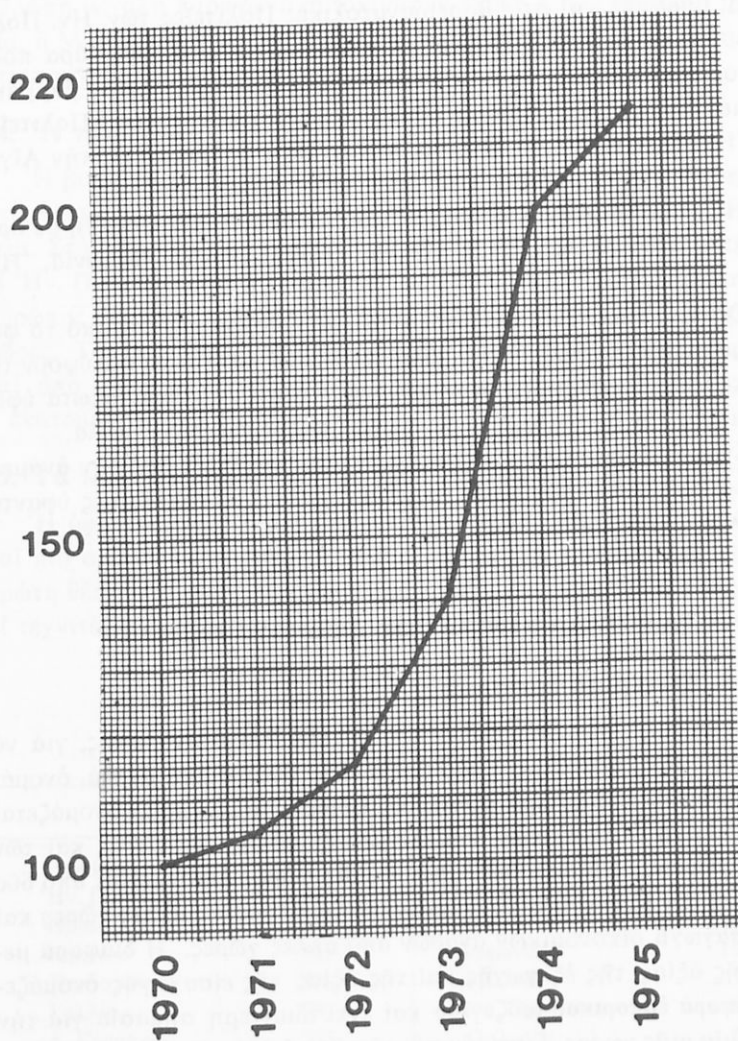
Οἱ Ήν. Πολιτείες κατεργάζονται τά τέσσερα πέμπτα ἀπό τό φυσικό μετάξι, πού παράγεται σέ ὅλο τόν κόσμο καί γιά νά καλύψουν τίς ἀνάγκες τῆς ἐσωτερικῆς καταναλώσεως εἰσάγουν καί μεταξωτά ὑφάσματα ἀπό τήν Ἰαπωνία, τήν Κίνα, τή Γαλλία, καί τήν Ἰταλία.

Σήμερα πάρα πολλά ὑφάσματα κατασκευάζονται ἀπό τήν ἀνάμιξη φυσικῶν ὑφαντικῶν ὑλῶν (βαμβάκι, μαλλί) μέ συνθετικές ὑφαντικές ὕλες.

ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΚΕΝΤΡΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

66. Τό ἐξωτερικό ἐμπόριο.

Τό σύνολο τῶν ἐνεργειῶν, πού καταβάλλει ὁ ἄνθρωπος, γιά νά φτάσουν στήν κατανάλωση τά παραγόμενα οἰκονομικά ἀγαθά, ὀνομάζεται **ἐμπόριο**. Εἰδικότερα **ἐξωτερικό ἐμπόριο** μιᾶς χῶρας ὀνομάζεται ἡ ἀνταλλαγή οἰκονομικῶν ἀγαθῶν μεταξύ αὐτῆς τῆς χῶρας καί τῶν ἄλλων χωρῶν. Τό ἐξωτερικό ἐμπόριο μιᾶς χῶρας ἀποτελεῖται ἀπό δύο κλάδους, τήν **ἐξαγωγή** οἰκονομικῶν ἀγαθῶν πρὸς τίς ἄλλες χῶρες καί τήν **εἰσαγωγή** οἰκονομικῶν ἀγαθῶν ἀπό ἄλλες χῶρες. Ἡ διαφορά μεταξύ τῆς ἀξίας τῆς ἐξαγωγῆς καί τῆς ἀξίας τῆς εἰσαγωγῆς ὀνομάζεται **διαφορά ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου** καί ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιά τήν οἰκονομία μιᾶς χῶρας. Γιατί, ἂν σέ μιά χῶρα ἡ ἀξία τῆς ἐξαγωγῆς εἶναι μεγαλύτερη ἀπό τήν ἀξία τῆς εἰσαγωγῆς, τότε ἡ χῶρα ἔχει **πλεόνασμα** ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου καί συνεπῶς στή χῶρα αὐτή συμβαίνει συγκεντρωση κεφαλαίων. Ἀντίθετα, ἂν ἡ ἀξία τῆς εἰσαγωγῆς εἶναι μεγαλύτερη ἀπό τήν ἀξία τῆς ἐξαγωγῆς, τότε ἡ χῶρα ἔχει **ἔλλειμμα** ἐμπορικοῦ

Σχ. 3. Παγκόσμιες εξαγωγές των χωρών με ελεύθερη οικονομία
(σε αξία δολλαρίων).

Δείκτης 1970 = 100

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ισοζυγίου καί αναγκαστικά ἡ χώρα αὐτή ἀναζητεῖ ἄλλους πόρους, γιὰ νά καλύψει τό ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου. Θά ἐξετάσουμε παρακάτω μερικά ἀπό τά μεγαλύτερα κέντρα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, δηλαδή τίς χώρες πού ἔχουν τό μεγαλύτερο ἐξωτερικό ἐμπόριο (πίνακας 32).

67. Οἱ Ἑνωμένες Πολιτεῖες.

Μετά τό Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο οἱ Ἑν. Πολιτεῖες ἔγιναν ἡ μεγαλύτερη ἐμπορική Δύναμη τοῦ κόσμου. Εἰσάγουν εἶδη διατροφῆς, πού προέρχονται κυρίως ἀπό τροπικές χώρες, καί ὀρισμένες πρῶτες ὕλες γιὰ τή βιομηχανία. Ἐξάγουν διάφορα βιομηχανικά προϊόντα, εἶδη διατροφῆς καί πρῶτες ὕλες γιὰ πολλές βιομηχανίες. Τό μεγαλύτερο μέρος τῶν ἐξαγωγῶν κατευθύνεται πρὸς τήν Εὐρώπη. Οἱ Ἑν. Πολιτεῖες, ἂν καί ἔχουν τεράστια παραγωγή σέ ὅλους τοὺς κλάδους, ἐξάγουν μόνο ἓνα ἐλάχιστο μέρος ἀπό τήν ὅλη παραγωγή τους. Κι' ὅμως ἡ ἀξία τῆς ἐξαγωγῆς εἶναι ἡ μεγαλύτερη στόν κόσμο. Τό λιμάνι τῆς Νέας Ὑόρκης εἶναι τό πρῶτο ἐμπορικό λιμάνι τοῦ κόσμου. Τό ἐσωτερικό ἐμπόριο εἶναι ἀνώτερο ἀπό τό ἐξωτερικό ἐμπόριο, ἐξαιτίας τῆς μεγάλης καταναλωτικῆς ἱκανότητος πού ἔχει ὁ ἀμερικανικός λαός.

68. Ἡ Δυτική Γερμανία.

Ἡ Δυτική Γερμανία εἶναι ἡ δευτέρη ἐμπορική Δύναμη τοῦ κόσμου. Εἰσάγει μεγάλες ποσότητες τροφίμων γιὰ τή συντήρηση τοῦ μεγάλου ἀστικοῦ πληθυσμοῦ της καί πολύ μεγάλες ποσότητες ἀπό διάφορες πρῶτες ὕλες γιὰ τή βιομηχανία της (σιδηρομετάλλευμα, ὑφαντικές ὕλες, μέταλλα, πετρέλαιο κ.ἄ.). Ἐξάγει διάφορα βιομηχανικά προϊόντα (μηχανές, ὑφάσματα, χημικά προϊόντα). Τό ἐξωτερικό ἐμπόριο διεξάγεται κυρίως μέ τίς εὐρωπαϊκές χώρες καί τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἐμπορίου γίνεται μέ χερσαία μέσα μεταφορᾶς. Τό Ἀμβούργο καί ἡ Βρέμη εἶναι τά μεγαλύτερα ἐμπορικά λιμάνια τῆς Δυτικῆς Γερμανίας.

69. Ἡ Μεγάλη Βρετανία.

Ὡς τό 1939 ἡ Μ. Βρετανία ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἐμπορική Δύναμη τοῦ κόσμου, σήμερα ὅμως ἔρχεται μετά τίς Ἑν. Πολιτεῖες καί τή Δ. Γερμανία. Εἰσάγει μεγάλες ποσότητες τροφίμων γιὰ τή συντήρηση τοῦ μεγάλου ἀστικοῦ πληθυσμοῦ της καί τεράστιες ποσότητες ἀπό διά-

φορες πρώτες ύλες για τή βιομηχανία της. Ξεάγει γαιάνθρακα και βιομηχανικά προϊόντα. Μεγάλο μέρος του έξωτερικού εμπορίου διεξάγεται με τὰ μέλη τῆς Βρετανικῆς Κοινοπολιτείας καί τῖς παλιές βρετανικές ἀποικίες. Τό Λονδίνο εἶναι ἓνα ἀπό τὰ μεγαλύτερα ἐμπορικά λιμάνια τοῦ κόσμου.

70. Ἡ Γαλλία.

Ἡ Γαλλία εἶναι μιά μεγάλη ἐμπορική Δύναμη, πού ἔχει ἄφθονο γεωργικό πλοῦτο, μεγάλη βιομηχανία καί πολλά κεφάλαια. Εἰσάγει λίγα εἶδη διατροφῆς ἀπό τῖς τροπικές χῶρες, κυρίως ὅμως εἰσάγει πρώτες ύλες γιά τή βιομηχανία της (μέταλλα, ὑφαντικές ὕλες, πετρέλαιο κ.ἄ.). Ξεάγει βιομηχανικά προϊόντα καί εἶδη πολυτελείας. Τό γαλλικό ἐμπόριο διεξάγεται με τῖς εὐρωπαϊκές χῶρες καί τῖς παλιές γαλλικές ἀποικίες. Ἡ Μασσαλία καί ἡ Χάβρη εἶναι τὰ μεγαλύτερα ἐμπορικά λιμάνια τῆς Γαλλίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 32

1973. Τό ἐξωτερικό ἐμπόριο τῶν μεγαλύτερων ἐμπορικῶν χωρῶν
(ἑκατομμύρια δολλάρια)

Χῶρες	Εἰσαγωγές	Ἐξαγωγές	Διαφορά ἰσοζυγίου
Ἡν. Πολιτείες	68.656	70.223	+ 1.567
Δ. Γερμανία	55.499	68.571	+ 13.072
Μ. Βρετανία	38.846	30.535	— 8.311
Ἰαπωνία	38.314	36.930	— 1.384
Γαλλία	36.987	35.565	— 1.422
Ἰταλία	27.797	22.224	— 5.573
Ὁλλανδία	23.835	24.059	+ 224
Καναδάς	23.302	25.301	+ 1.999
Βέλγιο	21.925	22.456	+ 531
Ρωσία	21.108	21.462	+ 354
Ἑλβετία	11.626	9.472	— 2.154
Σουηδία	10.628	12.198	+ 1.570
Τσεχοσλοβακία	7.854	6.035	— 1.819
Ἀ. Γερμανία	7.854	7.520	— 334
Πολωνία	7.814	6.374	— 1.440
Αὐστραλία	6.802	9.389	+ 2.587
Κόσμος	587.400	574.200	

71. "Άλλα μεγάλα κέντρα διεθνούς εμπορίου.

Στήν Εύρωπη μεγάλα κέντρα διεθνούς εμπορίου είναι ή 'Ιταλία, ή 'Ολλανδία, τό Βέλγιο, ή 'Ελβετία καί ή Σουηδία.

'Ο Καναδάς έγινε μιά μεγάλη εμπορική Δύναμη, γιατί ἔχει ἄφθονο γεωργικό, δασικό καί ὀρυκτό πλοῦτο καί μεγάλη βιομηχανία πού ἀναπτύσσεται γρήγορα. 'Η 'Ιαπωνία κατέχει ἐξαιρετική θέση ἀνάμεσα στίς μεγάλες ἐμπορικές Δυνάμεις τοῦ κόσμου. Εἰσάγει εἶδη διατροφῆς γιά τό μεγάλο πληθυσμό της καί πρῶτες ὕλες γιά τή βιομηχανία της. 'Εξάγει ἀλιευτικά προϊόντα καί μεγάλη ποικιλία ἀπό βιομηχανικά προϊόντα.

72. Τό σύγχρονο διεθνές ἐμπόριο.

Σήμερα τό διεθνές ἐμπόριο χαρακτηρίζεται ἀπό τό διαχωρισμό τοῦ κόσμου σέ δύο μεγάλες αὐτόνομες ἀγορές. Στή μιά ἀγορά ἀνήκουν ή Ρωσία, οἱ χῶρες τῆς 'Ανατολικῆς Εὐρώπης καί ή Κίνα καί στήν ἄλλη ἀγορά ἀνήκει ὁλόκληρος ὁ ὑπόλοιπος κόσμος. Οἱ ἐμπορικές συναλλαγές μεταξύ αὐτῶν τῶν δύο ἀγορῶν ὑπάγονται ἀκόμα σέ ὀρισμένους περιορισμούς. Τά τελευταῖα ὅμως χρόνια καταβάλλονται πολλές προσπάθειες, γιά νά διευρυνθοῦν οἱ ἐμπορικές συναλλαγές μεταξύ τῶν διαφόρων χωρῶν τοῦ κόσμου καί νά ἀποκατασταθεῖ τέλεια ἐλευθερία στά ρεύματα τοῦ διεθνούς ἐμπορίου.

ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

73. 'Η σημασία τῶν συγκοινωνιῶν.

Κάθε κοινωνία ἀνθρώπων ζεῖ μέσα σέ περιβάλλον μέ διαφορετικό φυσικό πλοῦτο καί βρίσκεται σέ διαφορετικό βαθμό τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Σήμερα καμιά πολιτισμένη χώρα δέν παράγει καθετί πού καταναλώνει καί δέν μπορεῖ νά καταναλώσει ὅλα ὅσα παράγει. Γι' αὐτό εἶναι ἀνάγκη νά γίνεται ἐντατική ἀνταλλαγή τῶν προϊόντων. 'Η εὐκολη μεταφορά κατορθώθηκε, ὅταν κατανικήθηκαν καί συντομεύτηκαν οἱ ἀποστάσεις. 'Η σύγχρονη οἰκονομική μορφή τοῦ κόσμου γεννήθηκε ἀπό τή μεταβολή πού προκάλεσαν στά μεταφορικά μέσα ὁ ἀτμός, τό πετρέλαιο καί ὁ ἠλεκτρισμός. Σήμερα ὁλόκληρη ή ὑφήλιος ἀποτελεῖ ἕναν τεράστιο ὄργανισμό, πού ὅλα τά μέρη του βρίσκονται σέ ἀμοι-

βαία εξάρτηση. Μιά μεταβολή που συμβαίνει σε μία χώρα, έχει αντί-
 χτυπο σε άλλες χώρες. "Όλες σχεδόν οι χώρες υψώνουν δασμολογικά
 τείχη, αν και κάθε χώρα είναι ειδικευμένη ή τείνει να ειδικευτεί σε
 όρισμένη παραγωγή και, επομένως, έχει απόλυτη ανάγκη από τη συν-
 δρομή πολλών άλλων χωρών. Ο σύγχρονος πολιτισμός επιβάλλει
 στους λαούς μία έντατική ανταλλαγή οικονομικών αγαθών και ιδεών
 (έπιστημονικές και τεχνικές κατακτήσεις, γράμματα, τέχνες κ.ά.).

Ι. ΧΕΡΣΑΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

74. Οι οδικές μεταφορές.

Κατά τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν πάρα πολύ οι οδικές μετα-
 φορές, επειδή γενικεύτηκε η χρήση του αυτοκινήτου. Όλες οι χώρες
 συγχρονίζουν τα παλιά οδικά τους δίκτυα και κατασκευάζουν καινού-
 ριους συγχρονισμένους δρόμους (αυτοκινητόδρομοι), για να κυκλοφο-
 ρούν εύκολα τα αυτοκίνητα. Τα έθνικά οδικά δίκτυα συνδέθηκαν κι έτσι
 πάνω στις ηπείρους σχηματίστηκαν διεθνή οδικά δίκτυα, που επιτρέ-
 πουν στο αυτοκίνητο να διασχίσει ολόκληρες ηπείρους (π.χ. από τη
 Στοκχόλμη μπορεί να φτάσει στην Αθήνα ή στον Περσικό κόλπο).
 Το αυτοκίνητο μπήκε σε όλες τις νέες και τις καθυστερημένες χώρες
 και πολλαπλασίασε κατά πολύ τις εμπορικές συναλλαγές. Η διαρκώς
 μεγαλύτερη χρησιμοποίηση του αυτοκινήτου ως μεταφορικού μέσου
 πραγματοποιεί σήμερα μία μεταμόρφωση του κόσμου, πολύ πιο γρή-
 γορη και πολύ μεγαλύτερης σημασίας από εκείνη που προκάλεσε
 ο σιδηρόδρομος τον περασμένο αιώνα. Το μεγαλύτερο οδικό δίκτυο
 του κόσμου είναι στις Ήν. Πολιτείες και αποτελεί περίπου το μισό
 από το παγκόσμιο οδικό δίκτυο. Πάνω σ' αυτό το οδικό δίκτυο κυκλο-
 φορούν 123 εκατομμύρια αυτοκίνητα (δηλαδή τα 42% των αυτοκινή-
 των που κυκλοφορούν σε όλο τον κόσμο (πίνακας 33).

75. Οι σιδηροδρομικές μεταφορές.

Παρά τη μεγάλη εξάπλωση του αυτοκινήτου ο σιδηρόδρομος εξα-
 κολουθεί να έχει εξαιρετική σημασία, για τις χερσαίες μεταφορές,
 γιατί μεταφέρει πολλούς επιβάτες και μεγάλες ποσότητες εμπορευ-
 μάτων. Από τη σύνδεση των εθνικών δικτύων διαμορφώθηκαν οι με-
 γάλες διεθνείς σιδηροδρομικές γραμμές. Στη Β. Αμερική υπάρχουν

ΠΙΝΑΚΑΣ 33

1973. Ή κυκλοφορία αυτοκινήτων
 (χιλιάδες οχήματα)

Ήν. Πολιτείες	123.312
Ήαπωνία	24.630
Δ. Γερμανία	17.673
Γαλλία	17.172
Μ. Βρετανία	15.595
Ήταλία	14.932
Καναδάς	10.078
Αυστραλία	5.583
Ήσπανία	4.727
Βραζιλία	3.878
Ήλλανδία	3.575
Βέλγιο	2.670
Σουηδία	2.667
Ήν. Γερμανία	2.032
Παγκόσμια κυκλοφορία 295,3 εκατομμύρια αυτοκίνητα	

τά 40% τών σιδηροδρομικών γραμμών όλου του κόσμου και στη Δυτική και Κεντρική Εύρώπη και τό δυτικό τμήμα τής Ρωσίας υπάρχουν τά 30%. Τά μεγαλύτερα εθνικά δίκτυα έχουν οί Ήν. Πολιτείες, ή Ρωσία, ό Καναδάς, ή Γερμανία, ή Γαλλία και ή Μ. Βρετανία. Ή μεγαλύτερη μεταφορά εμπορευμάτων μέ σιδηροδρόμους γίνεται στη Ρωσία, τίσ Ήν. Πολιτείες, τόν Καναδά, τήν Ήνδία και τήν Πολωνία (πίνακας 34), ενώ ή μεταφορά επιβατών είναι μεγαλύτερη στην Ήαπωνία, τή Ρωσία και τήν Ήνδία.

Οί μεγάλες ήπειρωτικές σιδηροδρομικές γραμμές. Στο βόρειο ήμισφαίριο υπάρχουν σιδηροδρομικές γραμμές πού διασχίζουν ολόκληρες ήπειρους.

α) Στην **Εύρώπη** υπάρχει ένα τέλειο διεθνές δίκτυο σιδηροδρομικών γραμμών, πού συνδέει όλες τίσ χώρες τής Εύρώπης. Ήξονες αυτού του δικτύου είναι δύο μεγάλες διεθνείς σιδηροδρομικές γραμμές. Ή μία γραμμή, έχει διεύθυνση από ΝΔ πρός ΒΑ, αρχίζει από τή Λισσαβώνα και καταλήγει στη Μόσχα. Ή δεύτερη γραμμή έχει διεύθυνση

από ΒΔ προς ΝΑ, αρχίζει από τό Λονδίνο και καταλήγει στην Κωνσταντινούπολη. Αυτές οι δύο κεντρικές διεθνείς γραμμές έχουν πολλές μεγάλες διακλαδώσεις που καταλήγουν σε διάφορες χώρες (π.χ. στην Ίταλία, στην Ελλάδα, στη Σκανδιναβία, την Αίγυπτο).

β) Στην Άσία δεν υπάρχει διεθνές δίκτυο. Ο υπερσιβηρικός σιδηρόδρομος είναι η μεγαλύτερη σε μήκος σιδηροδρομική γραμμή του κόσμου (8.684 km) και συνδέει την Ευρώπη με την Άπω Ανατολή (Μόσχα - Βλαδιβοστόκ). Μεγάλες διακλαδώσεις του υπερσιβηρικού καταλήγουν στο Τουρκεστάν και την Κίνα. Μεγάλα τοπικά δίκτυα υπάρχουν στην Κίνα και την Ίνδία. Το όροπέδιο του Ίράν διασχίζεται από μία γραμμή, που συνδέει τις άκτες της Κασπίας (Μπεντέρ Σάχ) με τις άκτες του Περσικού Κόλπου (Μπεντέρ Σαπούρ).

ΠΙΝΑΚΑΣ 34

1974. Οι σιδηροδρομικές μεταφορές

Α. Μεταφορές επιβατών (δισεκατομμύρια χιλιόμετρικοί επιβάτες)*		Β. Μεταφορές φορτίων (δισεκατομμύρια χιλιόμετρικοί τόνοι)*	
Ίαπωνία	325	Ρωσία	3.098
Ρωσία	306	Ήν. Πολιτείες	1.247
Ίσπανία	16	Καναδάς	202
Γαλλία	47	Ίνδία	120
Δ. Γερμανία	41	Πολωνία	116
Πολωνία	40	Γαλλία	77
Ίταλία	38	Δ. Γερμανία	69
Μ. Βρετανία	36	Σουηδία	20
Ά. Γερμανία	21	Ν. Άφρική	60
Ρουμανία	21	Ίαπωνία	54
Γιουγκοσλαβία	10	Ρουμανία	57
Ήν. Πολιτείες	17	Ά. Γερμανία	53

* Για να συγκρίνουμε τις σιδηροδρομικές μεταφορές, χρησιμοποιούμε το γινόμενο των επιβατών ή των φορτίων που μεταφέρθηκαν επί την αντίστοιχη απόσταση που διανύθηκε, δηλαδή:

επιβάτες × χιλιόμετρα και τόνοι × χιλιόμετρα.

Τό γινόμενο αυτό λέγεται χιλιόμετρικοί επιβάτες και χιλιόμετρικοί τόνοι.

γ) Στη **Βόρεια Ἀμερική** υπάρχουν δύο συστήματα μεγάλων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Τό ἓνα σύστημα ἀποτελεῖται ἀπό τίς γραμμές πού συνδέουν τίς ἀκτές τοῦ Ἀτλαντικοῦ μέ τίς ἀκτές τοῦ Εἰρηνικοῦ. Ὑπάρχουν δύο τέτοιες γραμμές στόν Καναδά καί ἔξι στίς Ἡν. Πολιτεῖες. Τό δεύτερο σύστημα ἀποτελεῖται ἀπό τίς γραμμές πού διευθύνονται ἀπό Βορρά πρὸς Νότο. Ἔτσι στή Β. Ἀμερική διαμορφώθηκε τό πυκνότερο σιδηροδρομικό δίκτυο τοῦ κόσμου.

δ) Στη **Νότια Ἀμερική** υπάρχουν δύο μεγάλες σιδηροδρομικές γραμμές κατὰ μήκος τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ καί τοῦ Εἰρηνικοῦ. Μεγάλη σημασία ἔχει ὁ σιδηρόδρομος Μπουένος Ἄυρες - Βαλπαράϊζο, πού διασχίζει τίς Ἄνδεις ἀνεβαίνοντας σέ ὕψος 3.145 μέτρα.

ε) Στήν **Αὐστραλία** υπάρχουν πολλά τοπικά δίκτυα, πού εἶναι ἀσύνδετα, γιατί οἱ γραμμές ἔχουν διαφορετικό πλάτος. Ἰδιαίτερη σημασία ἔχουν οἱ γραμμές: Σύδνεϋ - Πέρθ καί Σύδνεϋ - Πόρτ Ντάρβιν.

στ) Στήν **Ἀφρική** υπάρχουν τοπικά δίκτυα, πού ἀκόμα παραμένουν ἀσύνδετα.

II. ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΜΕ ΠΛΩΤΑ ΜΕΣΑ

76. Οἱ μεταφορές σέ ποταμούς.

Οἱ πλωτοὶ ποταμοὶ καί οἱ διώρυγες ἀποτελοῦν σπουδαιότατο στοιχεῖο γιά τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη μιᾶς χώρας. Λίγοι ὅμως ποταμοὶ εἶναι τέλειες ὑγρές λεωφόροι, γιατί ἢ παγώνουν γιά πολλοὺς μήνες (Ρωσία, Σιβηρία, Καναδάς) ἢ ἔχουν καταρράκτες (Κόγγος, Ζαμβέζης, Μεκόγκ) ἢ ἔχουν μεγάλες πλημμύρες (Μισσισιπής) ἢ ἔχουν ἐλώδεις ὄχθες (Ἀμαζόνιος). Τήν ὠραιότερη πλωτή λεωφόρο ἀποτελεῖ ὁ Γιάγκ - Τσέ - Γιάγκ, πού εἶναι πλωτός σέ μήκος 2.800 χιλιόμετρα ἀπό τίς ἐκβολές του. Ὡς τό Χανκόου (900 km ἀπό τή θάλασσα) φτάνουν πλοῖα πού ἔχουν βύθισμα 5 μέτρα.

Στήν Εὐρώπη μεγάλοι πλωτοὶ δρόμοι εἶναι κατὰ σειρά ὁ Ρήνος, ὁ Βόλγας καί ὁ Δούναβης. Στή Β. Ἀμερική εἶναι ὁ Μισσισιπής, οἱ Μεγάλες Λίμνες, ὁ Ἅγιος Λαυρέντιος καί ὁ Ὁχάϊο. Στή Ν. Ἀμερική εἶναι ὁ Ρίο - ντέ - λά - Πλάτα. Παρά τήν τεράστια ἀνάπτυξη τῶν σιδηροδρόμων, οἱ ποταμοὶ καί οἱ διώρυγες ἐξακολουθοῦν νά εἶναι πολύτι-

μοι δρόμοι, πού χρησιμοποιούμε κυρίως για τή μεταφορά προϊόντων πού έχουν μεγάλο βάρος και μικρή τιμή.

77. Οί θαλάσσιες μεταφορές.

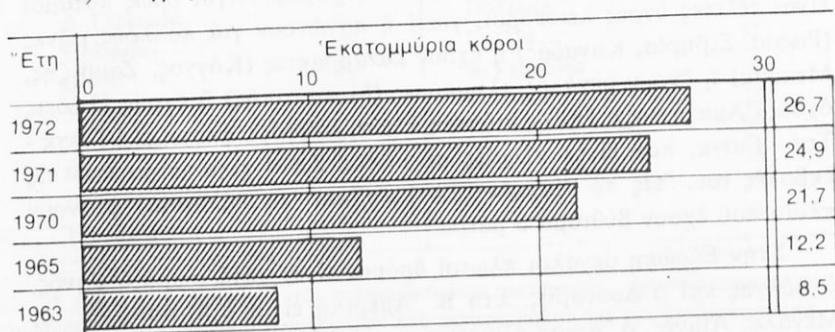
Τό μεγαλύτερο μέρος του διεθνούς έμπορίου διεξάγεται μέ θαλάσσιες μεταφορές. Τά σύγχρονα πλοία χρειάζονται λιμάνια ευρύχωρα, βαθιά και έφοδιασμένα μέ διάφορες έγκαταστάσεις (για τή γρήγορη φόρτωση και εκφόρτωση, τόν άνεφοδιασμό σέ καύσιμα και για έπισκευές). Γι' αυτό ή μεγάλη ναυτιλιακή κίνηση έχει συγκεντρωθεί σέ όρισμένα λιμάνια, πού έγιναν τά μεγαλύτερα κέντρα των θαλάσσιων μεταφορών. Οί μεγάλες γραμμές τής ναυσιπλοΐας είναι οί εξής:

α) Οί γραμμές του Β. Άτλαντικού, πού συνδέουν τούς μεγάλους λιμένες τής Δ. Ευρώπης μέ τά λιμάνια του Καναδά και των Ήν. Πολιτειών. Άπό τή θάλασσα τής Μάγλης ως τίσ εκβολές του Άγίου Λαυρέντιου και τή Νέα Υόρκη εκτείνεται ή πιο πολυσύχναστη θαλάσσια λεωφόρος του κόσμου.

β) Οί γραμμές πού από τή Δ. Ευρώπη οδηγούν προς τήν Κεντρική Άμερική, τή διώρυγα του Παναμά, τή Βραζιλία, τήν Άργεντινή, τή Δ. και Ν. Άφρική.

γ) Οί γραμμές τής Μεσογείου και του Ίνδικου ώκεανού, πού καταλήγουν στά λιμάνια τής Άν. Άφρικής, των Ίνδιων, τής Ίνδονησίας, τής Άπω Άνατολής και τής Αύστραλίας.

δ) Οί γραμμές του Ειρηνικού, πού συνδέουν τά δυτικά λιμάνια

Σχ. 4. Αύξηση των θαλάσσιων μεταφορών συνεπάγεται αύξηση των ναυπηγήσεων (ναυπηγία 1963-1972).

του Καναδά και των Ἡν. Πολιτειῶν μέ τά λιμάνια τῆς Ἰαπωνίας, τῆς Κίνας, τῆς Αὐστραλίας καί τῆς Νέας Ζηλανδίας.

ε) Οἱ γραμμές τῶν θαλασσῶν τῆς Κίνας.

78. Οἱ διεθνεῖς διώρυγες.

α) Ἡ διώρυγα τοῦ Σουέζ. Ἡ διάνοιξη τῆς διώρυγας (1859 - 1869) ὀφείλεται στόν Λεσέψ. Ἡ διώρυγα ἔχει μήκος 168 km, βάθος 12 m καί πλάτος 100 m. Οἱ ἀμμόδεις ὄχθες τῆς διώρυγας εὐκολά πέφτουν καί γι' αὐτό σχεδόν διαρκῶς γίνεται ἐκχωμάτωση. Τά πλοῖα περνοῦν τή διώρυγα σέ 14 ὥρες. Ἡ διώρυγα τοῦ Σουέζ ἔχει πολύ μεγάλη στρατηγική καί οἰκονομική σημασία. Κάθε χρόνο περνοῦν ἀπό τή διώρυγα πάνω ἀπό 15 χιλιάδες πλοῖα, πού ἡ χωρητικότητά τους ξεπερνᾶ τά 100 ἑκατομμύρια κόρους.

β) Ἡ διώρυγα τοῦ Παναμά. Ἡ διάνοιξη τῆς διώρυγας τοῦ Παναμά ἐπιχειρήθηκε ἀπό τόν Λεσέψ. (1883), ἡ κατασκευή τῆς ὁμως ὀφείλεται ἀποκλειστικά στίς Ἡν. Πολιτεῖες (1904 - 1914). Ἡ διώρυγα τοῦ Παναμά δέν εἶναι ἰσόσταθμη. Μέ σύστημα δεξαμενῶν, πού βρίσκονται σέ διαφορετικά ὕψη, τά πλοῖα ἀνεβαίνουν στήν τεχνητή λίμνη Γκατοῦν, πού εἶναι σέ ὕψος 28 m πάνω ἀπό τήν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας καί μέ σύστημα δεξαμενῶν κατεβαίνουν. Ἡ διώρυγα ἔχει μήκος 79 km καί βάθος 13 m. Τά πλοῖα περνοῦν τή διώρυγα σέ 7 ὥρες. Ἡ διώρυγα τοῦ Παναμά δέν ἔχει τή διεθνή σημασία πού ἔχει ἡ διώρυγα τοῦ Σουέζ. Κάθε χρόνο περνοῦν ἀπό τή διώρυγα περίπου 6 χιλιάδες πλοῖα, πού ἡ χωρητικότητά τους φτάνει τά 30 ἑκατομμύρια κόρους.

γ) Ἄλλες μικρότερες διώρυγες εἶναι ἡ διώρυγα τοῦ Κιέλου καί ἡ διώρυγα τῆς Κορίνθου.

79. Οἱ μεγαλύτεροι ἐμπορικοί στόλοι.

Ὅλες οἱ μεγάλες βιομηχανικές χῶρες δημιούργησαν μεγάλους ἐμπορικούς στόλους, γιά νά ἐξυπηρετήσουν τό ἐμπόριό τους. Μερικές ὁμως χῶρες, πού δέν εἶναι μεγάλες βιομηχανικές χῶρες (Ἑλλάδα, Νορβηγία) ἐκμεταλλεύτηκαν τή ναυτική τους παράδοση καί δημιούργησαν ἐμπορικούς στόλους, πού ἐξασφαλίζουν μεγάλα κέρδη. Σήμερα περίπου τό ἕνα πέμπτο τοῦ διεθνοῦς ἐμπορικοῦ στόλου ταξιδεύει μέ τή σημαία τῆς Λιβερίας καί τοῦ Παναμά, γιά νά ἀποφεύγει τίς διεθνεῖς συμβάσεις ἐργασίας καί ὀρισμένες οἰκονομικές καί ἠθικές ἐθι-

ΠΙΝΑΚΑΣ 35

1975. Οί μεγαλύτεροι εμπορικοί στόλοι

(χωρητικότητα σε χιλιάδες κόρους)

Χώρες	Όλική χωρητικότητα	Πετρελαιοφόρα
Λιβερία	65.820	41.584
Ίαπωνία	39.740	17.516
Μ. Βρετανία	33.157	33.157
Νορβηγία	26.154	13.387
Έλλάδα	22.527	8.295
Ρωσία	19.236	3.713
Ήν. Πολιτείες	14.587	5.167
Παναμάς	13.667	5.530
Ίταλία	10.137	4.061
Γαλλία	10.746	6.938
Δ. Γερμανία	8.517	2.725
Σουηδία	7.486	3.033
Όλλανδία	5.679	2.637
Ίσπανία	5.433	2.556
Δανία	4.478	2.161
Κόσμος	342.184	150.057

κές υποχρεώσεις. Στόν πίνακα 35 αναφέρονται οί μεγαλύτεροι εμπορικοί στόλοι καί οί μεγαλύτεροι στόλοι πετρελαιοφόρων πλοίων (τάνκερ).

III. ΕΝΑΕΡΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

80. Ή αεροπορική συγκοινωνία.

Τό αεροπλάνο έγινε ασύγκριτο μεταφορικό μέσο, γιατί είναι ταχύτερο καί δέν επηρεάζεται από τούς φυσικούς όρους τής επιφάνειας του εδάφους (βουνά, λίμνες, ποταμοί, θάλασσες, έρημοι, οικισμοί κ.λ.). Ή ύπεροχή του αεροπλάνου φαίνεται, όταν συγκρίνουμε τή διάρκεια ταξιδιών σε μεγάλες αποστάσεις. Έτσι με τό αεροπλάνο μέσα σε λίγες ώρες πηγαίνουμε από τήν Άθήνα στη Νέα Ύόρκη, ενώ με τό πλοίο θά χρειαζόμαστε έντεκα μέρες. Τό αεροπλάνο είναι ακριβό μεταφορικό μέσο καί γι' αυτό χρησιμοποιείται κυρίως γιά νά μεταφέ-

ρει επιβάτες και έμπορεύματα που έχουν μικρό βάρος και μεγάλη αξία. Σήμερα όλες οι χώρες έχουν έθνικά αεροπορικά δίκτυα, που έπεκτείνονται και σε άλλες χώρες. Οι μεγάλες αεροπορικές εταιρίες έχουν έναέρια δίκτυα που απλώνονται σε πολλές ήπειρους. Οι έναέρια μεταφορές συνεχώς αυξάνονται. Υπολογίζουν ότι ή πολιτική αεροπορία μεταφέρει κάθε έτος περίπου 100 εκατομμύρια επιβάτες. Τό ένα τέταρτο τών παγκόσμιων αεροπορικών μεταφορών διενεργείται στό έσωτερικό δίκτυο τών Ήν. Πολιτειών (πίνακας 36). Μεγάλο έσωτερικό έναέριο δίκτυο έχει και ή Ρωσία (πάνω από 250 γραμμές). Οι μεγάλες διεθνείς αεροπορικές γραμμές καθορίζονται από τίς πολιτικές και οικονομικές επιδιώξεις τών διαφόρων χωρών.

81. Οι μεγάλες γραμμές τών έναέριων μεταφορών.

Σήμερα τό διεθνές δίκτυο τών αεροπορικών συγκοινωνιών είναι πυκνότατο. Όρισμένες μεγάλες εταιρίες έχουν αναπτύξει πολύ μεγάλα διεθνή αεροπορικά δίκτυα, που καθένα από αυτά έχει τεράστιο μήκος. Οι διεθνείς αεροπορικές γραμμές συνδέουν τίς μεγάλες πόλεις όλου του κόσμου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 36

1973. Οι αεροπορικές μεταφορές

Χώρες	ΎΑποστάσεις πού διανύθηκαν (έκατομ. χιλιόμετρα)	ΎΕπιβάτες πού μεταφέρθηκαν (χιλιάδες)
Ήν. Πολιτείες	550	18.270
Μ. Βρετανία	315	12.580
Γαλλία	167	6.285
Δ. Γερμανία	139	4.360
Ίταλία	109	3.875
Όλλανδία	94	3.350
Έλβετία	81	3.960
Ίσπανία	76	3.855
Βέλγιο	46	1.545
Σουηδία	38	1.515
Ρωσία	—	1.365
Κόσμος	2.800	96.000

IV. ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΣΚΕΨΕΩΣ

82. Οί τηλεπικοινωνίες.

Γιά τή μετάδοση τῆς ἀνθρώπινης σκέψεως ἔχουν καταργηθεῖ οἱ ἀποστάσεις. Ἡ ἐνσύρματη τηλεπικοινωνία περιβάλλει ὁλόκληρο τόν πλανήτη μας μέ ἓνα πυκνὸ δίκτυο ἀπὸ σύρματα. Τὸ δίκτυο αὐτὸ εἶναι συνεχές καὶ διακλαδίζεται μέσα στίς θάλασσες μέ ὑποβρύχια καλώδια. Ἡ Μ. Βρετανία διαθέτει πέντε μεγάλες ὁμάδες ἀπὸ ὑποβρύχια καλώδια πού ἔχουν πάρα πολλές διακλαδώσεις. Αὐτές καταλήγουν σέ ὅλα τὰ μεγάλα κέντρα τοῦ κόσμου. Μικρότερα ὑποβρύχια καλώδια διαθέτουν οἱ Ἑν. Πολιτεῖες, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία, ἡ Δ. Γερμανία καὶ ἡ Ἰαπωνία.

Κατὰ τίς τελευταῖες δεκαετίες ἀναπτύχθηκε ραγδαῖα ἡ ραδιοτηλεπικοινωνία, δηλαδή ἡ ἀσύρματη τηλεγραφία, τηλεφωνία καὶ τηλεφωτογραφία. Σήμερα ἐφαρμόζεται ἡ αὐτόματη ραδιοτηλεφωνικὴ σύνδεση ἀνθρώπων πού βρίσκονται σέ διαφορετικὲς ἡπείρους (π.χ. Ἄ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 37

1972. Τά τηλέφωνα σέ μερικές χώρες

Χῶρες	Ἀριθμὸς συσκευῶν (χιλιάδες)	Συσκευές κατὰ 100 κατοίκους
Ἑν. Πολιτεῖες	131.100	63
Ἰαπωνία	34.000	32
Μ. Βρετανία	17.600	31
Δ. Γερμανία	16.500	27
Ρωσία	13.200	5
Ἰταλία	11.300	21
Καναδάς	11.000	50
Γαλλία	10.300	20
Ἰσπανία	5.700	16
Σουηδία	4.700	58
Αὐστραλία	4.400	34
Ὀλλανδία	4.000	30
Ἑλβετία	3.400	54
Ἑλλάδα	1.440	16
Κόσμος	312.900	8,2

θήνα - Νέα Υόρκη, Λονδίνο - Σύδνεϋ κ.λ.). Η ραδιοτηλεπικοινωνία εξυπηρετείται και από ειδικούς τεχνητούς δορυφόρους της Γης.

Τό τηλέφωνο χρησιμοποιείται για τις άστικές και υπεραστικές συνδιαλέξεις. Σέ όλο τόν κόσμο τό 1932 λειτουργούσαν 33 έκατομμύρια τηλέφωνα, ένώ τό 1972 έφτασαν τά 313 έκατομμύρια. Από αυτά 131 έκατομμύρια άντιστοιχοϋν στίς Ήν. Πολιτείες (πίνακας 37). Η χρήση του τηλεφώνου σέ μία χώρα καταφαίνεται από τόν αριθμό τών συσκευών πού αναλογοϋν σέ 100 κατοίκους. Από τήν άποψη αυτή στην πρώτη σειρά έρχονται οί Ήν. Πολιτείες, ή Σουηδία, ή Έλβετία και ό Καναδάς (πάνω από 50 συσκευές κατά 100 κατοίκους).

Γιά τή μεταφορά τών ανθρώπων και τών έμπορευμάτων οί αποστάσεις διαρκώς μικραίνουν, όσο αυξάνονται οί ταχύτητες τών μεταφορικών μας μέσων. Γιά τή μετάδοση όμως τής ανθρώπινης σκέψως οί αποστάσεις έχουν έκμηδενιστεί.

V. ΔΙΕΘΝΗΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

83. Ό διεθνής τουρισμός.

Η ύψωση του βιοτικού επιπέδου των λαών και ή ανάπτυξη των μέσων συγκοινωνίας συντέλεσαν στό να αναπτυχθεί μία ζωηρή τουριστική κίνηση. Μέσα στά όρια καθεμιάς χώρας έχει αναπτυχθεί ό **έσωτερικός τουρισμός**. Αλλά για τήν εθνική οικονομία μιās χώρας ιδιαίτερη σημασία έχει ό **διεθνής τουρισμός**, δηλαδή ή είσοδος στή χώρα «έπισκεπτών» πού προέρχονται από άλλες χώρες. Οί ξένοι, πού έρχονται στή χώρα, παραμένουν μία μέρα ή και περισσότερο, όχι για εργασία, αλλά για λόγους υγείας, για διασκέδαση, για επίσκεψη αρχαιολογικών τόπων ή φυσικών τοπίων, για εκτέλεση ή παρακολούθηση καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, για επιστημονικές ή άλλες μελέτες κ.λ. Η είσοδος σέ μία χώρα πολλών τουριστών άσκει ευεργετική επίδραση στην οικονομία τής χώρας, για τούς έξης λόγους:

- α) προκαλεί τήν εισροή ξένου συναλλάγματος, πού καλύπτει μέρος του έλλειμματος του έμπορικού ισοζυγίου και
- β) δημιουργεί άπασχόληση σέ μεγάλες ομάδες κατοίκων τής χώρας.

Γιά να αναπτυχθεί σέ μία χώρα διεθνής τουριστική κίνηση, χρειά-

ΠΙΝΑΚΑΣ 38

1974. Τά μεγάλα κέντρα του διεθνούς τουρισμού
(Αριθμός τουριστών σε χιλιάδες)

Καναδάς	13.759
Ίσπανία	30.343
Α. Γερμανία	17.320
Σκανδιναβία	15.000
Ην. Πολιτείες	14.123
Ίταλία	12.442
Αυστρία	10.886
Γαλλία	9.838
Άγιος Δομίνικος	9.480
Μ. Βρετανία	7.935
Δ. Γερμανία	6.951
Βέλγιο	7.477
Έλβετία	6.228
Γιουγκοσλαβία	5.458
Έλλάδα	1.956

ζονται πολλές προσπάθειες, δηλαδή διαφημίσεις, πληρέστατο δίκτυο συγκοινωνιών, συγχρονισμένες ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις, ειδικά περίπτερα (ξενώνες) σε όρισμένες περιοχές, διαμορφώσεις σε μεγάλες εκτάσεις βουνών και άκτων, οργάνωση κέντρων ψυχαγωγίας κ.ά. Τά δύο μεγαλύτερα κέντρα του διεθνούς τουρισμού είναι ό Καναδάς και ή Ίσπανία (πίνακας 38).

ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

84. Οι Μεγάλες Δυνάμεις.

Στό σημερινό κόσμο όρισμένες χώρες υπερέχουν πάρα πολύ από τίς άλλες χώρες και γι' αυτό τίς ονομάζουμε **Μεγάλες Δυνάμεις**. Τό κύριο γνώρισμα τών Μεγάλων Δυνάμεων είναι ή τεράστια οικονομική ισχύς τους, πού εξασφαλίζει και ή μεγάλη στρατιωτική ισχύ τους. Ή εξέλιξη μιās χώρας σε Μεγάλη Δύναμη όφείλεται σε' όρισμένα αίτια, πού δέν είναι άκριβώς τά ίδια γιά όλες τίς Μεγάλες Δυνάμεις. Ή οικονομική ζωή μιās Μεγάλης Δυνάμεως είναι πολύ έντονη και χαρακτηρισίζεται από τό έξής φαινόμενα:

- α) μεγάλη ικανότητα παραγωγής·
- β) έντατικές μεταφορές στο έσωτερικό της χώρας·
- γ) μεγάλο έσωτερικό και έξωωτερικό εμπόριο·
- δ) ισχυρό και υγιές νόμισμα.

Τό ότι λίγες μόνον χῶρες αναδειχθηκαν Μεγάλες Δυνάμεις, αυτό όφείλεται σέ όρισμένους φυσικούς και άνθρώπινους παράγοντες.

85. Παράγοντες για τήν εξέλιξη μιᾶς χώρας σέ Μεγάλη Δύναμη.

Γιά νά εξελιχθεῖ μιά χώρα σέ Μεγάλη Δύναμη, πρέπει νά συντρέξουν όρισμένοι παράγοντες, από τούς όποίους οί κυριότεροι είναι οί εξής:

α) Ἡ ἔκταση τῆς χώρας δέν παίξει πάντοτε άποφασιστικό ρόλο για τήν εξέλιξή της σέ Μεγάλη Δύναμη. Ἐτσι π.χ. ἡ Τουρκία σέ ἔκταση είναι πολύ μεγαλύτερη από τή Δ. Γερμανία κι ὁμως οί Δ. Γερμανία είναι μιά Μεγάλη Δύναμη. Ὑπάρχουν ὁμως και Μεγάλες Δυνάμεις πού ἔχουν τεράστια ἔκταση, ὅπως είναι οί Ἡν. Πολιτείες, ἡ Ρωσία, ὁ Καναδάς.

β) Ὁ πληθυσμός μιᾶς χώρας, όταν είναι πολύ μεγάλος, άποτελεῖ στοιχεῖο ισχύος γι' αὐτή τή χώρα, αλλά τό στοιχεῖο αὐτό δέν είναι άρκετό για νά αναδείξει τή χώρα Μεγάλη Δύναμη. Ἐτσι ἡ Ἰνδία ἔχει πληθυσμό ὑπερδιπλάσιο από τίς Ἡν. Πολιτείες κι ὁμως οί Ἡν. Πολιτείες είναι άσύγκριτα ισχυρότερες από τήν Ἰνδία.

γ) Μερικές χῶρες κατέχουν σήμερα ἔξαιρετική θέση στόν κόσμο, ἐπειδή διέσπειραν ἕνα σημαντικό αριθμό κατοίκων τους σέ διάφορες άλλες χῶρες. Ἐτσι ἡ άποδημία άποτελεσε στοιχεῖο, πού άνέδειξε όρισμένες χῶρες Μεγάλες Δυνάμεις. Ἡ κατά μάζες διασπορά τῶν Ἄγγλων ἔξω από τήν Ἄγγλία βοήθησε άποτελεσματικά στήν άνάπτυξη τοῦ άγγλικοῦ ἐμπορίου σ' ὅλο τόν κόσμο, στήν κατάκτηση ἐπικαιρων στρατηγικῶν σημείων σέ πολλά σημεία τῆς Γῆς, και στήν κατάκτηση τῶν περιοχῶν πού άποτελοῦν σήμερα τά μέλη τῆς Βρετανικῆς Κοινοπολιτείας. Ἐπίσης ἡ άποδημία τῶν Γερμανῶν βοήθησε νά αναπτυχθοῦν μεγάλοι ἐμπορικοί σύνδεσμοι μεταξύ τῆς Γερμανίας και τῶν περιοχῶν, ὅπου ἐγκαταστάθηκαν οί Γερμανοί μετανάστες. Αὐτοί οί ἐμπορικοί σύνδεσμοι είναι άκόμα και σήμερα ἕνα σημαντικό στοιχεῖο τῆς οικονομικῆς και πολιτικῆς ισχύος τῆς Γερμανίας. Ἡ

ἀποδημία από μία χώρα γίνεται στοιχείο ισχύος γι' αυτή τη χώρα, όταν ή ἀποδημία ἐκδηλώνεται ως **δύναμη για ἐξάπλωση** τῶν κατοίκων τῆς χώρας καί σύγχρονα συνοδεύεται από **ἐξοπλισμό ὑλικού πολιτισμοῦ**. Ἐτσι ή ἰαπωνική ἀποδημία, ἄν καί σέ ἀριθμό ἦταν πολύ μικρή, βοήθησε ὅμως πολύ περισσότερο στήν ἐξάπλωση τῆς Ἰαπωνίας, παρά ή ὀγκώδης κινεζική ἀποδημία πού δέν συνέβαλε στήν τόνωση τῆς ισχύος τῆς Κίνας. Ἡ ἰαπωνική ἀποδημία μετέφερε δύναμη καί στοιχεῖα ὑλικού πολιτισμοῦ, ἐνῶ ή κινεζική ἀποδημία μετέφερε φτώχεια καί ἀθλιότητα. Οἱ Ἦν. Πολιτεῖες καί ή Ρωσία εἶναι σήμερα Μεγάλες Δυνάμεις, ἀλλά δέν παρουσίασαν στό παρελθόν τό φαινόμενο τῆς ἀποδημίας. Καί στίς δύο ὅμως αὐτές χώρες παρατηρεῖται ἐντονη ἐξάπλωση τοῦ πληθυσμοῦ τους στίς ἀπέραντες νέες ἐκτάσεις, πού ὑπάρχουν μέσα στά ὅρια τῆς χώρας τους.

δ) Ἡ κατοχή **ἀποικιῶν** εἶναι σημαντικό στοιχείο ισχύος γιά μία χώρα, γιατί ή ἀποικία αὐξάνει τήν ἔκταση καί τόν πληθυσμό τῆς χώρας καί ἐπιδρᾷ εὐεργετικά στήν οἰκονομία τῆς χώρας. Ὁ ρόλος τῶν ἀποικιῶν ὑπῆρξε σημαντικός ὡς τίς ἀρχές τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα. Ἡ κατοχή ἀποικιῶν ἦταν μεγάλο πλεονέκτημα γιά μία χώρα, γιατί οἱ ἀποικίες ἦταν τόποι γιά προνομιακή ἐγκατάσταση τῶν κατοίκων τῆς μητροπόλεως, ἦταν περιοχές γιά ἐπικερδή τοποθέτηση κεφαλαίων, ἦταν πιστοί προμηθευτές φτηνῶν καί πολλῶν πρώτων ὑλῶν κι' ἀκόμα ἦταν ἐξασφαλισμένα κέντρα γιά τήν κατανάλωση τῶν προϊόντων τῆς μητροπολιτικῆς βιομηχανίας. Ἀλλά ἀπό τίς ἀρχές τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα καί ιδιαίτερα μετά τό δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο ή ἀκαταμάχητη τάση τῶν λαῶν γιά αὐτοδιάθεση ἐξαφάνισε τό φαινόμενο τῶν ἀποικιῶν. Ὅρισμένες ὅμως σύγχρονες Μεγάλες Δυνάμεις, ὅπως ή Μεγάλη Βρετανία, ή Γαλλία, τό Βέλγιο, ή Ὁλλανδία, κατά ἓνα μεγάλο μέρος ὀφείλουν τή σημερινή ισχύ τους στίς μεγάλες καί πλούσιες ἀποικίες, πού εἶχαν στήν κατοχή τους μέχρι πρὶν ἀπό λίγα ἀκόμα χρόνια. Ἄλλες σύγχρονες Μεγάλες Δυνάμεις, ὅπως οἱ Ἦν. Πολιτεῖες, ή Ρωσία, ὁ Καναδάς δέν εἶχαν στό παρελθόν ἀποικίες, ἔχουν ὅμως στήν κατοχή τους μέσα στά ἔθνηκά τους ὅρια μεγάλες ἐκτάσεις νέων χωρῶν. Σ' αὐτές τίς νέες χώρες διενεργεῖται σήμερα ἓνα καινούριό εἶδος ἀποικισμοῦ.

ε) Ἀπό ὅλες τίς προϋποθέσεις, πού ἀπαιτοῦνται γιά νά ἐξελιχθεῖ μία χώρα σέ Μεγάλη Δύναμη, ἐκείνη πού ἀναμφισβήτητα ἔχει τή

μεγαλύτερη σημασία είναι ή κατοχή **ορισμένων προϊόντων**, πού είναι απαραίτητα για νά εξασφαλιστεί ή σημερινή μορφή τής ζωής. Αυτά τά προϊόντα έχουν σήμερα τή μεγαλύτερη ζήτηση στόν κόσμο, γιατί αυτά εξασφαλίζουν τήν ύλική ζωή τών ανθρώπων καί τήν πολεμική δύναμη. Τά προϊόντα αυτά ονομάζονται **βασικά προϊόντα** (ή προϊόντα - κλειδιά) καί αποτελούν άντικείμενο διεθνούς έμπορίου. Είναι τά βασικά ύλικά για τίς θεμελιώδεις βιομηχανίες τής ζωής καί τοῦ θανάτου, δηλαδή για τίς θεμελιώδεις βιομηχανίες τής ειρηνικής ζωής καί τοῦ πολέμου. Οί βιομηχανίες αυτές λέγονται **βασικές βιομηχανίες** (ή βιομηχανίες - κλειδιά).

86. Τά βασικά προϊόντα.

Τά βασικά προϊόντα έχουν σχέση μέ τίς ζωτικές ανάγκες τών πολιτισμένων λαών.

1) Για τή **διατροφή** τών ανθρώπων είναι απαραίτητα διάφορα προϊόντα. Από αυτά τήν πρώτη θέση έχει τό **σιτάρι**, πού είναι ή βασική ύλη διατροφής για όλόκληρη τή λευκή φυλή. Έπειτα έρχεται τό **ρύζι** μέ τό όποιο συντηρείται τό μεγαλύτερο μέρος τής κίτρινης φυλής. Ή ζάχαρη, τό κρέας, τό γάλα καί τά παράγωγά του είναι κι' αυτά βασικά προϊόντα διατροφής για τή λευκή φυλή.

2) Για τήν **ένδυμασία** τών ανθρώπων χρησιμοποιούνται κυρίως δύο βασικές ύφαντικές ύλες, τό **βαμβάκι**, πού έχει φυτική προέλευση καί τό **μαλλί**, πού έχει ζωική προέλευση. Ή χώρα πού έχει στήν κατοχή της τίς πηγές παραγωγής τών ύφαντικῶν ύλῶν καί τό βιομηχανικό έξοπλισμό για τήν κατεργασία τους, άναμφισβήτητα διαθέτει ένα στοιχείο ισχύος σχετικά μέ τίς άλλες χώρες. Οί καινούριες ύφαντικές ύλες, πού παρασκευάζει ή σύγχρονη χημική βιομηχανία, δέν μόρεσαν νά έλαττώσουν τή σημασία πού έχουν οί παλιές ύφαντικές ύλες, δηλαδή τό βαμβάκι καί τό μαλλί.

3) Ός πηγές **ένέργειας** χρησιμοποιούνται σήμερα ό **λιθάνθρακας** καί ό **λιγνίτης**, τό **πετρέλαιο**, οί **ύδατοπτώσεις** καί τά **γαιαέρια**. Ό λιθάνθρακας εξακολουθεί νά είναι καύσιμη ύλη καί χρησιμοποιείται στίς έστίες άτμομηχανῶν έργοστασίων, δίνει στή μεταλλουργία τό απαραίτητο κόκ καί είναι θεμελιώδης πρώτη ύλη για τή μεγάλη χημική βιομηχανία. Τό πετρέλαιο είναι περιζήτητη καύσιμη ύλη, πού εξασφα-

λίξει τήν κίνηση τῶν ἀεροπλάνων, τῶν αὐτοκινήτων, τῶν σιδηροδρόμων, τοῦ ἐμπορικοῦ καί πολεμικοῦ στόλου. Ἐπίσης ἀπό τό πετρέλαιο παίρνουμε ἀκόμα καί πάρα πολλά χημικά προϊόντα. Ἡ σημασία τοῦ πετρελαίου γιά τήν ἐξασφάλιση τῆς μορφῆς, πού ἔχει σήμερα ἡ ζωὴ τῶν λαῶν, διαρκῶς αὐξάνει. Τά κράτη πού ἔχουν στήν κατοχή τους ἢ ἐλέγχουν οἰκονομικά τά κοιτάσματα τοῦ λιθάνθρακα καί τοῦ πετρελαίου, ἀποκοτῶν αὐτόματα μεγάλη ἰσχύ. Στή σύγχρονη ζωὴ οἱ ὕδατοπτώσεις ἔχουν πολύ μεγάλη σημασία, γιατί ἡ ἐπιστήμη καί ἡ τεχνική μπόρεσαν νά λύσουν τό πρόβλημα τῆς μεταφορᾶς τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας σέ μεγάλη ἀπόσταση ἀπό τόν τόπο πού βρίσκεται τό ὕδροηλεκτρικό ἐργοστάσιο. Ἡ ἐκμετάλλευση τῶν ὕδατοπτώσεων γενικεύεται, τόσο στίς χῶρες πού διαθέτουν λιθάνθρακα καί πετρέλαιο, ὅσο καί στίς χῶρες πού δέν διαθέτουν αὐτά τά δύο πολύτιμα καύσιμα. Οἱ χῶρες τῆς δευτέρας κατηγορίας, μέ τήν ἐκμετάλλευση τῶν ὕδατοπτώσεων, μετριάζουν κατά πολύ τήν ἐξάρτησή τους ἀπό τίς χῶρες πού παράγουν τό λιθάνθρακα καί τό πετρέλαιο. Ἡ νέα μορφή ἐνέργειας, ἡ **πυρηνική ἐνέργεια**, προσδίνει ἐξαιρετική οἰκονομική καί πολεμική ἰσχύ στίς χῶρες πού τήν διαθέτουν.

4) Ἐπίσης ἀπό **τά βιομηχανικά μέταλλα**, τρία εἶναι βασικά στοιχεῖα τῆς ἰσχύος μιᾶς χώρας: **ὁ σίδηρος, ὁ χαλκός καί τό ἀργίλιο** (ἀλουμίνιο). Οἱ κατασκευές πλοίων, σιδηροδρόμων, ἀεροπλάνων καί τεχνικῶν ἔργων, ἡ οἰκοδομική καί γενικά οἱ μηχανικές κατασκευές τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς καί τοῦ πολέμου χρησιμοποιοῦν εὐρύτατα τά παραπάνω τρία μέταλλα. Γιά τή σύγχρονη τεχνική σημαντικά εἶναι καί διάφορα ἄλλα μέταλλα (π.χ. μαγγάνιο, νικέλιο, βολφράμιο κ.ἄ.). Περιζήτητα εἶναι καί τά μέταλλα οὐράνιο καί θόριο.

5) Ἐπίσης ἀπό **τά πολύτιμα μέταλλα** τήν πρώτη θέση ἔχει ὁ **χρυσός**, πού ἐξακολουθεῖ νά συσχετίζεται μέ τά νομισματικά προβλήματα καί ἀποτελεῖ σπουδαῖο ἀντικείμενο διεθνoῦς ἐμπορίου. Ἡ κατοχή ἢ ὁ οἰκονομικός ἐλεγχος τῶν χρυσοφόρων κοιτασμάτων εἶναι ἕνα στοιχεῖο ἰσχύος γιά μιᾶς χώρα, γιατί ἡ παραγωγή χρυσοῦ ἰσοδυναμεῖ μέ εἰσροή πλοῦτου σέ αὐτή τή χώρα. Ὁ λευκόχρυσος καί ὁ ἄργυρος δέν ἔχουν τή μεγάλη σημασία πού ἔχει ὁ χρυσός.

6) Ἐπίσης ἀπό τή μεγάλη ποικιλία τῶν προϊόντων πού παράγει ἡ **χημική βιομηχανία** ὀρισμένα χημικά προϊόντα ἀποτελοῦν σημαντικά στοι-

χειά της ισχύος μιᾶς χώρας. Στήν πρώτη σειρά ἔρχεται τό μέταλλο **κάλιο**. Αὐτό εἶναι ἀπαραίτητο γιά τήν παραγωγή πλούσιων **χημικῶν λιπασμάτων**, μέ τά ὁποῖα πετυχαίνουμε τήν ποσοτική καί ποιοτική βελτίωση τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Τό κάλιο εἶναι ἀπαραίτητο καί σέ ἄλλες χημικές βιομηχανίες. Στή σύγχρονη ζωή σημαντικό ρόλο παίζουν οἱ δύο ἐνώσεις τοῦ ἄζωτου, ἡ ἄμμωνία καί τό νιτρικό ὀξύ. Οἱ ἐνώσεις αὐτές εἶναι βασικά χημικά προϊόντα καί παράγονται σέ τεράστιες ποσότητες ἀπό τή μεγάλη **βιομηχανία τοῦ ἄζωτου**. Αὐτή ἀπαιτεῖ ἄφθονο καί φτηνό ἠλεκτρικό ρεῦμα, πού παράγεται σέ μεγάλες θερμοηλεκτρικές ἢ ὑδροηλεκτρικές ἐγκαταστάσεις. Ἄλλο βασικό χημικό προϊόν εἶναι τό **θεικό ὀξύ**, πού λέγεται «ψωμί τῆς χημικῆς βιομηχανίας» καί ἔχει ἐξαιρετική σημασία γιά πολλούς κλάδους τῆς παραγωγῆς. Γιά τή βιομηχανία τῶν χρωμάτων, τήν κατεργασία ὑφαντικῶν ὕλων καί γενικά γιά πολλές εἰρηνικές καί πολεμικές ἐφαρμογές τῆς χημείας σπουδαιότατο ρόλο παίζει τό **χλωρίο**.

7) Ἀπό τό **φυτικό κόσμο** παίρνουμε σήμερα μεγάλη ποικιλία προϊόντων. Στήν πρώτη γραμμῆ βρίσκεται ἡ **κυτταρίνη**, πού τήν παίρνουμε κυρίως ἀπό τό ξύλο. Ἡ κυτταρίνη ἀποτελεῖ τή βασική πρώτη ὕλη γιά ἓνα μεγάλο πλῆθος βιομηχανιῶν, πού παράγουν διάφορα προϊόντα, ἀπαραίτητα γιά τή σύγχρονη ζωή. Σέ αὐτά τά προϊόντα ἀνήκουν τό χαρτί, οἱ τεχνητές ὑφαντικές ὕλες, οἱ πλαστικές καί ἐκρηκτικές ὕλες, χρώματα καί βερνίκια, φωτογραφικά φιλμ, κ.ἄ. Τό **βαμβάκι** ἐπίσης εἶναι προϊόν μεγάλης σημασίας, γιατί δίνει τήν πιό διαδομένη ὑφαντική ὕλη καί τό πολύτιμο βαμβακόλαδο, πού τό χρησιμοποιοῦν ὀρισμένες βιομηχανίες. Ἀπό τό φυτικό κόσμο παίρνουμε καί τό **καουτσούκ**, πού ἀποτελεῖ βασικό στοιχεῖο γιά τή σύγχρονη μορφή τῆς ζωῆς τῶν λαῶν. Ἡ χώρα, πού ἔχει στήν κατοχή της ἡ ἐλέγχει οἰκονομικά τήν παραγωγή τοῦ καουτσούκ, διαθέτει ἓνα σημαντικό στοιχεῖο ισχύος, γιατί τό καουτσούκ εἶναι ἀπαραίτητο σέ καιρό εἰρήνης καί πολέμου σέ καιρό πολέμου. Γι' αὐτό οἱ χῶρες πού δέν παράγουν φυσικό καουτσούκ φρόντισαν νά ἔχουν ἄφθονη παραγωγή συνθετικοῦ καουτσούκ.

8) Βασικό προϊόν γιά νά διατηρηθεῖ ἡ σημερινή μορφή τοῦ ὑλικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι τό **τσιμέντο**. Αὐτό τό χρησιμοποιοῦμε στή σύγχρονη οἰκοδομική, γιά νά κατασκευάζουμε μικρές κατοικίες ἢ τερά-

στια οικόδομικά συγκροτήματα. Χάρη στο τσιμέντο διαμορφώθηκε μιá καινούρια τεχνική γιά τήν κατασκευή τών οικόδομῶν, πού γρήγορα ἀλλάζει τή μορφή τών παλιῶν πόλεων. Τό τσιμέντο χρησιμοποιεῖται ἐπίσης γιά τήν κατασκευή τών μεγάλων τεχνικῶν ἔργων, ὅπως εἶναι τά φράγματα, τά λιμενικά ἔργα, οἱ γέφυρες, οἱ δρόμοι, τά ἀεροδρόμια καθῶς καί μεγάλα ἔργα πολεμικῆς σημασίας. Ἐτσι τό τσιμέντο ἔγινε ἡ δομική ὕλη, πού ἔχει τεράστια σημασία γιά τή σύγχρονη ζωή.

9) Ἀπό τό 1945 ἡ ἐπιστήμη ἔθεσε στή διάθεση τῆς ἀνθρωπότητας μιá νέα μορφή ἐνέργειας, τήν **πυρηνική ἐνέργεια**. Δέν μποροῦμε νά μαντέψουμε ποιά ριζική ἀλλαγὴ θά προκαλέσει μελλοντικά στή διάρθρωση τῆς οἰκονομίας τών λαῶν ἡ ἄφθονη παραγωγή πυρηνικῆς ἐνέργειας. Σήμερα ἡ παραγωγή πυρηνικῆς ἐνέργειας εἶναι περιορισμένη καί γίνεται μέ τούς ἐξῆς δύο τρόπους:

α) μέ τή διάσπαση τοῦ ἀτομικοῦ πυρήνα τοῦ οὐρανίου καί τοῦ πλουτωνίου καί

β) μέ τή σύντηξη ἐλαφρῶν ἀτομικῶν πυρήνων (ὕδρογόνου).

Ἡ δεύτερη μέθοδος βρίσκεται ἀκόμα στό στάδιο τῆς ἐργαστηριακῆς ἔρευνας. Ἀντίθετα ἡ πρώτη μέθοδος εἶναι εὐκολότερη, γι' αὐτό σήμερα γίνεται βιομηχανική ἐκμετάλλευση τῆς πυρηνικῆς ἐνέργειας, πού παράγεται μέσα στους ἀτομικούς ἀντιδραστήρες. Ἐτσι τά σπάνια ραδιενεργά στοιχεῖα, οὐράνιο καί θόριο, ἔγιναν βασικά ὀρυκτά προϊόντα, πού ἐξασφαλίζουν μεγάλη ἰσχύ στίς χῶρες πού ἔχουν στήν κατοχή τους ἡ ἐλέγχουν οἰκονομικά τά κοιτάσματα οὐρανίου καί θορίου.

10) Ἀναφέραμε παραπάνω τά πιό βασικά προϊόντα, πού σήμερα ἐξασφαλίζουν ἰσχύ σέ μιá χώρα. Ἐκτός ὅμως ἀπό τά προϊόντα αὐτά ὑπάρχουν καί πολλά ἄλλα, πού εἶναι ἀπαραίτητα γιά τή σύγχρονη ζωή καί τή σύγχρονη τεχνική. Τέτοια π.χ. προϊόντα εἶναι οἱ θερμικοί καί ἠλεκτρικοί μονωτές, οἱ ἄκαυστες ὕλες, οἱ ἡμιαγωγοί κ.ἄ.

87. Ἡ κατοχὴ τῶν βασικῶν προϊόντων.

Σήμερα καμιά χώρα, ὅσο μεγάλη κι' ἂν εἶναι, δέν μπορεῖ νά ἔχει ὅ,τι χρειάζεται γιά τούς κατοίκους της. Πολλά ἀπαραίτητα γιά τή ζωή τῶν κατοίκων της προϊόντα ἢ παράγονται σέ ἀνεπαρκεῖς ποσότητες ἢ δέν παράγονται διόλου μέσα στά ὅρια τῆς χώρας. Ἐτσι π.χ. οἱ Ἕν. Πολιτεῖες καί ἡ Ρωσία δέν παράγουν διόλου φυσικό καουτσούκ, καί

ὅμως ἔχουν μεγάλη βιομηχανία αὐτοκινήτων. Ἐπίσης ἡ Δ. Γερμανία ἔχει τεράστια βιομηχανία χυτοσιδήρου καὶ χάλυβα, ἐνῶ τὸ σιδηρομετάλλευμα πού παράγει εἶναι πολὺ λιγότερο ἀπὸ αὐτὸ πού χρειάζεται. Ὅλες οἱ Μεγάλες Δυνάμεις ἀναγκάζονται νά κάνουν τεράστιες **εἰσαγωγές**, γιὰ νά συντηρήσουν τὸ μεγάλο πληθυσμὸ τους καὶ τὸ ρυθμὸ τῆς παραγωγῆς τους. Καὶ ἀντίστροφα ὅλες οἱ Μεγάλες Δυνάμεις εἶναι ὑποχρεωμένες νά κάνουν σέ μεγάλη κλίμακα **ἐξαγωγές**, γιὰ νά διαθέτουν τὰ προϊόντα τῆς μεγάλης παραγωγικῆς μηχανῆς τους. Ἡ κλειστή ἐθνικὴ οἰκονομία εἶναι σήμερα μιὰ ἀπραγματοποίητη μορφή οἰκονομίας.

Γιὰ τὴν κατοχὴ τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῆ διάθεση τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων τους οἱ Μεγάλες Δυνάμεις ἀπέβλεπαν ἄλλοτε στὶς ἀποικίες. Ἀλλὰ κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἔγιναν σημαντικὲς μεταβολές στὴν πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ διάρθρωση τοῦ κόσμου. Σήμερα ὑπάρχουν ἀρκετὲς χῶρες, πού στὸν ἐθνικὸ χῶρο τους **κατέχουν** πρώτες ὕλες, χωρὶς ὅμως νά ἔχουν καὶ **τόν ἔλεγχό τους**, γιὰτί ἡ παραγωγή τους γίνεται μέ κεφάλαια καὶ τεχνικὸ ἐξοπλισμὸ ξένων ἐταιριῶν.

Σύμφωνα μέ ἕναν παλιὸ οἰκονομικὸ νόμο, οἱ πρώτες ὕλες ἀνήκουν «σ' ἐκεῖνον πού τίς κατέκτησε καὶ ὀργάνωσε τὴν ἐκμετάλλευσή τους». Ἀλλὰ κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια οἱ χῶρες πού διαθέτουν τίς πρώτες ὕλες ἄρχισαν νά ἀποκοτοῦν δικαιώματα στὴν ἐκμετάλλευσή τους.

Οἱ Ἡν. Πολιτεῖες ἔχουν στὴν κατοχὴ τους τὴ μισή ποσότητα τοῦ χρυσοῦ πού ὑπάρχει διαθέσιμος σ' ὅλο τὸν κόσμο, μολοντί τὰ χρυσοφόρα κοιτάσματα βρίσκονται κυρίως μέσα στά ὄρια τῆς Βρετανικῆς Κοινοπολιτείας καὶ τῆς Ρωσίας. Τὸ παράδειγμα αὐτὸ δείχνει ὅτι **ἡ οἰκονομικὴ κατανομή** μερικῶν βασικῶν προϊόντων πού εἶναι συντελεστές ἰσχύος τῶν Μεγάλων Δυνάμεων δέν συμπίπτει ἀναγκαστικά μέ τὴ γεωγραφικὴ κατανομή αὐτῶν τῶν προϊόντων πάνω στὸν πλανήτη μας.

88. Οἱ προσπάθειες γιὰ ἐξασφάλιση καὶ ὑποκατάσταση βασικῶν προϊόντων.

Μέ τὴ σημερινὴ μορφή τῆς ζωῆς τῶν πολιτισμένων λαῶν καμιά χώρα δέν ἔχει αὐτάρκεια. Ἀκόμα καὶ μιὰ Μεγάλη Δύναμη ἔχει ἐξάρτηση ἀπὸ τὴν παραγωγή ἄλλων χωρῶν. Οἱ Μεγάλες Δυνάμεις, γιὰ νά

έξασφαλίσουν τὰ απαιτούμενα βασικά προϊόντα, πού παράγονται έξω από τόν ἐθνικό χῶρο τους, απέβλεπαν ἄλλοτε στήν κατοχή ἀποικιῶν, σήμερα ὅμως ἡ ἐξασφάλιση αὐτῶν τῶν προϊόντων ἐπιδιώκεται μέ ἄλλους τρόπους. Ἔτσι οἱ Μεγάλες Δυνάμεις, μέ τὰ κεφάλαια πού διαθέτουν, ἐπιδιώκουν νά ἀποκτήσουν τήν ἐκμετάλλευση τῆς παραγωγῆς αὐτῶν τῶν προϊόντων. Ὅπου π.χ. ἀνακαλυφθοῦν κοιτάσματα πετρελαίου, παρατηρεῖται τρομερός ἀνταγωνισμός ξένων κεφαλαίων, πού θέλουν νά ἀναλάβουν τήν ἐκμετάλλευσή τους.

Ἄλλοι τρόποι γιά νά ἐξασφαλιστοῦν ὀρισμένα βασικά προϊόντα εἶναι ἡ ὑποκατάστασή τους μέ ἄλλα προϊόντα, πού ὀνομάζονται ὑποκατάστατα (ἐρζάτς). Ἡ πρώτη τέτοια προσπάθεια ἔγινε στούς χρόνους τοῦ Ναπολέοντα, ὅποτε ἄρχισαν στή Δ. Εὐρώπη νά καλλιεργοῦν τὰ ζαχαρότευτλα, γιά νά ὑποκαταστήσουν τό ζαχαροκάλαμο. Ἄλλο παράδειγμα ἔχουμε τή Γερμανία, ἡ ὁποία στόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο κατόρθωσε νά παρασκευάζει ἐνώσεις τοῦ ἀζώτου, ὄχι ἀπό τό νίτρο τῆς Χιλῆς, ἀλλά δεσμεύοντας τό ἀτμοσφαιρικό ἄζωτο. Ἐπίσης παρασκεύασε συνθετικό καουτσούκ, συνθετικά προϊόντα πετρελαίου, τεχνητές καί συνθετικές ὑφαντικές ὕλες. Ἡ Ρωσία προσπαθεῖ νά ἀναπτύξει τήν καλλιέργεια νέων φυτῶν, πού θά τῆς προμηθεύουν καουτσούκ. Ἡ Ἰταλία παρασκευάζει συνθετικό μαλλί ἀπό τήν καζεΐνη, πού ὑπάρχει στό γάλα. Σήμερα σέ ὅλες τίς χῶρες, καί ἰδιαίτερα στίς Μεγάλες Δυνάμεις, ὅπου ὑπάρχουν τέλεια ἐργαστήρια, καταβάλλονται μεγάλες προσπάθειες ἀπό τήν ἐπιστήμη καί τήν τεχνική, γιά νά μποροῦμε νά παράγουμε ἄφθονα προϊόντα ὑποκαταστάσεως. Ἔτσι οἱ διάφορες χῶρες ἐπιδιώκουν νά ἐλαττώσουν τήν ἐξάρτησή τους ἀπό τήν παραγωγή πού γίνεται έξω ἀπό τόν ἐθνικό χῶρο τους.

89. Οἱ ἀνθρώπινοι παράγοντες τῆς ἰσχύος μιᾶς χώρας.

Γιά τήν ἐξέλιξη μιᾶς χώρας σέ Μεγάλη Δύναμη, συντελοῦν ὀρισμένοι φυσικοί παράγοντες, ὅπως π.χ. ἡ ὕπαρξη τῶν βασικῶν προϊόντων μέσα στόν ἐθνικό χῶρο ἢ ἡ οἰκονομική ἐκμετάλλευσή τους μέσα σέ ἄλλους ἐθνικούς χώρους. Ἀλλά μόνοι οἱ φυσικοί παράγοντες δέν εἶναι ἄρκετό στοιχεῖο γιά νά ἐξασφαλίσουν τήν ἰσχύ σέ μιά χώρα. Στήν ἀνάδειξη μιᾶς χώρας συντελοῦν καί ἀνθρώπινοι παράγοντες, πού εἶναι πολλοί καί πολλές φορές ἀστάθμητοι. Ἔτσι ὀρισμένες σύγχρονες Με-

γάλες Δυνάμεις έχουν δημιουργήσει μεγάλη **πολιτική και διπλωματική επιρροή** πάνω σε πολλούς άλλους λαούς. Το γεγονός αυτό οφείλεται σε διάφορα αίτια (π.χ. σε ιστορικά γεγονότα, σε πνευματικούς δεσμούς κ.ά.). Άλλες Μεγάλες Δυνάμεις οφείλουν μέρος από την ισχύ τους στη ναυτική ζωή μεγάλου μέρους του πληθυσμού τους. Το μέγεθος των **θαλάσσιων μεταφορών**, που διενεργούν τα πλοία μιας χώρας, είναι στοιχείο ισχύος για τη χώρα αυτή. Με αυτό το στοιχείο εμφανίστηκε για πρώτη φορά η ισχύς της Άγγλιας και στο στοιχείο αυτό οφείλεται σημαντικό μέρος της σημερινής ισχύος της Ιαπωνίας.

Άλλος ανθρώπινος παράγοντας, που εξασφαλίζει την ισχύ μιας χώρας, είναι η συσσώρευση πλούτου στη χώρα αυτή. Η συσσώρευση πλούτου δημιουργεί **αποθέματα κεφαλαίων**, που άναζητούν επικερδείς τοποθετήσεις έξω από τα όρια της χώρας. Άλλά τίς τοποθετήσεις κεφαλαίων στο εξωτερικό τίς συνοδεύουν πάντοτε μακροχρόνιες δεσμεύσεις της χώρας, που δέχεται τα κεφάλαια, με τη Μεγάλη Δύναμη, που διαθέτει τα κεφάλαια. Σ' αυτό τον παράγοντα οφείλεται μεγάλο μέρος της ισχύος που είχε η Άγγλία ως τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Γιατί σε όλο το δέκατο ένατο αιώνα, η Άγγλία ήταν ο μεγαλύτερος τραπεζίτης του κόσμου. Τα άγγλικά κεφάλαια, που είχαν τοποθετηθεί στο εξωτερικό, είχαν δημιουργήσει μακροχρόνιους δεσμούς πολλών χωρών με την Άγγλία και είχαν δημιουργήσει σε πολλά μέρη του κόσμου πηγές ποταμών χρυσού, που είχαν τίς εκβολές τους στο Λονδίνο. Μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο οι Ήν. Πολιτείες έδωσαν στις χώρες που καταστράφηκαν από τον πόλεμο τεράστια κεφάλαια, για να ανορθωθεί η οικονομία τους. Με αυτά τα άμερικανικά κεφάλαια γρήγορα αποκαταστάθηκε ο ρυθμός της ζωής στις καταστρεμμένες χώρες, αλλά τα κεφάλαια αυτά, βοήθησαν και στην εξάπλωση της άμερικανικής επιρροής σε πολλά σημεία του κόσμου.

Άνθρώπινος παράγοντας ισχύος είναι και η στάθμη του βιοτικού επιπέδου μιας χώρας. Όταν το βιοτικό επίπεδο είναι ψηλό, τότε αναπτύσσεται μεγάλο έσωτερικό εμπόριο, που ζωογονεί την παραγωγική μηχανή της χώρας. Έτσι οι Ήν. Πολιτείες, αν και έχουν τεράστια παραγωγή σε όλους τους τομείς, έχουν σχετικά πολύ μικρές εξαγωγές. Το μεγαλύτερο μέρος της εγχώριας παραγωγής απορροφάται από την έσωτερική κατανάλωση, επειδή οι κάτοικοι της χώρας έχουν πολύ μεγάλη καταναλωτική ικανότητα.

Στους ανθρώπινους παράγοντες ανήκει και ο πνευματικός πολιτισμός, που υπάρχει σε μία χώρα και ό οποίος έχει διάφορες εκδηλώσεις. Μία από αυτές είναι η **ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνικής**. Αυτή η ανάπτυξη είναι σήμερα πολύ ψηλή σε όρισμένες χώρες οι οποίες χάρη στα άφθονα μέσα που διαθέτουν, δημιούργησαν τεράστια έργα-στήρια για επιστημονικές έρευνες και πλήθη από ειδικευμένους ερευνητές. Έτσι οι λίγες αυτές χώρες κατορθώνουν να κάνουν πολύ συχνά καταπληκτικές επιστημονικές και τεχνικές προόδους, που αποτελούν παράγοντα ισχύος με μεγάλη σημασία.

Η εξέλιξη της τεχνικής τονώνει την ισχύ μις χώρας ή συντελεί στο να αναδειχθεί μία άλλη χώρα. Έτσι η χρησιμοποίηση του πετρελαίου ως καύσιμης ύλης συνετέλεσε αποφασιστικά στην ανάδειξη των Ήν. Πολιτειών και της Ρωσίας. Η πραγματοποίηση σκληρών και ελαφρών κραμάτων του άργιλιου, που είναι απαραίτητα στην αεροπορία, έδωσε σημαντική ισχύ στις Ήν. Πολιτείες, τη Γαλλία και τη Γερμανία. Η επινόηση της εκμεταλλεύσεως των ύδατοπτώσεων για την παραγωγή άφθονης και φτηνής ηλεκτρικής ενέργειας συνετέλεσε στη ραγδαία οικονομική εξέλιξη της Ιταλίας, της Ιαπωνίας και του Καναδά. Χάρη στην εκμετάλλευση των ύδατοπτώσεων, μέσα σε λίγα μόνο χρόνια η Ίταλία, από φτωχή χώρα, έγινε μία μεγάλη βιομηχανική Δύναμη. Γενικά οι κατακτήσεις της επιστήμης και της τεχνικής προκαλούν σημαντική και καμιά φορά απότομη ενίσχυση (ή εξασθένηση) της ισχύος μις χώρας.

Οι φυσικοί και οι ανθρώπινοι παράγοντες, που θεμελιώνουν την ισχύ μις Μεγάλης Δυνάμεως, μεταβάλλονται γρήγορα κι έτσι συμβαίνουν μεταβολές στον κατάλογο των Μεγάλων Δυνάμεων, γιατί άλλες Δυνάμεις ενισχύονται, άλλες εξασθενίζουν και άλλες καινούριες Δυνάμεις εμφανίζονται.

90. Οι σύγχρονες Μεγάλες Δυνάμεις.

Οι σύγχρονες Μεγάλες Δυνάμεις είναι χώρες οικονομικά αναπτυγμένες. Στην Εύρωπη Μεγάλες Δυνάμεις είναι η Μ. Βρετανία, η Γαλλία, ή Δ. Γερμανία και η Ρωσία. Στη Β. Αμερική είναι οι Ήν. Πολιτείες και ο Καναδάς. Στην Άσία είναι η Ιαπωνία και η Κίνα. Στο σύγχρονο κόσμο οι Ήν. Πολιτείες και η Ρωσία διαθέτουν τεράστιο οικονομικό

καί πολεμικό εξοπλισμό καί γι' αὐτό τίς δύο αὐτές χῶρες τίς λέμε καί Ὑπερδυνάμεις.

Στόν πίνακα 39 ἀναφέρονται γιά κάθε Μεγάλη Δύναμη τά σπουδαιότερα στοιχεῖα, πού προσδιορίζουν τήν ἰσχύ της. Στόν πίνακα 40 ἀναφέρονται οἱ χῶρες πού ἐκμεταλλεύονται τήν πυρηνική ἐνέργεια. Στόν πίνακα 40α ἀναφέρονται τά ἀποθέματα χρυσοῦ καί ἐξωτερικοῦ συναλλάγματος γιά ὀρισμένες χῶρες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 39

1972. Οἱ μεγάλες οικονομικές Δυνάμεις

	Ἐκταση (χιλ. km ²)	Πληθυσμός (ἐκατομ.)	Σιτάρι (ἐκ. τόν.)	Ρύζι (ἐκ. τόν.)	Λιθάνθρακας (ἐκ. τόν.)
A.					
Ἡν. Πολιτεῖες	9.363	205	42	3,8	535
Ρωσία	22.402	247	86	1,6	451
Μ. Βρετανία	244	56	5	—	171
Γαλλία	547	52	18	—	30
Δ. Γερμανία	248	62	6,5	—	103
Ἰταλία	301	54	9,5	0,7	0,15
Καναδάς	9.976	22	14,5	—	16
Ἰαπωνία	372	107	0,3	15,3	28
Κίνα	9.597	800	34,5	101	400
Κόσμος		3.782	347,70	292,90	2.144,80

	Πετρέλαιο (ἐκ. τόν.)	Ἡλ. ἐνέργεια (δισεκ. kWh)	Χυτοσίδηρος (ἐκ. τόν.)	Χάλυβας (ἐκ. τόν.)	Ἀργίλιο (χιλ. τόν.)
B.					
Ἡν. Πολιτεῖες	467	1.853	82,9	120,9	3.740
Ρωσία	400	857	92,3	125,6	1.250
Μ. Βρετανία	0,08	264	15,3	25,3	171
Γαλλία	1,5	163	19,4	24	392
Δ. Γερμανία	7	275	32,2	43,7	445
Ἰταλία	1,15	135	9,6	19,8	149
Καναδάς	73	238	8,7	11,8	907
Ἰαπωνία	0,7	429	75,8	96,9	1.015
Κίνα	29,5	;	28	23	140
Κόσμος	2.527,40	5.646,70	461,90	626,30	10.760

Γ.	Γεωργικές μηχανές (χιλιάδες)	Τσιμέντο (έκατομ. τόνοι)	Θειϊκό ιόξυ καθαρό (χιλ. τόν.)	Κόκ (χιλιάδες τόνοι)	Βαμβάκι νήματα (χιλ. τόν.)
Ήν. Πολιτείες	4.387	74,9	28.165	58.757	1.517
Ρωσία	2.112	104,3	13.685	79.773	1.504
Μ. Βρετανία	450	18	3.490	14.623	153
Γαλλία	1.400	30,2	4.114	11.545	275
Δ. Γερμανία	1.430	43,1	4.735	34.449	222
Ίταλία	698	33,5	3.033	7.556	201
Καναδάς	645	9	2.749	4.724	78
Ίαπωνία	270	66,3	6.711	36.247	555
Κίνα	115	—	—	—	1.450
Κόσμος	16.066,25	640	93.300	337.900	—

Σημείωση: Στις γεωργικές μηχανές περιλαμβάνονται τά τρακτέρ και οι μηχανές συλλογής.

Δ.	Μαλλί νήματα (χιλιάδες τόνοι)	Έξωτερικό Έμπόριο	
		Εισαγωγές (έκατ. δολάρια)	Έξαγωγές (έκατ. δολάρια)
Ήν. Πολιτείες	116	55.310	48.979
Ρωσία	377	16.047	15.361
Μ. Βρετανία	232	27.860	24.344
Γαλλία	155	26.715	25.848
Δ. Γερμανία	87	39.763	46.208
Ίταλία	180	19.282	18.548
Καναδάς	(16)	18.854	20.178
Ίαπωνία	196	23.471	28.591
Κίνα	;	;	;
Κόσμος	;	427.500	412.400

ΠΙΝΑΚΑΣ 40

1973. Ή παραγωγή πυρηνικής ενέργειας (έκατομύρια kWh)

Ήν. Πολιτείες	83.292	Ίαπωνία	9.480
Μ. Βρετανία	27.997	Ίταλία	3.142
Καναδάς	14.256	Ίνδία	2.204
Γαλλία	13.968	Σουηδία	2.111
Δ. Γερμανία	11.755	Όλλανδία	1.110
Κόσμος 181.300 έκατομύρια kWh			

ΠΙΝΑΚΑΣ 40 α
1974. Αποθέματα χρυσού και εξωτερικού συναλλάγματος
 (έκατομμύρια δολάρια)

	Αποθέματα χρυσού	Εξωτερικό συναλλάγμα
Ήν. Πολιτείες	11.826	5
Δ. Γερμανία	5.040	24.016
Βέλγιο	1.807	2.197
Γαλλία	4.325	3.753
Ελβετία	3.565	5.446
Μ. Βρετανία	899	4.945
Ίαπωνία	905	11.347
Ίταλία	3.535	3.185
Όλλανδία	2.328	3.495
Καναδάς	941	3.781
Αυστρία	895	2.268
Σουηδία	248	1.246
Ίσπανία	611	5.562
Νορβηγία	42	1.694
Γιουγκοσλαβία	63	1.024
Ελλάδα	155	749

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

91. Οί κάτοικοι.

Στήν Ἑλλάδα δέν βρέθηκαν ἀκόμα ἴχνη ἀνθρώπων τῆς Παλαιολιθικῆς ἐποχῆς. Κατά τή νεολιθική ἐποχή ἔζησαν οἱ Πελασγοί. Αὐτοί ἦταν λαός προελληνικός, πού δέν ξέρουμε ἀπό ποῦ ἦρθαν. Κατά τό τέλος τῆς Γ΄ π.Χ. χιλιετηρίδας ἄρχισε ἡ κάθοδος τῶν ἐλληνικῶν λαῶν (Ἀχαιοί, Αἰολεῖς, Δωριεῖς, Ἴωνες). Αὐτοί οἱ λαοί ἔρχονταν ἀπό Βορρᾶ, ἦταν ἰνδοευρωπαϊκῆς καταγωγῆς καί γνώριζαν τήν κατεργασία τοῦ χαλκοῦ. Στήν ἀρχή ζοῦσαν ὡς νομάδες κτηνοτρόφοι, γρήγορα ὁμῶς ἐπιδόθηκαν στή γεωργία καί τό ψάρεμα. Ἐξαιτίας τῆς θέσης πού ἔχει ἡ Ἑλλάδα, κατά καιροῦς πέρασαν ἀπό τή χώρα διάφοροι ξένοι λαοί (Ρωμαῖοι, Σλάβοι, Φράγκοι, Ἑνετοί, Τοῦρκοι). Ἀλλά ἡ ὀρεινή καί νησιωτική φύση τῆς χώρας συνετέλεσε, ὥστε μεγάλες ἐλληνικές ὁμάδες νά ἀποφύγουν τήν ἐπιμεξία κι ἔτσι δέν ἄλλαξαν ριζικά οἱ γενικοί φυλετικοί χαρακτήρες. Τά χαρακτηριστικά τοῦ Ἑλληνα εἶναι τά ἑξῆς: ἀνάστημα μέτριο, καστανή ἀπόχρωση τοῦ δέρματος, τῶν μαλλιῶν καί τῆς ἴριδας, μεσοκεφαλία καί λεπτορρινία μέ εὐθεία μύτη.

92. Τό φυσικό περιβάλλον.

Εἶναι γνωστό ὅτι τό φυσικό περιβάλλον ἐξασκεῖ πολύ μεγάλη ἐπίδραση στήν πολιτιστική ἐξέλιξη καί τή διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρα τῶν ἀνθρώπων. Ὅπως ἀποδείχτηκε ἀπό μακροχρόνιες ἐπιστημονικές ἔρευνες, τό κλίμα τῆς Ἑλλάδας δέν ἄλλαξε ἀπό τήν ἀρχαιότητα ὡς σήμερα. Ἄν συνέβαινε μεταβολή τῆς μέσης ἐτήσιας θερμοκρασίας, ἔστω κατά ἓνα μόνο βαθμό, τότε θά ἔπρεπε νά παρουσιαστεῖ πολύ αἰσθητή μεταβολή στή γεωγραφική κατανομή τῶν φυτῶν τῆς Ἑλλάδας Ὅποια ὁμῶς ἦταν στήν Ἑλλάδα ἡ γεωγραφική κατανομή τῶν φυτῶν πρὶν ἀπό 2500 χρόνια, ἡ ἴδια ἀκριβῶς εἶναι καί σήμερα. Ἐτσι ὁ Ἑλ-

ληνας διά μέσου τῆς μακραίωνης ἱστορίας του ἔζησε μέσα στό ἴδιο φυσικό περιβάλλον. Ὁ συνήθως καθαρός οὐρανός, ἡ εὐχάριστη θερμοκρασία, ὁ διαυγής ὀρίζοντας, ὅπου διαγράφονται οἱ ἄρμονικές γραμμές κορυφογραμμῶν καί ἄκτῶν, τό ὠραῖο γαλάζιο χρῶμα τῆς θάλασσας καί οἱ ἐναλλασσόμενες ἀποχρώσεις τοῦ ἑλληνικοῦ τοπίου ἄσκησαν μεγάλη ἐπίδραση στήν πνευματική ἀνάπτυξη τοῦ Ἑλληνα διά μέσου ὄλων τῶν αἰῶνων. Ὁ Ἑλληνας εἶναι ἀνήσυχος καί ἐρευνητικός, ἔχει ἀναπτυγμένη καί καθαρή σκέψη καί συνταράζεται ἀπό πλούσιο συναισθηματικό κόσμο, πού εἶναι ἀστείρευτη πηγή γιά τή δημιουργία ἔργων Τέχνης καί τήν πραγματοποίηση ἠρωικῶν πράξεων.

Ὁ Ἑλληνας δέν ἐντλεῖ ἀπό τό φυσικό περιβάλλον του ἄνετα καί ἄφθονα τά μέσα τῆς ζωῆς (πολλά βουνά, ἔλλειψη ἀπό μεγάλες πεδιάδες καί μεγάλους ποταμούς, μεγάλες ἐποχές ξηρασίας). Γι' αὐτό ἀναγκάζεται νά παλεύει μέ τούς φυσικούς ὄρους, πού ὅμως δέν εἶναι ἀξέπεραστοι ἢ καταθλιπτικοί, ἀλλά ἀντίθετα διαρκῶς διεγείρουν τήν ἐνεργητικότητα καί τήν ἐφευρετικότητά του. Ἀπό τά πολύ παλιά χρόνια οἱ Ἕλληνες στράφηκαν πρὸς τή ναυτική ζωή, γιατί τά ψηλά καί δύσβατα βουνά ἐμπόδιζαν τίς συγκοινωνίες ἀπό τήν ξηρά, κυρίως ὅμως γιατί πέρα ἀπό τίς θάλασσες ἦταν οἱ μεγάλες γεωργικές χῶρες (Αἴγυπτος, Σικελία, χῶρες τοῦ Εὐξείνου) ἀπό τίς ὁποῖες μετέφεραν διάφορα προϊόντα, ἀπαραίτητα γιά νά συντηρηθεῖ ὁ πληθυσμός τῶν μικρῶν ἑλληνικῶν πεδιάδων, πού εἶχε αὐξηθεῖ σημαντικά. Στήν ἀνάπτυξη τῆς ναυσιπλοΐας συντέλεσε καί τό γεγονός ὅτι στά παράλια τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν δημιουργήθηκαν πολλές ἑλληνικές πόλεις, πού μεταξὺ τους ἀνέπτυξαν στενές καί οἰκονομικές σχέσεις. Ἡ θάλασσα ἄσκησε πολύ μεγάλη ἐπίδραση στήν πνευματική καί οἰκονομική ζωή τῶν Ἑλλήνων.

93. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς χώρας.

Ἡ ἐπιφάνεια τῆς Ἑλλάδας εἶναι περίπου 132.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα (γιά τήν ἀκρίβεια 131.986). Τό ἠπειρωτικό τμήμα τῆς ἔχει ἐπιφάνεια 107.000 km², ἐνῶ τό νησιωτικό τμήμα ἔχει ἐπιφάνεια 25.000 km². Τό ἑλληνικό ἔθνος μέ τούς ἀδιάκοπους σκληροῦς ἀπελευθερωτικούς ἀγῶνες του κατόρθωσε μέσα σέ ἕναν αἰῶνα νά τριπλασιάσει τήν ἐπιφάνεια τῆς χώρας (πίνακας 41).

ΠΙΝΑΚΑΣ 41

Οι μεταβολές της επιφάνειας της Ελλάδας
(χιλιάδες km²)

1832.	Άρχική επιφάνεια του ελεύθερου Κράτους	47
1864.	Μετά την προσάρτηση των Ίονίων Νήσων	50
1881.	Μετά την προσάρτηση Θεσσαλίας και Άρτας	64
1913.	Μετά τους Βαλκανικούς πολέμους	122
1919.	Μετά τη συνθήκη των Σεβρών	150
1923.	Μετά τη συνθήκη της Λωζάννης	130
1945.	Μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο	132

94. Ο πληθυσμός.

Από τη σύσταση του Έλληνικού Κράτους παρατηρείται συνεχής αύξηση του πληθυσμού. Η αύξηση αυτή οφείλεται στις προσαρτήσεις νέων ελληνικών περιοχών, στις μεταναστεύσεις τμημάτων του έξω ελληνισμού και στη σταθερή φυσική αύξηση του πληθυσμού. Κατά την απογραφή του 1971 οι κάτοικοι της Ελλάδας ήταν 8.768.640. Από αυτούς τα 49% ήταν άνδρες και τα 51% ήταν γυναίκες. Κατά το 1976 υπολογίζεται ότι ο πληθυσμός ήταν 9.167.190. Η φυσική κίνηση του πληθυσμού μεταπολεμικά παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά: Ένω ως το 1940 οι γεννήσεις ήταν πάνω από 25‰ και οι θάνατοι πάνω από 13‰, μετά το 1949 οι γεννήσεις είναι κάτω από 20‰ και οι θάνατοι κάτω από 8‰. Η μεγάλη ελάττωση της θνησιμότητας δείχνει ότι η χώρα σιγά - σιγά εκπολιτίζεται. Έτσι κατά τα τελευταία χρόνια ή μέση ετήσια αύξηση του πληθυσμού είναι 7,5‰ περίπου, και το 1976 ή ολική ετήσια αύξηση ήταν περίπου 120.000.

95. Η πυκνότητα του πληθυσμού.

Κατά το 1975 ή μέση πυκνότητα του πληθυσμού στην Ελλάδα ήταν 68,5 κάτοικοι κατά τετραγωνικό χιλιόμετρο. Άλλά στά διάφορα γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας ή πυκνότητα του πληθυσμού είναι διαφορετική (πίνακας 42). Τή μεγαλύτερη πυκνότητα πληθυσμού έχει τό διαμέρισμα Άθηνων (15.000 κάτοικοι κατά km²), ό νομός Θεσσαλονίκης (200 κάτοικοι κατά km²) και ό νομός Κερκύρας (145 κάτοικοι

κατά km²), ενώ τή μικρότερη πυκνότητα πληθυσμού έχει ό νομός Εύρυτανίας (14,4 κάτοικοι κατά km²).

96. Κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ κατά ηλικίες.

Ὁ πληθυσμός κατανέμεται (1971) σέ τρεῖς μεγάλες ομάδες ηλικιών ὡς ἐξῆς:

25% παιδική ηλικία (0 - 14 ἐτῶν),

64% παραγωγική ηλικία (15 - 64 ἐτῶν) καί

11% γεροντική ηλικία (65 ἐτῶν καί πάνω).

Ἡ πυραμίδα τῶν ηλικιών εἶναι σχεδόν κανονική (σχ. 1, σελ. 20).

97. Ἡ μόρφωση τῶν κατοίκων.

Κατά τήν ἀπογραφή τοῦ 1971 βρέθηκε ὅτι ἀπό τούς κατοίκους τῆς χώρας, πού εἶχαν ηλικία πάνω ἀπό 10 ἐτη, τά 86% ἦταν ἐγγράμματοι καί τά 14% ἦταν ἀγράμματοι (δηλαδή δέν ἤξεραν γραφή καί ἀνάγνωση). Τό ποσοστό τῶν ἀγραμμάτων εἶναι ἀκόμα σημαντικό, εἶναι ὅμως πολύ μικρότερο ἀπό τό ποσοστό πού βρέθηκε σέ λίγο παλαιότερες ἐποχές (42% κατά τό 1928). Ἀνάλογα μέ τό φύλο βρέθηκε ὅτι ἀγράμματοι ἦταν τά 6% ἀπό τούς ἄνδρες καί τά 21% ἀπό τίς γυναῖκες.

98. Ἡ ἐθνογραφική σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ.

Ὁ πληθυσμός τῆς Ἑλλάδας ἔχει ἀπόλυτη ἐθνική ὁμοιογένεια. Ἡ ἀνταλλαγή τῶν πληθυσμῶν εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νά ἀποκτήσει ἡ χώρα ἀπόλυτα ὁμοιογενή πληθυσμό. Σήμερα ἡ μόνη ἐθνική μειονότητα εἶναι οἱ λίγοι Τοῦρκοι, πού ἔμειναν στή Δυτική Θράκη σύμφωνα μέ τή συνθήκη τῆς Λωζάννης (1923) καί σέ ἀντάλλαγμα τῶν λίγων Ἑλλήνων πού ἔμειναν ὡς μειονότητα στήν Κωνσταντινούπολη. Λίγοι Τοῦρκοι ζοῦν καί στά Δωδεκάνησα.

99. Ἡ κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ κατά ὑψομετρικές ζώνες.

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι χώρα ὀρεινή καί ἐπομένως παρουσιάζει διάφορες ὑψομετρικές ζώνες. Καθεμιά ἀπό τίς ὑψομετρικές ζώνες ἀποτελεῖ γιά τόν ἄνθρωπο ἰδιαίτερο φυσικό περιβάλλον. Τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ζεῖ σέ περιοχές, πού ἔχουν ὑψόμετρο μικρότερο ἀπό 500 μέτρα (πίνακας 43). Μόνο τό 1% τοῦ πληθυσμοῦ ζεῖ σέ περιοχές μέ ὑψόμετρο πάνω ἀπό 1000 μέτρα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 42

Πληθυσμός και πυκνότητα του πληθυσμού
κατά γεωγραφικά διαμερίσματα

(Απογραφή 1971)

Γεωγραφικά διαμερίσματα	Πληθυσμός (κατά προσέγγιση χιλιάδας)	Πυκνότητα (κάτοικοι κατά km ²)
Περιφέρεια Πρωτεύουσας	2.540.000	5.866,6
Λοιπή Στερεά Ελλάδα	992.000	40,5
Πελοπόννησος	987.000	46
Ίονια Νησιά	184.000	79,9
Θεσσαλία	660.000	47,5
Μακεδονία	1.891.000	55,3
Ήπειρος	310.000	33,7
Κρήτη	457.000	54,8
Νησιά Αιγαίου	418.000	45,8
Θράκη	330.000	38,4
Σύνολο	8.769.000	66,4

ΠΙΝΑΚΑΣ 43

Κατανομή του πληθυσμού κατά ύψομετρικές ζώνες

(Απογραφή 1971)

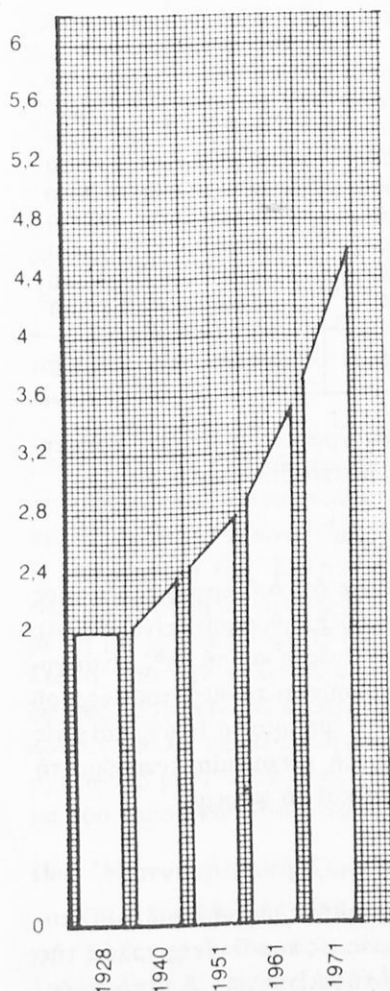
Ύψος σε μέτρα	Πληθυσμός	Αναλογία %
0 — 500	5.939.000	67,73
500 — 800	1.782.000	20,32
800 και πάνω	1.048.000	11,95

100. Η συγκέντρωση του πληθυσμού.

Διακρίνουμε τρεις μορφές συγκεντρώσεων του πληθυσμού, τις πόλεις, τις κωμοπόλεις και τα χωριά. Οί πόλεις έχουν πάνω από 10.000 κατοίκους, οί κωμοπόλεις έχουν 2.000 ως 10.000 κατοίκους και τά χωριά έχουν κάτω από 2.000 κατοίκους. Στην Ελλάδα ή μεγαλύτερη πόλη είναι τό Πολεοδομικό Συγκρότημα της Πρωτεύουσας, πού κατά τήν

ἀπογραφή τοῦ 1971 εἶχε πάνω ἀπό δύομιση ἑκατομμύρια κατοίκους (2.540.240). Τό συγκρότημα αὐτό περιλαμβάνει τήν κυρίως Ἀθήνα (867.000), τόν Πειραιά (187.500) καί τά γύρω τους προάστεια. Δεύτερη πόλη εἶναι τό Πολεοδομικό Συγκρότημα τῆς Θεσσαλονίκης, πού ἔχει πάνω ἀπό μισό ἑκατομμύριο κατοίκους (557.400). Διοικητικά ἡ Ἑλλάδα διαιρεῖται σέ 51 νομούς.

Ἑκατομμύρια κάτοικοι

Σχ. 5. Ἡ εξέλιξη τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδας (1928-1971).

101. Ἀστικός, ἡμιαστικός καί ἀγροτικός πληθυσμός.

Ἀνάλογα μέ τίς τρεῖς μορφές συγκεντρώσεων τοῦ πληθυσμοῦ (πόλεις, κωμοπόλεις, χωριά) διακρίνουμε τόν πληθυσμό τῆς χώρας σέ **ἀστικό**, **ἡμιαστικό** καί **ἀγροτικό** πληθυσμό. Στόν ἀστικό πληθυσμό ἀνήκει ὁ πληθυσμός τῶν πόλεων, στόν ἡμιαστικό ὁ πληθυσμός τῶν κωμοπόλεων καί στόν ἀγροτικό ὁ πληθυσμός τῶν χωριῶν. Κατά τήν ἀπογραφή τοῦ 1971 βρέθηκε ὅτι ἀπό τόν πληθυσμό τῆς Ἑλλάδας τά 53,2% εἶναι ἀστικός πληθυσμός, τά 11,7% εἶναι ἡμιαστικός πληθυσμός καί τά 35,1% εἶναι ἀγροτικός πληθυσμός.

Μέσα σέ εἴκοσι χρόνια (1951-1971) ὁ ἀστικός πληθυσμός τῆς χώρας αὐξήθηκε κατά 15,5% καί ὁ ἀγροτικός πληθυσμός ἐλατώθηκε κατά 12,4% (σχ. 6). Ὁ ἀγροτικός πληθυσμός διαρρέει συνεχῶς πρὸς τίς πόλεις (ἀστυφιλία) καί ὄχι πρὸς

ΠΙΝΑΚΑΣ 44

Ἡ ἀπασχόληση τῶν κατοίκων

(Ἀπογραφή 1971)

Κλάδος τῆς Οἰκονομίας	Ἐνεργός Πληθυσμός		
	Ὀλικός	Ἄνδρες	Γυναῖκες
Ἀγροτική Οἰκονομία	1.330.320	845.460	484.860
Ὀρυχεῖα	20.980	19.600	1.320
Βιομηχανία	539.880	394.960	144.920
Κατασκευές	255.020	253.300	1.720
Ἡλεκτρισμός, φωταεῖριο κ.λ.	24.960	22.380	2.580
Ἐμπόριο	350.420	275.540	74.880
Μεταφορές	213.140	199.960	13.180
Υπηρεσίες	409.220	256.320	152.900
Ἀκαθόριστες ἀσχολίες	61.800	44.540	17.260
Συνολικά	3.283.880	2.369.740	914.140

τίς κωμοπόλεις. Γι' αὐτό στό παραπάνω χρονικό διάστημα παρατηροῦμε ὅτι καί ὁ ἡμισιαστικός πληθυσμός ἐλαττώθηκε κατά 3,1%.

102. Ἡ ἀπασχόληση τῶν κατοίκων.

Κατά τήν ἀπογραφή τοῦ 1971 βρέθηκε ὅτι ὁ ἐνεργός πληθυσμός τῆς χώρας ἀποτελεῖ τά 82,5% τοῦ ὀλικοῦ πληθυσμοῦ (πίνακας 44). Ἀπό τόν ἐνεργό πληθυσμό τά 72% εἶναι ἄνδρες καί τά 28% εἶναι γυναῖκες. Στήν ἀγροτική οἰκονομία ἀπασχολοῦνται τά 40% τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ, στή βιομηχανία τά 16,7%, στό ἐμπόριο τά 10,6% καί στίς μεταφορές τά 6,4%. Μέ τόν ὄρο ἀγροτική οἰκονομία ἐννοοῦμε τή γεωργία, τήν κτηνοτροφία, τή δασοκομία καί τό ψάρεμα.

103. Ὁ ἐλληνισμός τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Σέ ὄλο τό δέκατο ἔνατο αἰῶνα σημειώθηκε μικρή ἀποδημία, κυρίως ἀπό τά ὄρεινά μέρη καί τά νησιά, πρός τίς παραλιακές πόλεις τῆς Τουρκίας, τῆς Ρωσίας, τῆς Ρουμανίας καί τῆς Αἰγύπτου. Ἀπό τό τέλος, ὅμως τοῦ δέκατου ἔνατου αἰῶνα ὡς τό 1921 παρατηρήθηκε ἕνα μεγάλο ρεῦμα ἀποδημίας κυρίως πρός τίς Ἦν. Πολιτείες, ὅπου κατέφευγαν

τά έννιά δέκατα τών έκπατριζόμενων Έλλήνων. Μέσα σέ δώδεκα χρόνια (1899 - 1911) μετανάστευσαν στίς Ένν. Πολιτείες από τή μικρή τότε έλεύθερη Έλλάδα 200 χιλιάδες Έλληνες καί 54 χιλιάδες από τίς υπόδουλες έλληνικές χώρες. Ώς τό 1918 έφευγαν κάθε χρόνο 20 ως 30 χιλιάδες, αλλά κατά τά επόμενα χρόνια ή φυγή Έλλήνων περιορίστηκε σέ 3 ως 4 χιλιάδες. Κατά τά τελευταία χρόνια αναπτύχθηκε μία μεταναστευτική κίνηση πρός τίς χώρες τής Δυτικής Εύρώπης καί τήν Αυστραλία. Τό 1976 μετανάστευσαν μόνιμα 20.000 άτομα καί προσωρινά 82.000 άτομα

Η άποδημία άποδημία πού παρατηρήθηκε στίς άρχές του είκοστου αιώνα άποδίδεται κυρίως στό γεγονός ότι έλειπαν τά άπαραίτητα έπιστημονικά καί οικονομικά κεφάλαια γιά τήν άνάπτυξη τών οικονομικών δυνάμεων τής χώρας. Οί Έλληνες πού ζούν έξω από τά όρια του Έλληνικού Κράτους ύπολογίζονται σέ 2 έκατομμύρια. Έκτός όμως από αυτούς ύπάρχουν σέ διάφορα μέρη του κόσμου καί άλλα 2 έκατομμύρια, πού έχουν έλληνική καταγωγή, αλλά δέν έχουν τήν έλληνική ιθαγένεια.

Η άποδημία από μία χώρα έχει τό σοβαρό μειονέκτημα τής έξασθενήσεως τών έθνικών δυνάμεων, γιαντί άπομακρύνει από τήν πατρίδα προσωρινά ή καί όριστικά παραγωγικές καί μάχιμες δυνάμεις του έθνους. Τέτοιος κίνδυνος όμως δέν ύπήρξε ποτέ γιά τήν Έλλάδα, γιαντί ή βαθιά πίστη του Έλληνα στίς οικογενειακές καί έθνικές παραδόσεις του σφυρηλατεί τούς άκατάλυτους δεσμούς του έξω Έλληνισμού μέ τή μητέρα πατρίδα. Η άποδημία έγινε ένας σπουδαιότατος συντελεστής γιά τήν πολιτιστική καί οικονομική εξέλιξη τής χώρας. Σέ δωρεές όμογενών του έξωτερικού (Σίνας, Άβέρωφ, Συγγρός κ.ά.) όφείλονται πολλά μεγάλα κοινωφελή καί έκπολιτιστικά έργα. Τά έμβάσματα του μετανάστη πρός τούς συγγενείς του μετριάζουν τό έλλειμμα του έμπορικού ίσοζυγίου (βλ. πίνακα 57).

104. Η πνευματική ζωή.

Όλοι σχεδόν οί Έλληνες είναι χριστιανοί όρθόδοξοι. Πολύ λίγοι Έλληνες είναι καθολικοί (κυρίως στίς Κυκλάδες), μωαμεθανοί (οί Τουρκοί τής Δ. Θράκης καί τών Δωδεκανήσων) καί Ιουδαίοι.

Η παιδεία διακρίνεται σέ άνώτατη, άνώτερη, μέση καί στοιχειώδη καί παρέχεται δωρεάν σέ όλες τίς βαθμίδες τής. Γιά όλους τούς Έλ-

ληνες καθορίστηκε ότι η υποχρεωτική παιδεία διαρκεί έννιά χρόνια. Ἡ Ἀνώτατη Ἐκπαίδευση διαθέτει πέντε πανεπιστήμια (Ἀθηνῶν, Θεσσαλονίκης, Ἰωαννίνων, Πατρῶν, Θράκης, Κρήτης), τό Μετσόβιο Πολυτεχνεῖο καί 13 ἄλλες Ἀνώτατες Σχολές (Βιομηχανική, Γεωπονική, Πάντειος κ.ἄ.). Ἡ Ἀνώτερη Ἐκπαίδευση διαθέτει διάφορες επαγγελματικές σχολές. Ἡ Μέση Ἐκπαίδευση ἔχει σχολεῖα πού παρέχουν γενική ἢ ἐπαγγελματική μόρφωση (Γυμνάσια καί Λύκεια, Ἐπαγγελματικές Σχολές). Γιά τή Στοιχειώδη Ἐκπαίδευση υπάρχουν τά Δημοτικά σχολεῖα καί γιά τήν προσχολική ἀγωγή υπάρχουν τά Νηπιαγωγεῖα. Ἐκτός ἀπό τά παραπάνω ὑπάρχει καί ἡ Εἰδική Ἐκπαίδευση, στήν ὁποία ἀνήκουν οἱ στρατιωτικές σχολές, οἱ εἰδικές σχολές γιά διάφορους κλάδους τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, οἱ θρησκευτικές σχολές κ.ἄ. Ἀνώτατη ἐκκλησιαστική ἀρχή εἶναι ἡ Ἱερά Σύνοδος. Τήν ἀνώτατη ἐποπτεία στήν κίνηση τῶν γραμμάτων, τῆς τέχνης καί τῆς ἐπιστήμης ἀσκεῖ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν.

105. Ἡ κοινωνική ἀντίληψη καί ἀσφάλιση.

Γιά τήν προστασία τῆς δημόσιας ὑγείας καί τήν παροχή ἱατρικῆς περιθάλψεως στίς πιό ἄπορες τάξεις ὑπάρχουν δημόσιες καί δημοτικές ὑπηρεσίες, ἱατρεῖα καί νοσοκομεῖα. Γιά τήν προστασία τῶν ἐργαζομένων τό Κράτος ἔχει λάβει διάφορα μέτρα, πού καθορίζουν τίς ὥρες καί τοῦς ὅρους ἐργασίας, τό κατώτατο ὄριο τοῦ ἡμερομίσθιου, τήν προστασία τῶν ἐπαγγελματῶν, τήν εὔρεση ἐργασίας, τίς συλλογικές συμβάσεις κ.ἄ. Πολύ μεγάλη ἐθνική ἀποστολή ἐκπληρώνουν τό Ἴδρυμα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (ΙΚΑ) καί ὁ Ὄργανισμός Γεωργικῶν Ἀσφαλίσεων (ΟΓΑ). Κατά τό 1974 ἀπό τό Κράτος καί τοῦς Ὄργανισμούς Ἀσφαλίσεων διατέθησαν 55 δισεκατομμύρια δραχμές.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

106. Ἡ ἐξέλιξη τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας.

Ὅταν ἡ Ἑλλάδα ἐγινε ἐλεύθερο Κράτος, ἡ οἰκονομική ζωή τῆς χώρας ἦταν σέ ἄθλια κατάσταση, ἐξαιτίας τῆς μακροχρόνιας δουλείας καί τοῦ σκληροῦ ἀγῶνα γιά τήν ἀπόκτηση τῆς ἀνεξαρτησίας της. Ὁ Καποδίστριας ἀπό τήν πρώτη στιγμή ἐπιδίωξε τήν ἀνόρθωση τῆς οἰ-

οικονομικής ζωής της χώρας, αλλά η δολοφονία του ανέκοψε αυτή την προσπάθεια και η εθνική οικονομία εγκαταλείφθηκε στην τύχη της. Ός τις αρχές του εικοστού αιώνα δέν έγινε καμιά σοβαρή και σταθερή προσπάθεια γιά τή βελτίωση της εθνικής οικονομίας και δέν επιδιώχθηκε συστηματικά ή εξυπηρέτηση τών αναγκών του έλληνικού λαού μέ τήν ανάπτυξη της εθνικής παραγωγής.

Άπό τις αρχές όμως του εικοστού αιώνα άρχισε ή επέμβαση του Κράτους (κρατικός παρεμβατισμός) στην εθνική οικονομία. Έτσι γιά τήν παρακολούθηση, καθοδήγηση και προστασία της εθνικής οικονομίας δημιουργήθηκαν ειδικές δημόσιες ύπηρεσίες (ειδικά ύπουργεία, ειδικές σχολές κ.λ.), έγιναν ειδικοί νόμοι και εφαρμόστηκαν προστατευτικά δασμολόγια. Μέ τά μέτρα αυτά ή εθνική οικονομία μπήκε στό δρόμο γιά τήν ανασυγκρότησή της. Κατά τήν περίοδο 1923 - 1940 ή ελληνική οικονομία σημείωσε ταχύτατη ανάπτυξη εξαιτίας τών έξης γεγονότων: οί πόλεμοι σταμάτησαν, ό πληθυσμός της χώρας αυξήθηκε κατά ένα εκατομμύριο μέ τούς πρόσφυγες, ή μετανάστευση περιορίστηκε, εισέρευσαν στη χώρα μεγάλα κεφάλαια μέ τή μορφή δανείων (προσφυγικά, παραγωγικά, τραπεζικά, βιομηχανικά) και τέλος γιατί τό Κράτος άρχισε νά εκτελεί μεγάλα παραγωγικά έργα (όδοποιία, αποξήρανση έλών, πότισμα εδαφών, οικόδομιση προσφυγικών συνοικισμών, σχολείων κ.ά.). Κατά τήν πολεμική περίοδο 1940 - 1948 ή εθνική οικονομία εξαρθρώθηκε. Άλλά μετά τό 1948 άρχισε πάλι μιά ταχύτατη ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας, ή όποία καθοδηγείται μεθοδικά και προστατεύεται άποτελεσματικά από τό Κράτος.

107. 'Η γεωργία.

α) 'Η σημασία και ή εξέλιξη της γεωργικής παραγωγής. 'Η γεωργία άποτελεί τό σημαντικότερο κλάδο της εθνικής μας οικονομίας, γιατί:

1) άπασχολεί τό μεγαλύτερο τμήμα του ένεργου πληθυσμού της χώρας:

2) τό εισόδημα από τή γεωργική παραγωγή είναι μεγαλύτερο από κάθε άλλο εισόδημα (πάνω από τό ένα τέταρτο του εθνικού εισοδήματος) και

3) τὰ γεωργικά προϊόντα αποτελούν τή βάση τοῦ ἐξαγωγικοῦ μας ἐμπορίου.

Ἀπό τό 1929 ὡς σήμερα ἡ γεωργία σημείωσε σημαντική ἀνάπτυξη, πού ὀφείλεται στήν ἀγροτική πολιτική τοῦ Κράτους. Μέ τήν πολιτική αὐτή αὐξήθηκε ἡ ἔκταση τῶν ἐδαφῶν πού καλλιεργοῦνται καί αὐξήθηκε ἡ ἔνταση τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Ἡ αὐξηση τῶν ἐκτάσεων πού καλλιεργοῦνται κατορθώθηκε μέ τήν ἐκτέλεση μεγάλων ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων, μέ τά ὁποῖα ἀποκαλύφθηκαν καινούρια ἐδάφη καί ἄλλες μεγάλες ἐκτάσεις προστατεύθηκαν ἀπό τίς πλημμύρες. Ἐτσι, ἐνῶ τό 1929 ἡ καλλιεργούμενη ἔκταση ἦταν 23 ἑκατομμύρια στρέμματα, τό 1974 ἔφτανε σέ 39 ἑκατομμύρια στρέμματα. Ἡ ἔνταση τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς αὐξήθηκε κυρίως γιά τούς ἐξῆς δύο λόγους: Ἡ ἀγροτική μεταρρύθμιση (ἀποκατάσταση ἀκτημόνων γεωργῶν) αὐξησε τό ἐνδιαφέρον τοῦ γεωργοῦ γιά τήν ἀπόδοση τοῦ ἀγροῦ, πού ἦταν πιά δικός του. Μέ τήν ἴδρυση τῆς Ἀγροτικῆς Τράπεζας ἀναπτύχθηκε ἡ ἀγροτική πίστη, πού ἔδωσε στό γεωργό τά μέσα νά βελτιώσει τήν καλλιέργεια. Μέ τήν ἀγροτική μεταρρύθμιση ἀποκτησαν γεωργικό κληρο 270 χιλιάδες ἀγροτικές οἰκογένειες. Ἡ ἀγροτική Τράπεζα χορηγεῖ στούς ἀγρότες μέ εὐνοϊκοῦς ὅρους καλλιεργητικά δάνεια, μηχανήματα καί λιπάσματα, παρέχει ὁδηγίες γιά τήν καλλιέργεια καί συγκεντρώνει ὀρισμένα βασικά γεωργικά προϊόντα, γιά νά ἐξασφαλίσει στούς παραγωγούς ἰκανοποιητικές τιμές. (π.χ. γίνεται συγκέντρωση σιταριοῦ, καπνοῦ, σταφίδας, λαδιοῦ).

Κατά τήν ἀγροτική ἀπογραφή τοῦ 1971 βρέθηκε ὅτι ὁ ἀριθμός τῶν ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν εἶναι λίγο παραπάνω ἀπό ἓνα ἑκατομμύριο (1.047.260). Ἐτσι σέ κάθε ἀγροτική οἰκογένεια ἀντιστοιχεῖ κατά μέσο ὄρο ἔκταση ἴση μέ 35 στρέμματα. Ἀλλά ἡ ἔκταση αὐτή δέν εἶναι ἀρκετή γιά νά καλύψει τίς ἀνάγκες τῆς ἀγροτικῆς οἰκογένειας, πού κατά μέσο ὄρο ἀποτελεῖται ἀπό τέσσερα ὡς πέντε μέλη.

β) Ἡ γεωργική παραγωγή

Ἀπό τήν καλλιεργούμενη ἔκταση τό ἓνα τέταρτο διατίθεται γιά τήν καλλιέργεια τοῦ σιταριοῦ (πίνακας 45). Μεταπολεμικά ἔγινε ἀπόπειρα νά αὐξηθεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ ρυζιοῦ, ἀλλά τελικά ἡ καλλιέργεια αὐτή δέν θεωρήθηκε συμφέρουσα. Ἀντίθετα ἡ καλλιέργεια τοῦ βαμβακιοῦ ἀποδείχθηκε ἐξαιρετικά συμφέρουσα καί γι' αὐτό συνεχῶς

ΠΙΝΑΚΑΣ 45
1974. Έκτάσεις καλλιεργειών
 (χιλιάδες στρέμματα)

Άροτραίες καλλιέργειες	27.702
Λαχανικά	1.160
Άλλες κηπευτικές καλλιέργειες	54
Άμπελια	1.966
Δενδρώδεις καλλιέργειες	7.460
Σύνολο Χώρας	35.342

ΠΙΝΑΚΑΣ 45 α
1976. Η παραγωγή όρισμένων γεωργικών προϊόντων
 (χιλιάδες τόνοι)

Σιτάρι	2.451	Ζαχαρότευτλα	1.380
Κριθάρι	957	Καπνός	139
Καλαμπόκι	501	Σταφίδες	149
Ρύζι	82	Κρασί	452
Βαμβάκι	323	Έλαιόλαδο	289
Φασόλια	21	Έπιτραπέζιες έλιές	99
Πατάτες	64	Έσπεριδοειδή	810

ΠΙΝΑΚΑΣ 46
Η εξέλιξη τής μέσης αποδόσεως από τό 1960 ώς τό 1976
 (χιλιόγραμμα κατά έκτάριο)

Καλλιέργειες	1960	1976
Σιτάρι	1.457	2.624
Κριθάρι	1.325	2.454
Καλαμπόκι	1.371	4.008
Βαμβάκι	1.115	2.139
Καπνός	680	1.230
Φασόλια	1.257	2.143
Πατάτες	11.432	15.484
Ντομάτες	17.111	34.167

έπεκτείνεται. Ἡ καλλιέργεια ὄπωρικῶν ἐπεκτείνεται καί βελτιώνεται, γιατί μπορεί νά ἀποδώσει, χάρη στίς καινούριες μεθόδους πού ἐφαρμόζονται γιά τή διατήρηση καί τή μεταφορά τῶν νωπῶν καρπῶν. Κατά τὰ τελευταῖα χρόνια ἄρχισε ἡ καλλιέργεια ζαχαρότευτλων γιά τήν παραγωγή ζάχαρης καί ἡ παραγόμενη σήμερα ζάχαρη καλύπτει ὅλη τήν ἐσωτερική κατανάλωση. Στούς πίνακες 45 καί 45α ἀναλύεται ἡ γεωργική παραγωγή καί φαίνονται οἱ καλλιεργούμενες ἐκτάσεις καί οἱ ποσότητες πού παράγονται ἀπό τό καθένα εἶδος τῶν γεωργικῶν προϊόντων. Ἡ αὔξηση τῆς παραγωγῆς ὀφείλεται στήν αὔξηση τῶν καλλιεργούμενων ἐκτάσεων, ἀλλά καί στό ὅτι ἐφαρμόζονται βελτιωμένες καί συγχρονισμένες μέθοδοι καλλιέργειας, πού ἐξασφαλίζουν μεγαλύτερη ἀπόδοση (πίνακας 46).

108. Ἡ κτηνοτροφία.

Γιά πολλά χρόνια ἡ κτηνοτροφία στήν Ἑλλάδα ἦταν νομαδική καί δέν συνδυαζόταν μέ τή γεωργία. Ἡ ἐγκαθίδρυση ὅμως τῆς μικρᾶς χωρικής ἰδιοκτησίας καί ἡ ὀργάνωση τῆς ἀγροτικῆς ἀσφάλειας συνε-

ΠΙΝΑΚΑΣ 47

Ἡ κτηνοτροφία

(Ἀπογραφή 1971, ἀριθμός κεφαλιῶν)

Μεγάλα ζῶα		Μικρά ζῶα	
Ἄλογα	216.000	Πρόβατα	7.686.000
Μουλάρια	170.000	Γίδες	4.185.000
Ὄνοι	345.000	Χοῖροι	635.000
Βόδια	986.000	Πτηνά	27.000.000
Βουβάλια	10.000		

ΠΙΝΑΚΑΣ 48

1974. Ἡ παραγωγή κτηνοτροφικῶν προϊόντων (τόνοι)

Κρέας	435.820	Αὐγά	102.340
Γάλα	1.629.970	Μαλλί	8.990
Τυρί	136.580	Μέλι	8.540
Βούτυρο	6.740		

τέλεσαν στό νά αναπτυχθεῖ στή χώρα μας ἡ οἰκόσιτη κτηνοτροφία, πού εἶναι συμπλήρωμα τῆς γεωργίας. Ἡ κτηνοτροφική παραγωγή δέν καλύπτει τίς ἀνάγκες τῆς χώρας καί γι' αὐτό εἰσάγονται ἀπό τό ἐξωτερικό σημαντικές ποσότητες κτηνοτροφικῶν προϊόντων, κρέας, γάλα, τυρί, βούτυρο). Μεταπολεμικά ἡ κτηνοτροφία ἀναπτύσσεται μεθοδικά. Σήμερα υπάρχουν μεγάλες καί συγχρονισμένες ἐγκαταστάσεις, στίς ὁποῖες ἐκτρέφονται συστηματικά διάφορα ζῶα (βοοειδή, χοῖροι, κόττες, κουνέλια). Μέ τά διάφορα μέτρα, πού παίρνει τό Κράτος, ἡ κτηνοτροφική παραγωγή διαρκῶς αὐξάνει. Σέ ὀρισμένες περιοχές (Ἐβρος, Πέλλα, Κιλκίς, Λάρισα) εἶναι ἀναπτυγμένη ἡ σηροτροφία (μεταξοσκώληκες). Στούς πίνακες 47 καί 48 ἀναφέρονται ὁ ἀριθμός τῶν ζώων πού ἐκτρέφονται καί ἡ παραγωγή κτηνοτροφικῶν προϊόντων.

109. Ἡ ἀλιεία.

Ἀρχικά στή χώρα μας ἡ ἀλιεία γινόταν κατά πρωτόγονο τρόπο καί μέ παλιές μεθόδους, μεταπολεμικά ὅμως ὀργανώθηκε μεθοδικά. Σήμερα υπάρχουν πάνω ἀπό δυόμιση χιλιάδες μηχανοκίνητα σκάφη (2.711) καί ἀρκετό ἀπό αὐτά (57) ψαρεύουν στήν ἀνοιχτή θάλασσα. Σέ ὅλες τίς χώρες ἡ μεγάλη ἀλιευτική παραγωγή προέρχεται ἀπό τά ψάρια πού μεταναστεύουν. Γι' αὐτό μεταπολεμικά γίνονται συστηματικές μελέτες στίς ἑλληνικές θάλασσες, ἀπό τίς ὁποῖες περνοῦν μεταναστευτικά κοπάδια ψαριῶν τῆς Μεσογείου. Ἡ ἀλιευτική παραγωγή δέν εἶναι ἀκόμα ἰκανή νά καλύψει τίς ἀνάγκες τῆς χώρας καί γι' αὐτό εἰσάγονται σημαντικές ποσότητες ἀπό ἀλιευτικά προϊόντα. Κατά τό 1973 ἡ ἀλιευτική παραγωγή ἔφτασε σέ 95 χιλιάδες τόνους.

Ἡ σπογγαλιεία ἀπασχολεῖ λίγα μόνον ἄτομα (περίπου 335) καί κατά τό 1974 ἀπέδωσε 39 τόνους σφουγγάρια.

110. Τά δάση.

Τά δάση ἔχουν ἔκταση 24 ἑκατομύρια στρέμματα, δηλαδή ἀποτελοῦν μόνο τά 18% ἀπό τήν ὀλική ἐπιφάνεια τῆς χώρας. Ἄλλοτε τά δάση εἶχαν πολύ μεγαλύτερη ἔκταση (τό 1836 σκέπαζαν τά 49% τῆς ἐπιφάνειας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους). Ἡ ραγδαία ἐλάττωση τῶν δασῶν ὀφείλεται κυρίως στούς ἐμπρησμούς, πού προκαλοῦνται γιά νά δημιουργηθοῦν περιοχές κατάλληλες γιά βοσκή ζώων. Ἀπό πολλά ὄμοια

χρόνια τό Κράτος καταβάλλει μεγάλες προσπάθειες γιά τή διαφύλαξη τών δασῶν καί τήν ἀναδάσωση μεγάλων ἐκτάσεων. Τά μεγαλύτερα δάση σκεπάζουν τήν κεντρική ὄροσειρά τῆς χώρας (Γράμμος - Πίνδος - Ταΰγετος). Τά περισσότερα δάση ἀνήκουν στό Κράτος (63%) καί τά ἄλλα (37%) εἶναι κοινοτικά, μοναστηριακά καί ἰδιωτικά. Ἡ δασική παραγωγή (πίνακας 49) δέν ἐπαρκεῖ γιά τίς ἀνάγκες τῆς χώρας. Ἐπειδή στά ἀστικά κέντρα δέν χρησιμοποιοῦνται πιά ξυλοκάρβουνα γι' αὐτό αὐξήθηκε ἡ παραγωγή τεχνικῆς ξυλείας.

Γιά τήν προστασία καί τήν αὐξηση τών ἐλληνικῶν δασῶν, πού εἶναι πολύτιμος παράγοντας τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, ἐφαρμόζονται διάφορα μέτρα, ἀπό τά ὁποῖα σπουδαιότερα εἶναι τά ἑξῆς:

α) Ἀναδάσωση μεγάλων ἐκτάσεων.

β) Ἀναδιοργάνωση τῆς κτηνοτροφίας, ὥστε αὐτή νά μὴν ἐμποδίζει τή διατήρηση καί ἀνάπτυξη τοῦ δάσους.

γ) Περιορισμός τῆς σπατάλης ξύλων, πού κάνουν οἱ χωρικοί γιά τίς οἰκιακές ἀνάγκες τους. Ὑπολογίζεται ὅτι μιά μεγάλη ποσότητα ξυλείας χρησιμοποιεῖται ἀπό τοὺς χωρικοὺς ὡς καυσόξυλα. Γιά νά περιοριστεῖ αὐτή ἡ σπατάλη προτείνεται νά ἐφοδιαστοῦν οἱ χωρικοί μέ ἐιδικές θερμάστρες, πού ἔχουν τριπλή χρήση (θέρμανση, μαγειρική, ἀρτοποιία),

δ) Συμπλήρωση τοῦ δικτύου τών δασικῶν ὁδῶν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 49

1976. Ἡ δασική παραγωγή

Ξυλεία στρογγυλή	753.014 m ³
Καυσόξυλα	553.751 τόνοι
Ξυλοκάρβουνα	10.668 τόνοι
Ρητίνη	14.157 τόνοι

III. Ὁ ὀρυκτός πλοῦτος.

Κατά τίς ὑπάρχουσες ἐνδείξεις ὁ ὀρυκτός πλοῦτος τῆς χώρας δέν εἶναι ἀσήμαντος. Μεταπολεμικά ἄρχισε συστηματική ἔρευνα τοῦ ἐλληνικοῦ ὑπεδάφους ἀπό τό Γεωλογικό Ἰνστιτούτο Ἀπό τίς ὀρυκτές πηγές ἐνέργειας ἀφθονος ὑπάρχει ὁ λιγνίτης, πού σήμερα χρησιμοποιεῖται στά θερμοηλεκτρικά ἐργοστάσια τοῦ Ἀλιβερίου, τῆς Πτολεμαΐδας καί τῆς Μεγαλοπόλεως. Τελευταία κοντά στή Θάσο ἀνακαλύφθηκαν ὑποθαλάσσια κοιτάσματα πετρελαίου καί προετοιμάζεται ἡ ἐκμε-

τάλλευσή τους. Τά σπουδαιότερα μεταλλεύματα είναι του άργιλιού, του νικελίου και του μαγνησίου (πίνακας 50). Μεγάλες ποσότητες από τά παραγόμενα μεταλλεύματα εξάγονται σε άλλες χώρες. Άλλά ή εξαγωγή άκατέργαστων μεταλλευμάτων άποτελεί σπατάλη του εθνικού πλούτου και γι' αυτό τά τελευταία χρόνια μερικά μεταλλεύματα υποβάλλονται σε μία πρώτη έπεξεργασία μέ τήν όποία έμπλουτίζονται σε μέταλλο.

Άπό τό υπέδαφος (πίνακας 50) εξάγονται άκόμα θείο (Μήλος), σμύριδα (Νάξος), θηραϊκή γή (Θήρα) τάλκης (Τήνος, Κρήτη), γύψος (Ζάκυνθος) κοί μεγάλη ποικιλία από μάρμαρα (Πεντέλη, Πάρος, Τήνος, Ταίναρο). Η άξία των προϊόντων του υπεδάφους άντιπροσωπεύει σήμερα πολύ μικρό ποσοστό του εθνικού εισοδήματος (λιγότερο από 2%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 50

1973. Η παραγωγή φυσικών μεταλλευμάτων

(χιλιάδες τόνοι)

Σμύριδα	7
Μεταλλεύματα μαγνησίου	42
Χρωμίτης	43
Μεταλλεύματα νικελίου	1.849
Σιδηροπυρίτης (έμπλουτ.)	192
Βαρυτίτη	124
Βωξίτης	2.748
Λευκόλιθος	1.068
Λιγνίτης	13.212

ΠΙΝΑΚΑΣ 50α

1973. Η παραγωγή προϊόντων λατομείων

(χιλιάδες τόνοι)

Θηραϊκή γή	724
Γύψος	420
Καολίνης	76
Κίσηρη (Έλαφρόπετρα)	755
Μάρμαρα	95.000 m ³

ΠΙΝΑΚΑΣ 51

Η εξέλιξη τής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας

(Δείκτης 1959 = 100)

Έτος	1960	1962	1964	1966	1968	1970	1972	1974	1976
Δείκτης	112	139	189	278	354	458	613	699	832

112. Ἡ παραγωγή ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας.

Ἡ χώρα μας δὲν ἔχει λιθάνθρακα καὶ πετρέλαιο καὶ γι' αὐτὸ εἰσάγουμε μεγάλες ποσότητες ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο καύσιμα. Ἀντίθετα ἡ χώρα μας διαθέτει πολλοὺς λιγνίτες καὶ ἀρκετὲς ἐκμεταλλεύσιμες ὑδατοπτώσεις. Ἡ συστηματικὴ ἐκμετάλλευση τοῦ ἐνεργειακοῦ πλοῦτου τῆς χώρας ἄρχισε μετὰ τὸ 1948, γιατί τότε καταστρώθηκε ἓνα ὀλοκληρωμένο σχέδιο γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωση τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας. Σήμερα λειτουργοῦν θερμοηλεκτρικὰ ἐργοστάσια (Κερατσίνι, Ἀλιβέρι, Πτολεμαῖδα, Μεγαλόπολη) καὶ ὑδροηλεκτρικὰ ἐργοστάσια (Λάδωνας, Ἄγρα, Λοῦρος, Μέγδοβας). Ἡ ἐκμετάλλευση σὲ μεγάλο βαθμὸ τοῦ ἐνεργειακοῦ πλοῦτου τῆς χώρας (λιγνίτες, ὑδατοπτώσεις) χαρακτηρίζεται μὲ τὸν ὄρο «ἔργα ἐξηλεκτρισμοῦ». Μὲ τὰ ἔργα αὐτὰ ἐπιδιώκεται νὰ ἀυξηθεῖ ἡ παραγωγή ἀγαθῶν, νὰ περιοριστεῖ ἡ ἀνεργία, νὰ ἐλαττωθεῖ τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου καὶ γενικά νὰ ὑψωθεῖ τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ.

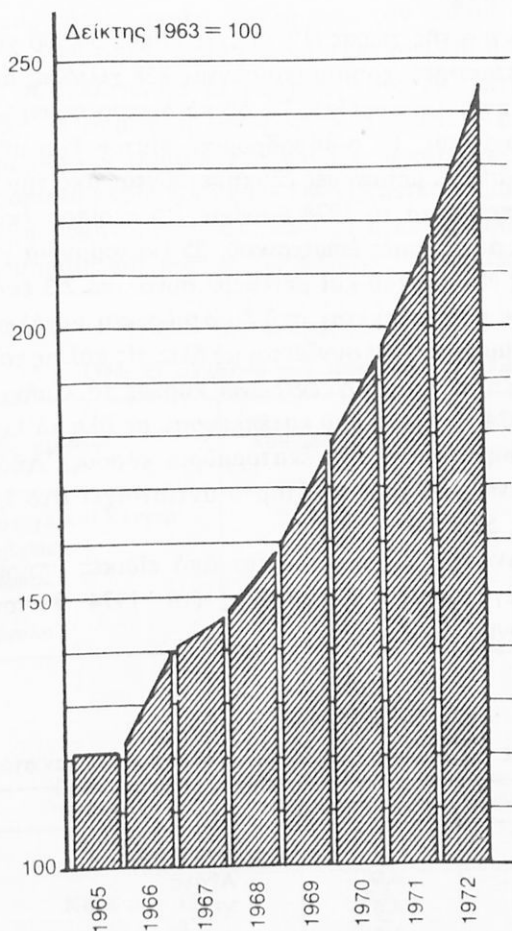
Ἡ ἐξέλιξη τῆς παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας εἶναι ραγδαία. Κατὰ τὸ 1976 ἡ παραγωγή ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας ἔφτασε τὰ 16,3 δισεκατομμύρια κιλοβατώρια. Τὰ 90% τῆς παραγόμενης σήμερα ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας προέρχονται ἀπὸ τὰ θερμοηλεκτρικὰ ἐργοστάσια καὶ μόνο τὸ ἓνα δέκατο προέρχεται ἀπὸ τὰ ὑδροηλεκτρικὰ ἐργοστάσια (πίνακας 51).

113. Ἡ βιομηχανία.

Ἡ Ἑλληνικὴ βιομηχανία ἔχει σκοπὸ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὶς ἀνάγκες τῆς χώρας. Ἡ ἐξαγωγή βιομηχανικῶν προϊόντων εἶναι ἀκόμα μικρὴ (9% ἀπὸ τὸ σύνολο τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς). Τὰ τελευταῖα χρόνια χρησιμοποιοῦνται διαρκῶς περισσότερες ἐγχώριες πρῶτες ὕλες. Αὐτὸ τὸ γεγονός εἶναι σημαντικό, γιατί ἡ ἑλληνικὴ βιομηχανία παύει νὰ ἔχει ἐξάρτηση ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ καὶ γίνεται βιομηχανία ἀνώτερης μορφῆς.

Ἡ βιομηχανία εἶναι συγκεντρωμένη στὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα, στὰ μεγάλα λιμάνια καὶ κοντὰ στὰ ἐργοστάσια πού παράγουν ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια. Μεταπολεμικὰ ἡ βιομηχανία μας σημειώνει πολὺ γρήγορῃ ἀνάπτυξη (σχ. 7). Οἱ μεταλλουργικὲς βιομηχανίες εἶναι λίγες καὶ κάνουν μόνο ἐμπλουτισμὸ καὶ ἐκκαμίνευση σὲ ὀρισμένα μεταλλεύματα.

Οί μηχανολογικές βιομηχανίες ασχολούνται κυρίως με έπισκευές και είναι συγκεντρωμένες στόν Πειραιά, τή Θεσσαλονίκη καί τό Βόλο. Οί οίκοδομικές βιομηχανίες είναι αρκετά άναπτυγμένες καί ή παραγωγή τους καλύπτει τίς ανάγκες τής χώρας. Άπό τούς πίο ζωηρούς κλάδους τής έθνικής μας βιομηχανίας είναι οί βιομηχανίες τροφίμων, ποτών, καπνοῦ, οί χημικές καί κλωστοῦφαντουργικές βιομηχανίες.

Σχ. 6. Η εξέλιξη τής βιομηχανικής παραγωγής στήν Έλλάδα (Στοιχεία ΟΗΕ).

Κατά τὰ τελευταῖα χρόνια λειτουργοῦν στή χώρα μας διυλιστήρια πετρελαίου, ναυπηγεῖα, τό ἐργοστάσιο ἀζωτούχων λιπασμάτων (Πτολεμαῖδα) καί ἐργοστάσια παραγωγῆς ζάχαρης. Ἡ βιομηχανική παραγωγή ἀντιπροσωπεύει περίπου τό ἕνα πέμπτο (21%) τοῦ ἐθνικοῦ μας εἰσοδήματος.

114. Οἱ μεταφορές.

Τό ὁδικό δίκτυο τῆς χώρας (1974) ἔχει μήκος 36.500 χιλιόμετρα. Γιά τίς ὁδικές μεταφορές, χρησιμοποιοῦνται 838 χιλιάδες αὐτοκίνητα (ἐπιβατικά, φορτηγά, λεωφορεῖα). Τό ὁδικό δίκτυο συνεχῶς ἐπεκτείνεται καί συγχρονίζεται. Τό σιδηροδρομικό δίκτυο ἔχει μήκος 2.540 χιλιόμετρα. Οἱ ἐναέριες μεταφορές ἐξυπηρετοῦνται ἀπό τήν Ὀλυμπιακή Ἀεροπορία, πού κατά τό 1974 διάνυσε 7,5 περίπου ἑκατομμύρια χιλιόμετρα πάνω σέ γραμμές ἐσωτερικοῦ, 25 ἑκατομμύρια χιλιόμετρα πάνω σέ γραμμές ἐξωτερικοῦ καί μετέφερε συνολικά 2,3 ἑκατομμύρια ἐπιβάτες. Ἡ χώρα μας βρίσκεται στή διασταύρωση μεγάλων διεθνῶν ἀεροπορικῶν γραμμῶν κι ἔτσι συνδέεται μέ ὅλες τίς πόλεις τοῦ κόσμου.

Τή ναυτιλιακή κίνηση συγκεντρώνει κυρίως τό λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ. Κατά τό 1974 τὰ πλοῖα πού κατέπλευσαν σέ ὅλα τὰ λιμάνια τῆς χώρας εἶχαν χωρητικότητα 105 ἑκατομμύρια κόρους. Ἀπό αὐτή τή χωρητικότητα πάνω ἀπό τό ἕνα τέταρτο ἀντιστοιχεῖ στό λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ (πίνακας 52).

Οἱ τηλεπικοινωνίες ἐξυπηρετοῦνται ἀπό εἰδικές ὑπηρεσίες, ταχυδρομικές, τηλεγραφικές, τηλεφωνικές (τό 1974 λειτουργοῦσαν 1.862.000 τηλεφωνικές συσκευές).

ΠΙΝΑΚΑΣ 52

1974. Ἡ κίνηση τῶν λιμανιῶν

(Χωρητικότητα σέ ἑκατομμύρια κόρους τῶν πλοίων πού μῆκαν στό λιμάνι)

Λιμάνι	Λιμάνι	Λιμάνι	Λιμάνι
Πειραιάς	23,4	Ἡράκλειο	3,3
Ἐλευσίνα	8,0	Αἴγινα	3,3
Θεσσαλονίκη	4,6	Χίος	2,5
Κέρκυρα	3,8	Ρόδος	1,8
Πάτρα	3,8	Βόλος	1,3
Σύνολο Ἑλληνικῶν λιμανιῶν 104,7 ἑκατομμύρια κόροι			

115. Ὁ ἑλληνικὸς ἐμπορικὸς στόλος.

Κατὰ τὸ 1938 ἡ δύναμη τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας μας ἦταν 607 ἀτμόπλοια, πού εἶχαν χωρητικότητα περίπου 1,9 ἑκατομμύρια κόρους, καί τὰ 97% ἦταν φορηγὰ πλοῖα. Οἱ ἀπώλειες τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας στὴ διάρκεια τοῦ πολέμου ἔφτασαν σέ 305 πλοῖα πού εἶχαν χωρητικότητας 1,2 ἑκατομμύρια κόρους, δηλαδή στὸν πόλεμο χάσαμε πάνω ἀπὸ τὸ μισὸ ἐμπορικὸ μας στόλο. Ἀλλά μετὰ τὸν πόλεμο ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἐμπορικῆς μας ναυτιλίας ἦταν ραγδαία καί τὸ 1976 ἡ δύναμη τοῦ στόλου ἔφτασε σέ 3.500 πλοῖα μέ χωρητικότητας 29 ἑκατομμύρια κόρους (πίνακας 53). Ἡ σημερινὴ ἐμπορικὴ μας ναυτιλία ἀποτελεῖται κατὰ τὰ δύο τρίτα ἀπὸ νέα πλοῖα πού ἔχουν ἡλικία κάτω ἀπὸ 15 ἔτη (πίνακας 54). Ἐκτός ἀπὸ τὰ πλοῖα πού ἔχουν τὴν ἑλληνικὴ σημαία, πολλὰ πλοῖα, μέ σημαντικὴ χωρητικότητα ἀνήκουν σέ ἑλληνες πλοιοκτῆτες, ἔχουν ὅμως ξένη σημαία καί κυρίως τίς τέσσερις «σημαῖες εὐκολίας» (Λι-

ΠΙΝΑΚΑΣ 53

1976. Ἡ σύνθεση τοῦ ἐμπορικοῦ στόλου

Εἶδος πλοίων	Ἀριθμὸς πλοίων	Χωρητικότητας (χιλιάδες κόροι)
Φορηγὰ καί τάνκερ	2.969	27.633
Ἐπιβατικά	327	857
Διάφορα	213	83
Σύνολο	3.509	28.573

ΠΙΝΑΚΑΣ 54

1974. Ἡ ἡλικία τῶν πλοίων

(Ἀναλογία πάνω στὴν ὅλική χωρητικότητας, %)

Ἡλικία (σέ ἔτη)	1938	1974
Κάτω ἀπὸ 15	8,9	63,4
15 — 30	86,2	32,3
30 καί πάνω	4,9	4,3
Σύνολο	100 %	100 %

βερίας, Παναμά, Κοσταρίκας και Όνδούρας). Μεταπολεμικά ή έμπορικé ναυτιλία, πού ανήκει σέ έλληνες πλοιοκτήτες εξελίσσεται πολύ γρήγορα. Η ανάπτυξη τής έμπορικéς μας ναυτιλίας άποτελεί σημαντικό παράγοντα τής οικονομικéς ζωής τής χώρας, γιατί άπασχολεί μεγάλο άριθμό άτομων (περίπου 60 χιλιάδες) και γιατί τά ναυτιλιακά έμβάσματα καλύπτουν ένα μέρος άπό τό έλλειμμα του έμπορικéς ίσοζυγίου.

116. Ο τουρισμός.

Η χώρα μας μπορεί νά γίνει σημαντικό κέντρο του διεθνούς τουρισμού, γιατί συνδυάζει μεγάλο άρχαιολογικό πλούτο και πολλά ώραία φυσικά τοπία. Ο τουρισμός ώφελεί πολιτιστικά και οικονομικά τή χώρα. Τό τουριστικό συνάλλαγμα πού εισρέει στή χώρα, καλύπτει ένα μέρος άπό τό έλλειμμα του έμπορικéς ίσοζυγίου.

Γιά τήν ανάπτυξη τής τουριστικéς κινήσεως δημιουργήθηκε ιδιαίτερος όργανισμός (ΕΟΤ) και καταβάλλονται συστηματικές προσπάθειες (γραφεία τουρισμού στό έξωτερικό, άστυνομία τουρισμού, όργάνωση διαφημίσεων και εκθέσεων, όργάνωση τών συγκοινωνιων, συγχρονισμένα ξενοδοχεία, σχολές για τή μόρφωση κατάλληλου προσωπικéς κ.ά.). Κατά τά τελευταία χρόνια ή τουριστική κίνηση διαρκώς αυξάνει. Τό 1974 μπήκαν στή χώρα μας τρία έκατομμύρια τουρίστες και τό τουριστικό συνάλλαγμα έφτασε σέ 436 έκατομμύρια δολάρια. Οί τουρίστες πού μπαίνουν στή χώρα μας προέρχονται κυρίως άπό τίς ευρωπαϊκές χώρες (50%) και άπό τίς Ην. Πολιτείες (20%). Μεταξύ τών τουριστών υπάρχουν και Έλληνες, πού είναι έγκαταστημένοι στό έξωτερικό (πίνακας 55).

ΠΙΝΑΚΑΣ 55

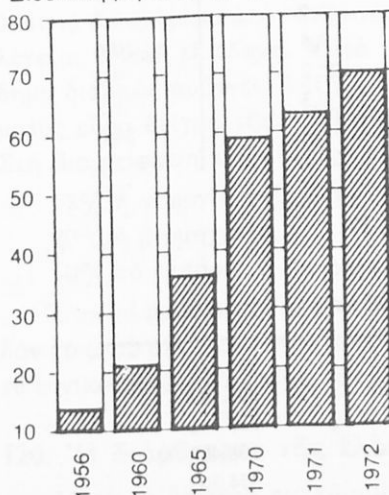
Ταξιδιωτική κίνηση

Άφίξεις	1955	1976
Έλληνες υπήκοοι	24.380	1.133.152
Ξένοι υπήκοοι	184.000	4.247.233
Σύνολο	208.380	5.380.385

117. Τό εξωτερικό εμπόριο.

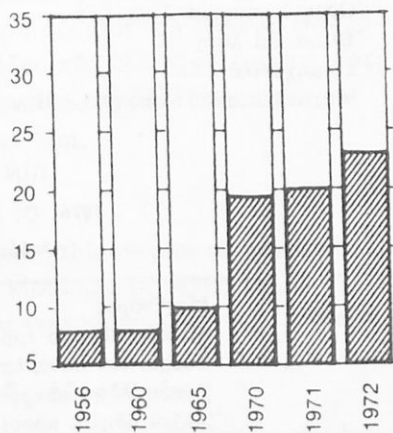
Ἡ Ἑλλάδα εἶναι κυρίως ἀγροτική χώρα, πού σήμερα προσπαθεῖ νά ἀναπτύξει τήν παραγωγική δραστηριότητά της. Ἐπομένως ἀναγκάζεται νά εἰσάγει διάφορα προϊόντα γιά τή συντήρηση τοῦ πληθυσμοῦ της καί γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομίας της. Καί γιά νά καλύψει τίς εἰσαγωγές προσπαθεῖ συνεχῶς νά αὐξήσει τίς ἐξαγωγές. Ἀπό τήν ἀξία, τῶν εἰσαγωγῶν περίπου τά 40% ἀναλογοῦν σέ βιομηχανικά προϊόντα μηχανήματα καί μεταφορικά μέσα, καί τά 11% σέ τρόφιμα. Ἀπό τήν ἀξία τῶν ἐξαγωγῶν περίπου τά 42% ἀναλογοῦν σέ εἶδη τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς (καπνά, φρούτα, ἐλαιόλαδο, ποτά, βαμβάκι, ξεροί καρποί). Ἡ χώρα μας προσπαθεῖ νά ἐξάγει τά προϊόντα της στίς βιομηχανικές χῶρες, πού ἔχουν ψηλό βιοτικό ἐπίπεδο καί ὁ πληθυσμός τους μπορεῖ νά ἀπορροφήσει τά πολυτίμα ἑλληνικά προϊόντα (πίνακας 56). Ἀπό τίς βιομηχανικές χῶρες πού εἶναι ἀγοραστές τῶν ἑλληνικῶν προϊόντων ἡ χώρα μας προμηθεύεται τά περισσότερα εἰσαγόμενα εἶδη. Ἐτσι περισσότερες ἀπό τίς μισές εἰσαγωγές γίνονται ἀπό τίς Ἦν. Πολιτεῖες, τή Μ. Βρετανία, τή Δ. Γερμανία, τή Γαλλία καί τήν Ἰταλία.

Δισεκατομμύρια δραχμές

Σχ. 7. Ἡ ἐξέλιξη τῶν εἰσαγωγῶν (1965-1972).

Δισεκατομμύρια δραχμές

Σχ. 8. Ἡ ἐξέλιξη τῶν ἐξαγωγῶν (1965-1972).

Κατά τό 1974 οί εισαγωγές έφτασαν σέ 132 δισεκατομμύρια δραχμές καί οί εξαγωγές έφτασαν σέ 61 δισεκατομμύρια δραχμές. Έτσι τό έλλειμμα τοῦ έμπορικοῦ ισοζυγίου έφτασε σέ 71 δισεκατομμύρια δραχμές. Τά σχήματα 8 καί 9 δείχνουν τήν εξέλιξη τοῦ έξωτερικοῦ έμπορίου.

118. Τό έμπορικό ισοζύγιο.

Στή χώρα μας οί πόροι από τίς εξαγωγές ποτέ δέν κάλυψαν τήν άξία τῶν εισαγωγῶν. Έτσι ή χώρα μας παρουσιάζει πάντοτε έλλειμμα έμπορικοῦ ισοζυγίου. Τό 1974 οί πόροι από τίς εξαγωγές κάλυψαν μόνο τά 46% από τήν άξία τῶν εισαγωγῶν. Μέρος από τό έλλειμμα τοῦ έμπορικοῦ ισοζυγίου τό καλύπτουν οί **άδηλοι πόροι**. Έτσι ονομάζονται

ΠΙΝΑΚΑΣ 56

1974. Τό έξωτερικό έμπόριο

(Άναλογία πάνω στήν άξία τῶν εισαγωγῶν καί εξαγωγῶν %)

Κατηγορίες	Εισαγωγές	Έξαγωγές
Τρόφιμα καί ζωντανά ζῶα	10,5	19,3
Ποτά καί καπνός	0,2	9,7
Πρώτες ύλες έκτός από καύσιμα	9,5	10,6
Όρυκτά καύσιμα, λιπαντικά	22,2	9,0
Έλαια καί λίπη	0,3	1,5
Βιομηχανικά είδη	17,8	34,6
Μηχανήματα καί ύλικό μεταφορῶν	28,1	2,7

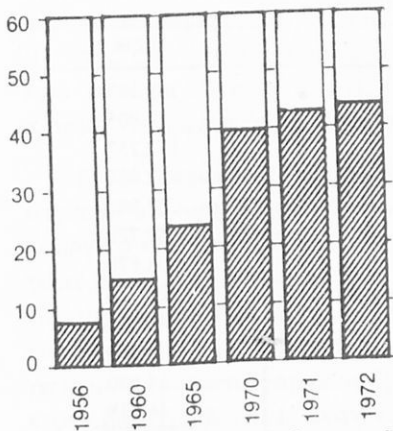
ΠΙΝΑΚΑΣ 57

1976. Οί άδηλοι πόροι

(χιλιάδες δολλάρια)

Μεταφορές	914.149
Μεταναστευτικά έμβάσματα	803.184
Τουριστικό συνάλλαγμα	823.665
Τόκοι έλληνικῶν κεφαλαίων	108.492
Άλλοι άδηλοι πόροι	374.302
Σύνολο άδηλων πόρων	3.023.772

Δισεκατομμύρια δραχμές

Σχ. 9. Τό έλλειμμα του έμπορικου ισοζυγίου.

τά ναυτιλιακά έμβάσματα, τό τουριστικό συνάλλαγμα, τά έσοδα έλληνικών κεφαλαίων πού είναι τοποθετημένα στό έξωτερικό κ.λ. (πίνακας 57). Άλλά οί άδηλοι πόροι είναι παράγοντες αστάθμητοι και μεταβλητοί. Γι' αυτό καταβάλλονται μεγάλες προσπάθειες για να αυξηθεί ή παραγωγή, τόσο σε ποσότητες, όσο και σε είδη, για να καλυφθούν οί ανάγκες τής χώρας κι άκόμα για να αυξηθούν οί εξαγωγές. Στό σχήμα 10 φαίνεται ή εξέλιξη του έλλείμματος του έμπορικου ισοζυγίου.

119. Τό έθνικό εισόδημα.

Ή συνολική άξία των άγαθών πού παράγονται και των άμοιβών έξαιτίας των ύπηρεσιών λέγεται **έγχώριο προϊόν**. Άν σ' αυτό προστεθούν τά εισοδήματα από τό έξωτερικό, τότε τό άθροισμα πού προκύπτει λέγεται **έθνικό εισόδημα**. Κατά τά τελευταία χρόνια τό έθνικό εισόδημα διαρκώς αυξάνει. Αυτή ή σταθερή αύξηση του έθνικού εισοδήματος είναι δείγμα τής σταθερής άνόδου τής ελληνικής οικονομίας. Στή διαμόρφωση του έθνικού εισοδήματος συμβάλλουν κατά:

17% ή γεωργία και οί συναφείς κλάδοι,

20% ή βιομηχανία,

10% τό έμπόριο.

Έτσι οί τρεις αυτοί κλάδοι τής έθνικής οικονομίας εισφέρουν σχεδόν τό μισό από όλόκληρο τό έθνικό εισόδημα (πίνακας 58). Τό 1974 τό έθνικό εισόδημα έφτασε σε 537 δισεκατομμύρια δραχμές περίπου.

120. Ή διάρθρωση τής ελληνικής οικονομίας.

Μετά τό δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο παρατηρείται συνεχής ανάπτυξη τής ελληνικής οικονομίας. Ή ανάπτυξη αυτή είχε ως άποτέλεσμα τήν αισθητή βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του ελληνικού λαού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 58
1976. Τό εθνικό εισόδημα
(έκατομμύρια δραχμές)

Κλάδος	΄Αξια
1. Γεωργία, δάση, άλιεία	135.123
2. Μεταλλεία, όρυχεΐα, λατομεία, άλυκές	9.905
3. Μεταποίηση	142.252
4. ΄Επιχειρήσεις ήλεκτρισμού, φωταερίου, νερού	12.034
5. Κατασκευές	52.842
6. Μεταφορές, έπικοινωνίες	59.729
7. ΄Εμπόριο	95.878
8. Τράπεζες, ασφάλειες, κτηματικές έπιχειρήσεις	21.326
9. Κατοικίες	43.652
10. Δημόσια διοίκηση και ασφάλεια	63.565
11. ΄Υπηρεσίες υγείας και εκπαιδύσεως	34.670
12. Διάφορες ύπηρεσίες	46.518
΄Ακαθάριστο έγχώριο προϊόν	717.494
13. Εισόδημα από άλλοδαπή	24.942
΄Ακαθάριστο έθνικό εισόδημα	742.436
14. Μείον άποσβέσεις	59.226
Καθαρό έθνικό εισόδημα	683.210

΄Από τό 1948 προχωρεί συστηματικά ή αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγικών πηγών της χώρας. Μεγάλα έργα ύποδομής έγγυώνται ότι θά αναπτυχθεί ή παραγωγική δραστηριότητα της χώρας. ΄Η σημερινή όμως διάρθρωση της έλληνικής οικονομίας παρουσιάζει τό μειονέκτημα ότι συνεχώς αυξάνει ή διαφορά μεταξύ της αξίας των εισαγωγών και των εξαγωγών. ΄Ετσι βασικό πρόβλημα της ΄Ελληνικής οικονομίας είναι τό πώς θά καλυφθεί τό έλλειμμα του έμπορικού ίσοζυγίου.

α) Οί εισαγωγές. ΄Η συνεχής αύξηση των εισαγωγών όφείλεται στην αύξηση των εισοδημάτων, γιατί τό αυξημένο εισόδημα όδηγεί τό λαό στό νά άποκτήσει άγαθά άνώτερου βιοτικού επιπέδου. Πολλά από αυτά τά άγαθά ή έσωτερική παραγωγή ή τά παράγει σε άνεπαρκείς ποσότητες ή δέν τά παράγει διόλου. ΄Επίσης ή συνεχής άνοδος της έλληνικής οικονομίας προκαλεί αύξηση των εισαγωγών, για νά πλουτιστεί ό μηχανικός έξοπλισμός της χώρας. ΕίΝαι φανερό πώς δέν μπορούμε νά περιορίσουμε τίς εισαγωγές χωρίς αντίχτυπο στό βιοτικό επίπεδο του λαού και την ανάπτυξη της οικονομίας. Οί εισαγωγές αυτόματα θά περιοριστούν, όταν ή έσωτερική παραγωγή γίνει ικανή νά καλύπτει μεγάλο μέρος από τίς σύγχρονες άνάγκες του λαού. Τά

τρία τέταρτα των εισαγωγών αποτελούνται από μη γεωργικές πρώτες ύλες, από βοηθητικές ύλες και από βιομηχανικά προϊόντα. Η αδυναμία της εσωτερικής παραγωγής να ικανοποιήσει τις αξιώσεις που έχει το καταναλωτικό κοινό, οφείλεται κυρίως στον ανεπαρκή εξοπλισμό της χώρας με παραγωγικά κεφάλαια.

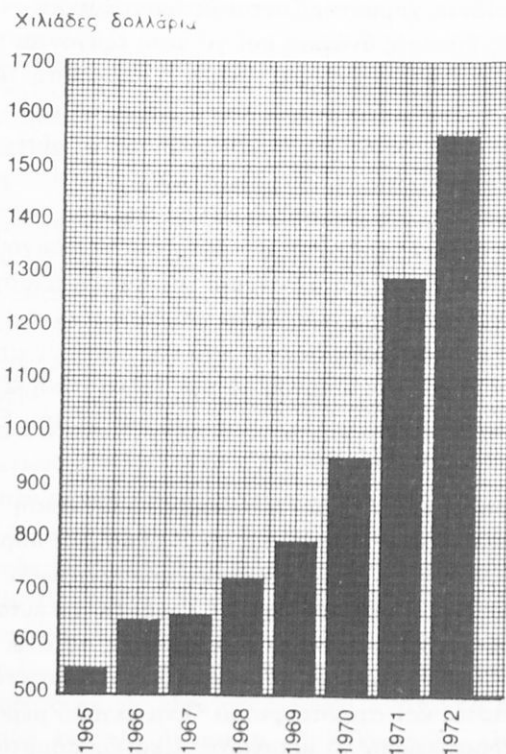
β) Οί εξαγωγές. Οί εξαγωγές σημείωσαν κατά τα τελευταία χρόνια σταθερή αύξηση. Περίπου τό 40% των εξαγωγών αποτελούνται από γεωργικά προϊόντα. Ο γεωργικός χαρακτήρας των εξαγωγών μας αποτελεί βασικό μειονέκτημα, γιατί ή γεωργική παραγωγή εξαρτάται από τις καιρικές συνθήκες και από άλλους παράγοντες, πού επιδρούν στην ποσότητα και την ποιότητα των γεωργικών προϊόντων. Τά εξαγόμενα γεωργικά προϊόντα χαρακτηρίζονται ως ήμιπολυτελή, γιατί δέν καλύπτουν βασικές βιοτικές ανάγκες και γι' αυτό εξάγονται σε λίγες μόνο χώρες με ψηλό βιοτικό επίπεδο. Άλλά ή εξάρτηση των ελληνικών εξαγωγών από λίγες μόνο αγορές του εξωτερικού κάνει τις εξαγωγές ευπαθείς, όταν σημειωθούν οικονομικές κρίσεις σε αυτές τις χώρες.

Τά τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση στις εξαγωγές μεταλλευμάτων. Αυτή όμως ή εξαγωγή δέν είναι ωφέλιμη, γιατί τά προϊόντα πού εξάγουμε τά επεξεργάζονται οί χώρες πού τά εισάγουν. Έτσι όμως χάνονται για την ελληνική οικονομία σημαντική απασχόληση εργατών και ειδικών επιστημόνων, αλλά και πολύτιμο συνάλλαγμα, πού ξοδεύεται για να εισαχθούν τά προϊόντα της ξένης βιομηχανίας. Πολύ μεγάλη σημασία για την οικονομική και πολιτιστική εξέλιξη της χώρας μας ελπίζουμε πώς θα έχει ή σύνδεσή μας με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ).

γ) Οί άδηλοι πόροι. Για τή σημερινή διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας σημαντικός παράγοντας είναι οί άδηλοι πόροι. Αυτοί εξασφαλίζουν την εισροή συναλλάγματος, πού ελαττώνει κατά πολύ τό έλλειμμα του έμπορικού ισοζυγίου. Κατά τά τελευταία χρόνια τό συνάλλαγμα από τούς άδηλους πόρους συνεχώς αυξάνει (σχ. 11). Αυτή ή αύξηση οφείλεται στό μεγάλο ελληνικό έμπορικό στόλο, στους ελληνες μετανάστες και στόν τουρισμό. Ένα μεγάλο μέρος των άδηλων πόρων αντιπροσωπεύουν τά μεταναστευτικά έμβάσματα (πίνακας 57).

Η αύξηση των μεταναστευτικών έμβασμάτων οφείλεται στην οικονομική ισχύ των χωρών, στις όποιες έχουν εγκατασταθεί οί ελληνες

μετανάστες. Ἡ αὐξηση τῶν ναυτιλιακῶν ἐμβασμάτων ὀφείλεται στήν πολύ γρήγορη ἀνάπτυξη τῆς ἐλληνικῆς φορτηγοῦ ναυτιλίας, πού ἀπασχολεῖ σήμερα μεγάλο ἀριθμό ναυτικῶν. Ἀλλά τά ναυτιλιακά ἐμβάσματα εἶναι στοιχεῖο πού ἐπηρεάζεται ἀπό τήν ἔνταση τῶν θαλάσσιων μεταφορῶν. Πολύ συχνά παρατηρεῖται μακροχρόνια ὕφεση στίς θαλάσσιες μεταφορές, πού προκαλεῖ σημαντικὸ περιορισμὸ στά ναυτιλιακά ἐμβάσματα. Τέλος ἡ αὐξηση τοῦ τουριστικοῦ συναλλάγματος ὀφείλεται στήν ἀνάπτυξη τῆς διεθνοῦς τουριστικῆς κινήσεως. Γιά νά ἐκμεταλλευτεῖ ἡ χώρα μας αὐτὴ τὴ διεθνή κίνηση, καταβάλλει πολλές καὶ συστηματικὲς προσπάθειες (διαφημίσεις, πύκνωση συγκοινωνιῶν, συγχρονισμένα ξενοδοχεῖα κ.ά.). Ἀλλά ἡ τουριστικὴ κίνηση εἶναι

Σχ. 10. Ἡ ἐξέλιξη τῶν ἀδελων πόρων, 1965-1972.

στοιχείο πολύ ευαίσθητο, γιατί επηρεάζεται από την οικονομική κατάσταση της χώρας του τουρίστα και από διάφορους άλλους παράγοντες (π.χ. οί πολιτικές ή διεθνείς κρίσεις κ.ά.).

δ) Τό ξένο κεφάλαιο. Τά ξένα κεφάλαια βρίσκουν περισσότερο αποδοτικές επενδύσεις στο έσωτερικό της χώρας τους ή προτιμούν όρισμένες μόνο επενδύσεις (π.χ. τά πετρέλαια). Από τό 1954 ως σήμερα τό Κράτος έλαβε διάφορα μέτρα, γιά νά προσελκύσει μεγάλα ξένα κεφάλαια σέ παραγωγικές επενδύσεις. Μετά την άποκατάσταση της Δημοκρατίας παρατηρείται ότι αύξηθήκε σημαντικά ή έμπιστοσύνη του ξένου κεφαλαίου πρós τή χώρα μας.

121. Οί κατευθύνσεις της έλληνικής οικονομίας.

Στήν Έλλάδα ως τό 1955 τό κατά κεφαλή έτήσιο έθνικό εισόδημα ήταν μικρό σχετικά μέ τίς χώρες της Δυτικής Εύρώπης (πίνακας 59). Μέσα όμως σέ λίγα χρόνια τό κατά κεφαλή έτήσιο εισόδημα αύξηθήκε σημαντικά κι έτσι τό βιοτικό επίπεδο του λαού μας άνέβηκε.

α) Τό φυσικό περιβάλλον. Η χώρα μας δέν είναι προικισμένη μέ τούς φυσικούς πόρους πού είχαν στή διάθεσή τους, όταν άρχιζαν τήν άνάπτυξη τους, τά κράτη πού σήμερα είναι οικονομικά άναπτυγμένα. Άλλά και στή χώρα μας υπάρχουν ευνοϊκές προϋποθέσεις γιά τήν άνάπτυξη της οικονομίας της σέ άνώτερα επίπεδα παραγωγής. Σήμερα ή διαφορά στήν οικονομική άνάπτυξη δέν όφείλεται πιά σέ διαφορές του φυσικού πλούτου των χωρών. Οί σύγχρονες συνθήκες της τεχνικής έπιτρέπουν τήν έκμετάλλευση φυσικών πόρων της χώρας, πού μέχρι πρίν λίγα χρόνια τούς θεωρούσαμε ως μή εκμεταλλεύσιμους. Σήμερα ή καθυστέρηση των άνεξέλικτων χωρών άποδίδεται στήν έλλειψη παραγωγικού κεφαλαίου και στήν έλλειψη των άπαραίτητων τεχνικών και όργανωτικών γνώσεων. Η έλληνική οικονομία, κατευθυνόμενη από τό Κράτος, εξελίσσεται σταθερά και επιδιώκει τήν άξιοποίηση του φυσικού πλούτου της χώρας και τήν εξασφάλιση εργασίας στους κατοίκους της.

β) Οί κατευθύνσεις της άγροτικής οικονομίας. Υπάρχουν μεγάλα περιθώρια γιά τήν αύξηση της γεωργικής παραγωγής. Η καλλιέργεια του σιταριού μεταβάλλεται γρήγορα σέ έντατική καλλιέργεια. Έτσι

έχουμε αύξηση τής στρεμματικής αποδόσεως και έπομένως ελάττωση του κόστους τής παραγωγής, κι ακόμα πετυχαίνουμε νά ελευθερωθουν μεγάλες εκτάσεις από τήν καλλιέργεια σιταριού και νά αποδοθουν σέ καλλιέργειες πού δίνουν μεγαλύτερο εισόδημα. Ή γεωργική παραγωγή τείνει νά προσαρμοστεί πρὸς τίς περιορισμένες έποχές τών βροχών, αλλά σύγχρονα εκτελούνται διάφορα τεχνικά έργα, γιά νά εξασφαλιστεί τό πότισμα μεγάλων εκτάσεων. Οί μέθοδοι καλλιέργειας διαρκῶς συγχρονίζονται και διαρκῶς αυξάνει ή χρησιμοποίηση λιπασμάτων και γεωργικῶν μηχανῶν.

Γενικά παρατηρεῖται μιά τάση γιά αναδιάρθρωση τών καλλιεργειῶν. Έτσι επεκτείνεται ή καλλιέργεια λαχανικῶν και ὀπωρικῶν, πού μποροῦν νά εξαγονται.

Ή ανάπτυξη τής οἰκονομίας τών ὀρεινῶν περιοχῶν επιδιώκει νά περιοριστεί ή έκτατική κτηνοτροφία, πού προκαλεῖ πολύ μεγάλη ζημία στό μικρό δασικό γλοῦτο τής χώρας. Στίς ὀρεινές περιοχές προ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 59
Μέσος ετήσιος ὀρος
τοῦ ἐγχώριου προϊόντος κατά κεφαλή
(δολλάρια)

	1955	1974
Ήν. Πολιτετες	1.870	6.598
Καναδάς	1.310	6.464
Έλβετία	1.010	7.340
Σουηδία	950	6.878
Βέλγιο	800	5.466
Μ. Βρετανία	780	3.371
Ίαπωνία	600	4.152
Δανία	750	6.026
Γαλλία	740	5.061
Νορβηγία	740	5.847
Δ. Γερμανία	510	6.195
Όλλανδία	500	5.109
Αὔστρια	370	4.372
Ίταλία	310	2.706
Έλλάδα	210	2.139
Τουρκία	188	748

βλέπεται νά κατασκευαστοῦν βαθμίδες στά ἐπικλινή ἐδάφη, ὥστε αὐτά νά γίνουν ἀποδοτικά, κι ἀκόμα μέ τεχνικά ἔργα νά ἐξασφαλιστεῖ τό πότισμα ὀρεινῶν ἐκτάσεων. Τέλος οἱ ὀρεινοί πληθυσμοί θά ἐφοδιαστοῦν μέ ζῶα γιά γαλακτοπαραγωγή καί γιά πάχυνση, ὥστε νά αὐξηθεῖ τό εἰσόδημα αὐτῶν τῶν πληθυσμῶν. Γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς κτηνοτροφικῆς παραγωγῆς ἐπιδιώκεται ἡ χρησιμοποίηση καλύτερων παραγωγικῶν ζῶων, ἡ ἴδρυση συγχρονισμένων ἐγκαταστάσεων γιά τήν ἐκτροφή ζῶων καί ἡ ἴδρυση σύγχρονων ἐργοστασίων ἐπεξεργασίας τοῦ γάλακτος καί, τέλος, αὐξηση τῆς παραγωγῆς κτηνοτροφῶν.

Γιά τήν ἐκμετάλλευση τοῦ ὑπόγειου πλούτου τῆς χώρας, γίνεται συστηματική ἔρευνα τοῦ ὑπεδάφους, γιά νά προσδιοριστεῖ ἂν ὑπάρχουν ὀρυκτά καί μεταλλεύματα, ἡ ἔκταση τῶν κοιτασμάτων καί ἡ περιεκτικότητά τους. Ἐπίσης γίνονται ἐντατικές ἔρευνες γιά νά ἐξακριβωθεῖ ἂν ὑπάρχει πετρέλαιο καί σέ ἄλλες περιοχές, ἐκτός ἀπό τῆ Θάσο.

γ) Οἱ κατευθύνσεις τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς καί τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου. Ἡ οικονομική ἀνάπτυξη τῆς χώρας δέν μπορεῖ νά στηριχτεῖ μόνο στίς ἀγροτικές ἀπασχολήσεις. Ἐπίσης δέν μπορεῖ ἡ ἐθνική οἰκονομία νά βασίζεται στούς ἄδηλους πόρους, γιατί αὐτοί ἐπιρεάζονται πάρα πολύ ἀπό τή διεθνή οἰκονομική καί πολιτική κατάσταση. Ὁ δρόμος γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας εἶναι σήμερα μόνο πρὸς τήν κατεύθυνση τῆς ἐκβιομηχανίσεως τῆς χώρας. Ἐτσι αὐτόματα θά περιοριστοῦν οἱ εἰσαγωγές καί θά αὐξηθοῦν οἱ ἐξαγωγές. Πρὸς τήν κατεύθυνση αὐτή γίνεται σταθερή πρόοδος. Τά διυλιστήρια πετρελαίου, τά ναυπηγεῖα, τά ἐργοστάσια ζάχαρης, τό συγκρότημα τῆς Πτολεμαΐδας καί τοῦ Μέγδοβα, καί ἄλλες μεγάλες βιομηχανικές ἐγκαταστάσεις ἄνοιξαν τό δρόμο γιά τήν ἐκβιομηχάνιση τῆς χώρας.

Στίς ἐξαγωγές μας σημαντική θέση θά κατέχουν ἀσφαλῶς τά γεωργικά προϊόντα καί γι' αὐτό ἐπιδιώκεται ἡ αὐξηση καί ἡ βελτίωση τῆς παραγωγῆς, ἡ τυποποίηση τῶν ἐξαγόμενων προϊόντων, ἡ ἀναζήτηση νέων ἀγορῶν καί ἡ διεύρυνση τῶν σημερινῶν. Γιά νά ἐξυπηρετηθεῖ ἡ ἐξαγωγή τῶν γεωργικῶν προϊόντων, ἐπιδιώκεται ἡ δημιουργία «ψυκτικῆς ἀλυσίδας», δηλαδή ἡ ἴδρυση μεγάλων ψυκτικῶν ἐγκαταστάσεων σέ ἐπίκαιρα σημεῖα τῆς χώρας γιά τή συντήρηση τῶν προ-

τόντων καί ἡ ὑπαρξη εἰδικῶν μεταφορικῶν μέσων, ὥστε τά προϊόντα νά φτάνουν στήν κατανάλωση σέ ἄριστη κατάσταση.

Ἡ ἐξαγωγή πολύτιμων ὀρυκτῶν χωρίς προηγούμενη ἐγγῶρια ἐπεξεργασία ἀποτελεῖ σπατάλη τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου. Ἡ ἴδρυση βιομηχανιῶν γιά τήν ἐπεξεργασία τῶν μεταλλευμάτων νικελίου, χρωμίου, σιδήρου, ἀργιλίου (βωξίτη) θεωρεῖται σήμερα ἀπαραίτητη γιά τήν ἐξέλιξη τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας, γιατί αὐτές οἱ βιομηχανίες, ἐκτός τοῦ ὅτι ἀπασχολοῦν πολλές χιλιάδες Ἑλλήνων, θά βοηθήσουν νά ἐξάγονται ἐξευγενισμένες πρῶτες ὕλες, πού σπανίζουν. Ἐτσι ἡ χώρα μας τείνει νά ἀποκτήσει σημαντική καί σταθερή ἐξαγωγική βιομηχανία, ἀλλά καί τίς βάσεις γιά μιὰ πιά πέρα βιομηχανική ἀνάπτυξη. Μέ τά μέτρα πού παίρνει σήμερα τό Κράτος διανοίγεται ὁ δρόμος γιά τήν ἰσότιμη ἔνταξη τῆς χώρας μας στήν Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα (ΕΟΚ).

Ἐκτός ἀπό τίς μεταλλουργικές βιομηχανίες ὑπάρχουν καί ἄλλες παραγωγικές δραστηριότητες, πού μποροῦν νά ἐξελιχθοῦν καί νά ἀνταγωνιστοῦν σέ διεθνές πεδίο.

Ὁ Ἑλληνικός λαός διακρίνεται γιά τήν ἐνεργητικότητά του καί τήν πρωτοβουλία του. Σήμερα διανοίγει τίς νέες κατευθύνσεις τῆς ἐθνικῆς του οἰκονομίας, πού θά τοῦ ἐξασφαλίσουν καλύτερους ὄρους πνευματικῆς καί οἰκονομικῆς ζωῆς.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ

122. Ἡ διατροφή τῆς ἀνθρωπότητας.

Τό 1973 ὁ πληθυσμός τῆς Γῆς ἦταν 3.860 ἑκατομμύρια ἄνθρωποι καί ὑπολογίζεται ὅτι στό τέλος τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα θά ζοῦν πάνω στή Γῆ 6 δισεκατομμύρια ἄνθρωποι. Τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ νέου πληθυσμοῦ θά ἐμφανιστεῖ στίς χῶρες τοῦ Τρίτου Κόσμου, δηλαδή σέ ὑποανάπτυκτες χῶρες, πού ἀκόμα δέν ἐκμεταλλεύονται ἀποτελεσματικά τίς πλουτοπαραγωγικές πηγές τους (σχ. 12). Στά τρία τέταρτα τοῦ σημερινοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς ἀντιστοιχεῖ μόνο τό ἕνα τέταρτο τῶν πηγῶν, πού παράγουν εἶδη διατροφῆς. Γι' αὐτό σήμερα σέ πολλές χῶρες ἑκατομμύρια ἀνθρώπων συνεχῶς πεινοῦν. Ἡ ἐξασφάλιση τῆς διατροφῆς τῆς ἀνθρωπότητας ἐπιδιώκεται μέ διάφορα μέτρα. Τά σπουδαιότερα ἀπό αὐτά εἶναι τά ἑξῆς:

α) Νά αὐξηθοῦν οἱ καλλιεργούμενες ἐκτάσεις. Αὐτό μπορεῖ νά γίνει μέ τήν ἀποξήρανση λιμνῶν, ἐλῶν ἢ καί θαλάσσιων κόλπων, μέ τή βελτίωση φτωχῶν ἐδαφῶν καί μέ τήν ἄρδευση ξερῶν ἐκτάσεων ἢ ἀκόμα καί ἐρήμων. (Χάρη στό φράγμα τοῦ Ἀσσουνάν μεγάλη ἔκταση ἀπό τήν ἔρημο ἔγινε καλλιεργήσιμο ἔδαφος).

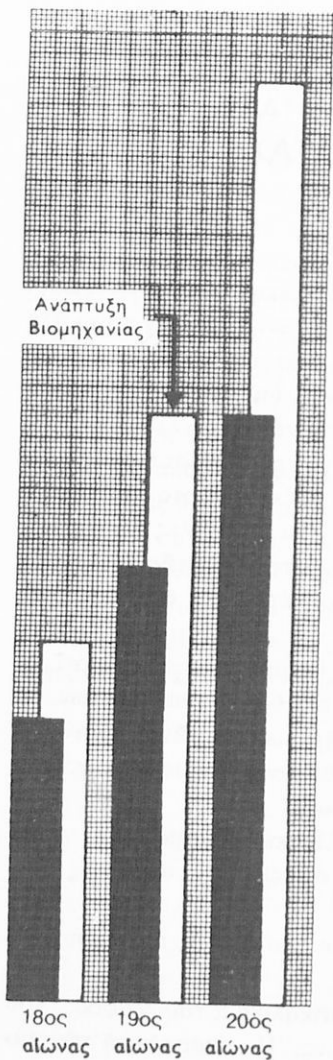
β) Νά χρησιμοποιοῦν σέ μεγάλη κλίμακα λιπάσματα καί γεωργικές μηχανές. Οἱ παράγοντες αὐτοί εἶναι σήμερα ἄγνωστοι στίς ὑποανάπτυκτες χῶρες.

γ) Νά ἐπιλεγοῦν κατάλληλα εἶδη ζώων καί φυτῶν, πού ἔχουν μεγάλη ἀπόδοση.

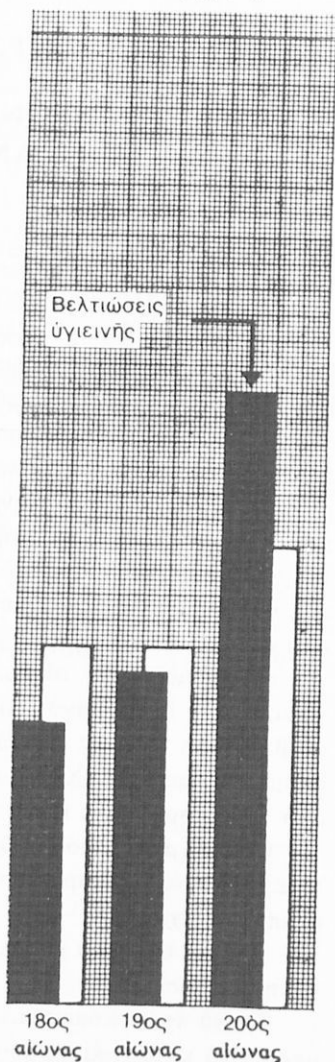
δ) Νά προστατευτεῖ τό παραγωγικό ἐπικάλυμμα τοῦ ἐδάφους, πού μπορεῖ νά καταστραφεῖ μέ πολλούς τρόπους. Ἡ καταστροφή τῶν δασῶν καί τῶν θάμνων μέ πυρκαγιές, ἢ καταστροφή τῆς βλαστήσεως ἀπό τά κοπάδια ζώων (πρόβατα, γίδες) ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα νά ἐξαφανιστεῖ τό ἐδαφικό ἐπικάλυμμα (ἔδαφος).

Τό πρόβλημα τῆς διατροφῆς τῶν ὑποανάπτυκτων λαῶν, πού αὐ-

Άναπτυγμένες χώρες

Υποανάπτυκτες χώρες

■ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
□ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Σχ. 11. Η αύξηση του πληθυσμού και της παραγωγής στις άναπτυγμένες χώρες και τις υποανάπτυκτες χώρες.

ξάνονται σέ πληθυσμό πολύ γρήγορα, δέν λύνεται μέ δωρεές καί έκδηλώσεις άλληλεγγύης. Τό πρόβλημα αυτό μπορεί νά λυθεί, ἂν οἱ λαοί, πού εἶναι οἰκονομικά καί τεχνικά ἀναπτυγμένοι, ἐξασφαλίσουν στούς ὑποανάπτυκτους τά ἀπαραίτητα μέσα, γιά νά παράγουν αὐτοί οἱ λαοί μόνοι τους τά εἶδη διατροφῆς τους ἢ ἀκόμα καί νά ἐκμεταλλευσθῶν τίς άλλες πλουτοπαραγωγικές πηγές τῶν χωρῶν τους.

123. Ἡ μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος.

Ἡ συντήρηση τῶν ὀργανισμῶν (ζῶα, φυτά) βασίζεται σέ τρία φυσικά στοιχεῖα, τό ἔδαφος, τό νερό καί τόν ἀέρα. Σήμερα καί τά τρία αὐτά στοιχεῖα κινδυνεύει νά καταστήσουν ἀκατάλληλα γιά τή συντήρηση τῆς ζωῆς. Τά βιομηχανικά λύματα, οἱ ἀναθυμιάσεις ἀπό τίς καπνοδόχους τῶν ἐργοστασίων, τά καυσαέρια πού παράγουν τά αὐτοκίνητα καί τά ἀεροπλάνα, τά ἀπορρίματα καί οἱ ἀποχετεύσεις τῶν μεγάλουπόλεων προκαλοῦν συνεχῆ μόλυνση τοῦ ἔδαφους, τοῦ νεροῦ (ποταμοί, λίμνες, θάλασσες) καί τοῦ ἀέρα. Ἀκόμη καί αὐτά τά μνημεῖα τοῦ Πολιτισμοῦ, πού τά σεβάστηκαν οἱ αἰῶνες, κινδυνεύουν νά καταστραφοῦν ἀπό τήν ὑπερβολική μόλυνση τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρα. Ἡ ραδιενέργεια ἀπλώνεται ὅλο καί περισσότερο στό περιβάλλον μας.

Ἡ μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος ἐμποδίζει τήν ἀνακύκλωση τῶν φυσικῶν στοιχείων, δηλαδή τοῦ ἄνθρακα, τοῦ ἀζώτου καί τοῦ φωσφόρου.

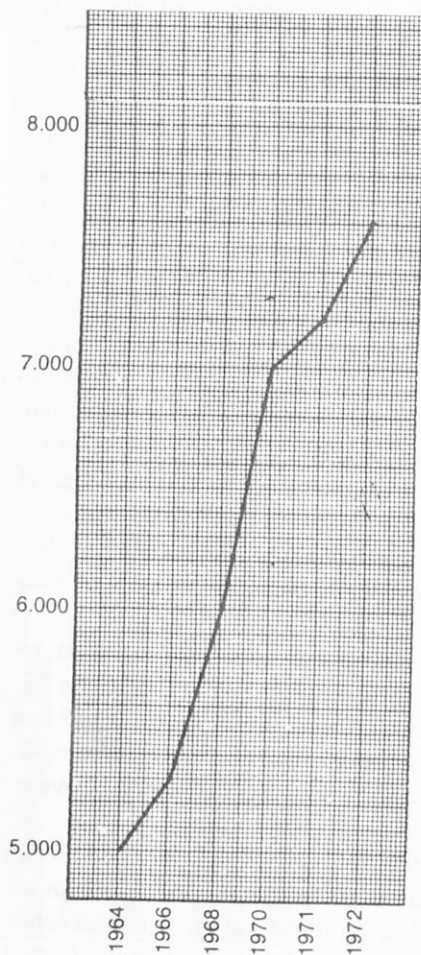
Ἡ μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος εἶναι ἓνα πρόβλημα πού ἔχει τεράστια σημασία γιά τήν ἀνθρωπότητα. Σήμερα μερικές κλειστές θάλασσες ὅπως π.χ. ἡ Μεσόγειος, ἔχουν μολυνθεῖ ἐπικίνδυνα. Ὁλόκληρη ἡ πολιτισμένη ἀνθρωπότητα προσπαθεῖ νά βρεῖ μέ ποιούς τρόπους θά μπορέσει νά περιορίσει τήν καταστροφή τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος.

124. Τό ἐνεργειακό πρόβλημα.

Οἱ ἀνάγκες τῆς ἀνθρωπότητας σέ ἐνέργεια διαρκῶς αὐξάνονται (σχ. 13, 14). Διαπιστώθηκε ὅτι μέσα σέ μία δεκαετία ἡ κατανάλωση ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας, ὑπερδιπλασιάζεται. Σήμερα χρησιμοποιοῦμε τέσσερις μορφές ἐνέργειας, τήν ἐνέργεια τῶν ὕδατοπτώσεων, τή χημική ἐνέργεια πού περιέχουν τά καύσιμα (γαϊάνθρακας, πετρέλαιο, γαιαέρια), τήν πυρηνική ἐνέργεια καί τήν ἡλιακή ἐνέργεια.

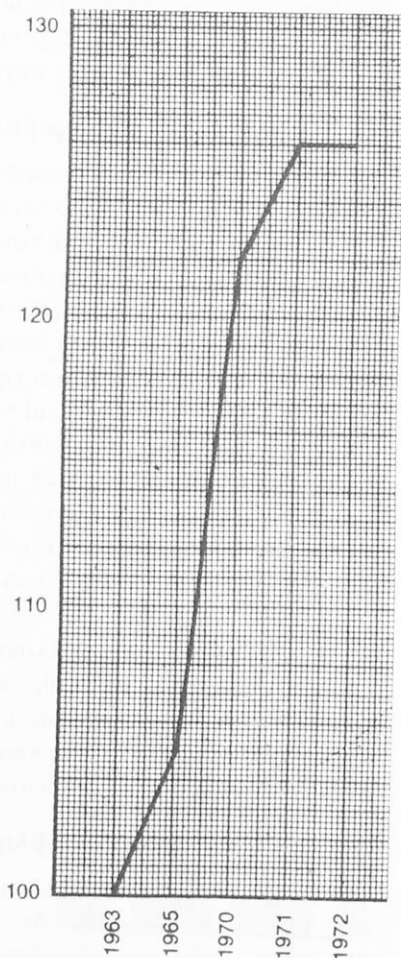
Οἱ ὕδατοπτώσεις ἀποτελοῦν ἀνεξάντλητη πηγή ἐνέργειας καί

Έκατομμύρια
τόνοι
άνθρακα

Σχ. 12. Η παραγωγή ενέργειας σε ισοδύναμο τόνων άνθρακα (1964 - 1972).

Δείκτης
1963 = 100

Σχ. 13. Η εξέλιξη της παραγωγής τροφίμων στον κόσμο (1963 - 1972).

έξασφαλίζουν τό ένα δέκατο τής ηλεκτρικής ενέργειας πού παράγεται σέ όλο τόν κόσμο. Τά αποθέματα τοῦ γαιάνθρακα, τοῦ πετρελαίου καί τῶν γαιαιερίων δέν εἶναι ἀνεξάντλητα. Ἀλλά πρὶν ἐξαντληθοῦν τά φυσικά καύσιμα, πιστεύουμε ὅτι θά ἔχει ἀναπτυχθεῖ ἡ ἐκμετάλλευση τής πυρηνικῆς ἐνέργειας. Στήν ἀρχή ἡ πυρηνική ἐνέργεια θά προέρχεται ἀπό τή σχάση τῶν βαριῶν πυρήνων (οὐράνιο 235, πλουτόνιο 239, οὐράνιο 233), καί ἀργότερα θά προέρχεται ἀπό τή σύντηξη ἐλαφρῶν πυρήνων. Αὐτή ἡ δευτέρα μέθοδος μπορεῖ νά λύσει ὀριστικά τό ἐνεργειακό πρόβλημα τής ἀνθρωπότητας, γιατί ὡς πρώτη ὕλη μποροῦμε νά χρησιμοποιήσουμε τό δευτέριο, πού ὑπάρχει ἄφθονο στό νερό τῶν θαλασσῶν. Σήμερα ἡ ἡλιακή ἐνέργεια μετατρέπεται σέ ηλεκτρική ἐνέργεια μόνο πάνω σέ τεχνητούς δορυφόρους καί δοκιμάζεται ἡ χρησιμοποίησή της σέ πειραματικούς σταθμούς. Ἡ ἐξασφάλιση ἀρκετῆς ἐνέργειας εἶναι βασικό πρόβλημα γιά τή διατήρηση καί τήν ἐξέλιξη τής ζωῆς τῶν λαῶν.

ΔΙΕΘΝΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 60

1967. Στοιχεῖα ἀπό τή διατροφή τῶν λαῶν
κατά κάτοικο

Χῶρες	Ἀλεύρι	Πατάτες	Ζάχαρη	Κρέας	Λίπη	Θερμίδες κάθε μέρα	Πρωτεΐνες (γραμμάρια κάθε μέρα)
	(γραμμάρια κάθε μέρα)						
Ἦν. Πολιτείες	178	145	140	310	66	3.300	99
Καναδάς	186	215	137	247	58	3.200	95
Αὐστρία	260	205	104	206	65	3.260	87
Βέλγιο	223	329	104	204	80	3.220	90
Γαλλία	229	270	92	247	67	3.210	103
Δ. Γερμανία	192	303	95	209	74	3.150	82
Ἑλλάδα	331	161	56	111	51	2.900	99
Ἰταλία	358	125	72	130	52	2.960	87
Αἴγυπτος	595	27	50	32	17	2.900	82
Ἰαπωνία	379	175	57	36	22	2.440	75
Τουρκία	229	270	10	114	54	2.990	90

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όρισμός και διαιρέσεις της Γεωγραφίας

1. Όρισμός της Γεωγραφίας. 2. Διαίρεση της Γεωγραφίας 5

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Ό προϊστορικός άνθρωπος

3. Ό άνθρωπος πάνω στη Γη. 4. Τό φυσικό περιβάλλον του προϊστορικού ανθρώπου. 5. Οί προϊστορικοί χρόνοι 6

Ό άνθρωπος και τό φυσικό περιβάλλον

6. Ό επίδραση του φυσικού περιβάλλοντος στον άνθρωπο. 7. Ό επίδραση του ανθρώπου στο φυσικό περιβάλλον. 8. Ό Γη ως κατοικία του ανθρώπου 9

Οί βαθμοί του πολιτισμού

9. Βαθμός πολιτισμού και οικονομικές ενέργειες. 10. Ληηλασία της φύσεως και παραγωγή. 11. Κατώτερος βαθμος πολιτισμού. 12. Μέσος βαθμός πολιτισμού. 13. Άνώτερος βαθμός πολιτισμού. 14. Φαινόμενα του άνωτερου πολιτισμού 12

Τά φαινόμενα του πληθυσμού

15. Ό πληθυσμός της Γης. 16. Γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού της Γης. 17. Ό αύξηση του πληθυσμού μιās χώρας. 18. Διάρκεια ζωής και πυραμίδα τών ηλικιών. 19. Οί μετακινήσεις του πληθυσμού. 20. Ό άποδημία και ή μετανάστευση. 21. Ό συγκέντρωση τών ανθρώπων. 22. Ό ανάπτυξη τών μεγάλων πόλεων. 23. Τά χαρακτηριστικά τών μεγάλων πόλεων 17

Οί μεγάλες διαιρέσεις της ανθρωπότητας

24. Οί φυλές. 25. Οί γλώσσες. 26. Οί θρησκείες. 27. Οί εθνικές ομάδες 25

Ὁ πνευματικός πολιτισμός

28. Ὁ πολιτισμός. 29. Τά στοιχεῖα τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. 30. Ἀρχαῖες κοιτίδες τοῦ πολιτισμοῦ. 31. Τά κέντρα τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ. 32. Τά κέντρα τῆς καλλιέργειας τῶν καλῶν τεχνῶν καί τῶν ἐπιστημῶν 28

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ**ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ****Ἡ οἰκονομική ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου**

33. Ἡ οἰκονομική ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. 34. Ἡ παραγωγή. 35. Ἀναπτυγμένες καί ὑπανάπτυκτες χῶρες 32

ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ**Γεωργική παραγωγή**

36. Ἡ γεωργική παραγωγή. 37. Τό σιτάρι. 38. Τό ρύζι. 39. Τά ἄλλα δημητριακά. 40. Κρασί, ζάχαρη, καπνός καί φυτικά ἔλαια. 35

Κτηνοτροφική παραγωγή

41. Ἡ κτηνοτροφική παραγωγή. 42. Ἡ ἀλιευτική παραγωγή 41

Δασική παραγωγή

43. Ἡ παραγωγή ξυλείας. 44. Ἡ παραγωγή καουτσούκ 43

Παραγωγή ὑφαντικῶν ὕλων

45. Τό βαμβάκι. 46. Τό μαλλί. 47. Τό μετάξι. 48. Οἱ τεχνητές καί συνθετικές ὑφαντικές ὕλες 46

Παραγωγή ἐνέργειας

49. Σημασία τῆς ἐνέργειας. 50. Ὁ λιθάνθρακας. 51. Τό πετρέλαιο. 52. Ἡ ἠλεκτρική ἐνέργεια 49

Παραγωγή μετάλλων

53. Τά μέταλλα. 54. Ἡ παραγωγή μεταλλευμάτων σιδήρου. 55. Ἡ παραγωγή ἄλλων χρήσιμων μεταλλευμάτων. 56. Τά πολύτιμα μέταλλα καί τό οὐράνιο. 57

Βιομηχανική παραγωγή

57. 'Η σύγχρονη βιομηχανία. 58. Κλάδοι τής βιομηχανικῆς παραγωγῆς. 59. Τά μεγάλα κέντρα βιομηχανικῆς παραγωγῆς. 60. 'Η παραγωγή μετάλλων. 61. Οἱ ναυπηγήσεις. 62. 'Η παραγωγή σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ. 63. 'Η παράγωγι αὐτοκινήτων. 64. 'Η παραγωγή γεωργικῶν μηχανῶν. 65. Τά κέντρα τῆς μεγάλης ὑφαντουργικῆς παραγωγῆς 61

Τά μεγάλα κέντρα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου

66. Τό ἐξωτερικό ἐμπόριο. 67. Οἱ 'Ην. Πολιτεῖες. 68. 'Η Μ. Βρετανία. 69. 'Η Δ. Γερμανία. 70. 'Η Γαλλία. 71. Τά ἄλλα μεγάλα κέντρα τοῦ ἐμπορίου. 72. Τό σύγχρονο διεθνές ἐμπόριο 67

Οἱ διεθνεῖς μεταφορές

73. 'Η σημασία τῶν συγκοινωνιῶν 71

I. Χερσαῖες μεταφορές

74. Οἱ ὁδικές μεταφορές. 75. Οἱ σιδηροδρομικές μεταφορές 72

II. Μεταφορές μέ πλωτά μέσα

76. Οἱ μεταφορές σέ ποταμούς. 77. Οἱ θαλάσσιες μεταφορές. 78. Οἱ διεθνεῖς διώρυγες. 79. Οἱ μεγαλύτεροι ἐμπορικοὶ στόλοι 75

III. 'Εναέριες μεταφορές

80. 'Η ἀεροπορικῆ συγκοινωνία. 81. Οἱ μεγάλες γραμμές τῶν ἐναέριων μεταφορῶν 78

IV. 'Η μετάδοση τῆς σκέψεως

82. Οἱ τηλεπικοινωνίες 80

V. Διεθνῆς τουρισμός

83. 'Ο διεθνῆς τουρισμός 81

ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

84. Οἱ Μεγάλες Δυνάμεις. 85. Παράγοντες γιά τήν ἐξέλιξη μιᾶς χώρας σέ Μεγάλη Δύναμη. 86. Τά βασικά προϊόντα. 87. 'Η κατοχή τῶν βασικῶν προϊόντων. 88. Οἱ προσπάθειες γιά ἐξασφάλιση καί ὑποκατάσταση βασικῶν προϊ-

όντων. 89. Οί άνθρωπινοι παράγοντες τής ισχύος μιās χώρας. 90. Οί σύγχρο- νες Μεγάλες Δυνάμεις	82
---	----

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

‘Ο πληθυσμός τής ‘Ελλάδας

91. Οί κάτοικοι. 92. Τό φυσικό περιβάλλον. 93. ‘Η έπιφάνεια. 94. ‘Ο πληθυ- σμός. 95. ‘Η πυκνότητα του πληθυσμού. 96. Κατανομή του πληθυσμού κατά ήλικίες. 97. ‘Η μόρφωση των κατοίκων. 98. ‘Η έθνογραφική σύνθεση του πλη- θυσμού. 99. ‘Η κατανομή του πληθυσμού κατά ύψομετρικές ζώνες. 100. ‘Η συγκέντρωση του πληθυσμού. 101. ‘Αστικός, ήμιαστικός και άγροτικός πλη- θυσμός. 102. ‘Η άπασχύλωση των κατοίκων. 103. ‘Ο έλληνισμός του έξωτε- ρικού. 104. ‘Η πνευματική ζωή. 105. ‘Η κοινωνική άντίληψη και ασφάλιση	96
--	----

‘Η οικονομική ζωή τής ‘Ελλάδας

106. ‘Η εξέλιξη τής έλληνικής οικονομίας. 107. ‘Η γεωργία. 107. ‘Η κτηνοτρο- φία. 109. ‘Η άλιεία. 110. Τά δάση. 111. ‘Ο όρυκτός πλούτος. 112. ‘Η παραγω- γή τής ήλεκτρικής ενέργειας. 113. ‘Η βιομηχανία. 114. Οί μεταφορές. 115. ‘Ο έλληνικός έμπορικός στόλος. 116. ‘Ο τουρισμός. 117. Τό έξωτερικό έ- μπόριο. 118. Τό έμπορικό ίσοζύγιο. 119. Τό έθνικό εισόδημα. 120. ‘Η διάρ- θρωση τής έλληνικής οικονομίας. 121. Οί κατευθύνσεις τής έλληνικής οίκο- νομίας	104
--	-----

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ

122. ‘Η διατροφή τής ανθρωπότητας. 123. ‘Η μόλυνση του περιβάλλοντος. 124. Τό ενεργειακό πρόβλημα	127
--	-----

IV. Η ΜΕΣ

82. Οί τηλεπικοινωνίες

V. ΔΙΕΘΝΗΣ

83. Ο διεθνής τουρισμός ΤΥΠΑ 150.000-ΣΥΜΒΑΣΗ '3683/ 4.12.81

ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΟΙΕ

ΗΣ & ΑΦΟΙ Ε.Ε.

84. Οί Μεγάλες Δυνάμεις. 85. Παράγυθου & ΣΙΑ Ε.Ε.
γάλη Δύναμη. 86. Τά βασικά προϊό-
των. 88. Οί προσπάθειες για έξασφι

